

VIGILIA

2013 / 12

TAKÁCS GYULA: A karácsony ítélete
NOTKER WOLF: Elmélkedések a karácsonyról
PÁKOZDI ISTVÁN: A „Stille Nacht” lelkesége

A Vigilia körkérdése: A szegénységről
Aszalós János, Bábel Balázs, Borbély Szilárd, Csaba László,
Csernyák Péter, Győrffy Ákos, Gyulay Endre,
Heidl György, Hofher József, Iancu Laura, Korinek László,
Leé József, Máté-Tóth András, Nemeshegyi Péter,
Pál Ferenc, Pulay Gyula, Róna Péter, Szabó Ferenc,
Várszegi Asztrik, Vecsei Miklós és Villányi László válaszai

78. évfolyam	VIGILIA	December
LUKÁCS LÁSZLÓ:	„Értünk szegényne lett”	881
TAKÁCS GYULA:	A karácsony ítélete (<i>elmélkedés</i>)	882
NOTKER WOLF:	Ajándékozunk örömet!; Ajándékozunk reményt!; Sejtsük meg a titkot!; Osszuk meg, amit kaptunk! (<i>elmélkedések</i>) (<i>Kerényi Dénes fordításai</i>)	886
PÁKOZDI ISTVÁN:	A „Stille Nacht” lelkisége (<i>tanulmány</i>)	890

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

A szegénységről

Aszalós János (*matematikus*), Bábel Balázs (*kalocsa-kecskeméti érsek*), Borbély Szilárd (*költő*), Csaba László (*közgazdász*), Csernyák Péter (*csoportanalitikus, lélekgyógyász*), Gyórfy Ákos (*költő*), Gyulay Endre (*ny. szeged-csanádi püspök*), Heidl György (*eszméletörténész*), Hofher József (*jezsuita szerzetes*), Iancu Laura (*költő*), Korinek László (*kriminológus*), Leé József (*a Fedél Nélkül munkatársa*), Máté-Tóth András (*teológus*), Nemeshegyi Péter (*jezsuita szerzetes, teológus*), Pál Ferenc (*katolikus pap, mentálhigiénés szakember*), Pulay Gyula (*közgazdász, vezetéstudományi szakember*), Róna Péter (*közgazdász*), Szabó Ferenc (*jezsuita szerzetes, teológus*), Várszegi Asztrik (*püspök, pannonhalmi főapát*), Vecsei Miklós (*a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöke*) és Villányi László (*költő*) válaszai

895

SZÉP/ÍRÁS

RAINER MARIA RILKE:	Levél Franz Xaver Kappusnak (<i>Báthori Csaba fordítása</i>)	941
DOBAI LILI:	Szólevitáció (<i>vers</i>)	944
PAUL BOURGET:	Simone. Karácsonyi történet (<i>novella</i>) (<i>Martin Attila fordítása</i>)	946

NAPJAINK

KAMARÁS ISTVÁN:	Hogy érint bennünket a betlehemezés?	952
-----------------	--------------------------------------	-----

SZÉP/MŰVÉSZET

KOVALOVSKY MÁRTA:	Tyúkanyó meséi 62. Vízállásjelentés — a Duna Paksnál	957
-------------------	--	-----

KRITIKA

VÁRKONYI BORBÁLA:	A költészet stigmái. Takács Zsuzsa: <i>Tiltott nyelv</i>	958
-------------------	--	-----

„Értünk szegénnyé lett”

Ünneprontás lenne ez évi „körkérdésünk” a szegénységről? Megzavarja a karácsony meghittségét? Pedig talán éppen realisabb megvilágításba helyezi azt a képet, amely az evangéliumi gyermekségtörténetekből kiindulva mesésen idilli világot rajzolt Jézus születése köré. Milyen körülmények között látott napvilágot az emberré testesült Istenfia? Melyik jár közelebb a valósághoz: a bájos reneszánsz képek és az ilyenkor felállított betlehemek — vagy inkább a városkörnyéki erdőkben megbúvó hajléktalanok mai viskói? Szent Pál szerint „ő, a gazdag, értetek szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjatok”. A betlehemi születés valós története azt mutatja, hogy Isten a szegénységet választotta, hogy belépjen a mi világunkba. Szolidaritást vállalt a „szegény”, töredékes és véges emberi léttel. Szegényen akart születni és mindenétől megfosztva, szegényen akart meghalni is.

A szegénység szónak legalább két — egymással szöges ellentétben álló — értelme van. Az egyik, amely ellen minden lehetséges eszközzel harcolni kell: a nyomor, a nélkülözés annak minden, testi-lelki formájában. Azoknak a helyzete, akiknek hiányoznak az élethez szükséges alapvető feltételek, akiknek semmijük, senkijük sincsen.

A másik viszont, amelyre az Evangélium hív: annak a szegénysége, aki bármit, akár mindenét odaajándékozza a másiknak. Teszi ezt nem csupán részvétből, a másik iránti sajnálatból, hanem szeretetből. Ad, de nem is elsősorban azért, hogy segítsen a másikon, hanem mert szereti őt, és ezért örömmel neki ajándékoz bármit, akár egész önmagát. Aki így tesz, az semmit sem tart meg önmagának, mindenét a szeretett másiknak adja: ő maga így elszegényedett, de a másiknak adottan, az ő szeretetében gazdagon.

Mária bizonyára többször föltette magában a kérdést: a sok leány közül Jézus miért éppen őt választotta édesanyjául, születése helyéül miért akart ilyen nyomorúságos körülményeket? A választ bizonyára csak Jézus életének végén kapta meg, amikor fiának holttestét a sírba fektette. Ekkor érthette meg Mária, hogy Isten érettünk tette szegénnyé magát. Elvállalta a kismizmizettség szegénységét, hogy gazdaggá tegyen az ajándékozó szeretetből eredő szegénységgel. Jézus feltámadásából érthette meg, hogy ő a halála kifosztottságában tett bennünket gazdaggá, ajándékozott meg a végtelen öröklét gazdagságával. Megajándékozott minket a Szentháromság személyeinek szegénységével, akik egészen egymásnak ajándékozva magukat élnek az isteni szeretet örök boldogságában.

Bízunk benne, hogy számunk nemcsak a nincstelenség szegénységébe enged bepillantást, hanem az együtt érző részvét, sőt az ajándékozás gazdag szegénységébe is.

A karácsony ítélete

1947-ben született. Katolikus pap, a PPKE HTK tanára, Csörötnek plébánosa. Legutóbbi írását 2012. 4. számunkban közöltük.

Az Úr jön el — az Isten születik meg karácsonykor. És ha eljön az Úr, ha nekünk ott kell állanunk az Ő színe előtt, akkor ez az eljövétel nem ítélet? Nemde ítélni fog az Eljövő? — ítélni a földet. Hiszen a betlehemi jászolban a mindenség Ura fekszik — nem egyszerűen törekeny gyermek, hanem a végtelen Isten, aki a Szent, akié minden Erő és minden Hatalom. Valóban íté! A betlehemi Kisdéd szeretetre ítéel minket. Az Ő ítélete — mosolygó tekintete, ölelésre kitért apró keze — a szeretet ítélete. Hiszen a betlehemi Kisdéd a közénk eljövő Emberszerető Isten jósága. A Szeretet Istene szeretetre ítéel bennünket. Arra a sorsra szán, hogy magunkra öltük az Ő lelkületét, a szeretetét. És ha az Ő színében állunk — a betlehemi jászol előtt — nemde a Szeretet ragyogása fogja betölteni a szívünket, nemde Ő egészen magának, magának a Szeretetnek foglalja le életünket. Ilyen ítélet a karácsony: hogy életünk egészen szeretet legyen, hogy legyen a Szereteté, az Istené, aki eljött közénk — a betlehemi Kisdédé. A betlehemi Kisdédből áradó törhetetlen ragyogás, a Szeretet emésztő lángja lánggra lobbantja szívünket és átjár minket — szeretetté teszi az életünket. A Szeretet, a mi Urunk, Istenünk, Úrrá lesz bennünk, és minden tettünket, szívünk minden dobbanását, minden érzésünket és gondolatunkat áthatja.

A betlehemi kicsiny Gyermek — Ő a Pásztor — terelget bennünket: a párducot is és a gödölyét, és ők együtt legelésznek. Nincs többé gyűlölet. Nincs, ami szétszakítsa és szembeállítsa őket. Kardjaikból ekevasat kovácsolnak, és nem ártnak többé az én szent Hegyemen. Mert egy kis Gyermek vezetget minket. Az Ő vállán a fejedelemség. Ő valóban Úr, Ő valóban Hatalmas. Ő valóban Jó, Ő végtelenül Szeretet. Előttünk jár igaz Szívével, és a Szívből szeretet árad. Előttünk jár, mint jó Pásztor, és elvezet önmaga Forrásához, az Élet vizéhez, a Szeretet kimeríthetetlen bőségéhez. Meglátjuk-e a Szeretetet? Meglátjuk-e, hogy megszületett — nekünk született meg, hogy bennünk megszülessék. Hányszor tapasztalja meg az ember, hogy életének minden napja telve van fényvel, telve van békével. Hányszor képes szelíd szóra. Kinyújtja kezét és megsimogatja a reménye vesztettet. Megmelengeti a fagyost, a megfáradottat, és átöleli, aki rosszat tett neki, és meggyógyítja a sebet. — A párduc és a gödölye együtt legelészik. Ó, mennyi szeretet tölti be a földet! Ó, mennyi fény ragyog a mi éjszakánkban! (És nem a Hold világa ez.) Ó, mennyi jóság! Mennyi a szívben kimondatlan megszületett áldozatoság, megbocsátás és önzetlenség! Mennyi hősiesség a mindennapokban, észrevétlen. Jót tesz mindenkivel, jár körül, amiként a Mester. Járja élete útját az ember, és megtalálja a kincset, megtalálja a szeretetet. A szívében rejtetik — és odaadja a szegényeknek — így szerzi meg.

A párduc és a gödölye együtt legelészik. A bárány és az oroszlán... Az ember testvére az embernek. De hányszor és hányszor megbotlik

az ember a szeretetben — és hányszor kezdi el újra, hogy megtalálja. Ő, hányszor szembesül az ember önmaga kínjával, hogy képtelen volt a megbocsátásra. Ő, hányszor nem találja azt az egyetlen hangot, amely feloldaná a szörnyű haragot. Hányszor beborul az ég az ember élete felett — de mindig újra megpróbálja. Megpróbál megbocsátani, jót tenni viszonzást nem várva, és áldást mondani az átokra. Szelíd szóval békét sugározni. — A párduc és a gödölye együtt legelészik. És ilyenkor egy kis Gyermek terelgeti őket. Valahányszor megpróbál az ember szeretet lenni, olyankor mindig egy kis Gyermek megy előtte, egy kis Gyermek születik meg benne. Ő a fény, és beragyogja a sötétet. Belőle, a Szeretet hatalmából születik meg minden béke az ember szívében. Ő tesz hatalmassá, hogy szeretet legyen az ember. A párduc és a gödölye azért legelésznek együtt, azért van szeretet ember és ember között, azért bocsátanak meg, azért szelídek, és járnak indulatok hullámai fölött úgy, hogy nem nyeli el őket a harag, azért mosolyognak — mert egy kis Gyermek terelgeti őket. Ő a béke. Az Ő vállán nyugszik a fejedelemség. Ő a Pásztor, életünk Istene. Ő irgalmat ad, hogy irgalmazzak. Ő beavat titkaiba. Megtanít a szeretetre úgy, hogy önmagát adja oda. Ő születik meg minden jó tettben, minden szépben, minden szeretetben. Ő terelgeti a párducot és a gödölyét — és az oroszlán és a bárány együtt legelésznek. És ha mégis azt látod, hogy több a hideg, több a rideg sötét, több a gyűlölet, ha azt látod, hogy a szívedet is legyőzi a kevélység, a harag, ha azt látod, hogy béklyóba ver, hogy megbántottak — akkor tudd meg, hogy az igaz történet ez: a párduc és a gödölye együtt legelészik. Tudd meg, hogy Gyermek adatott nekünk, és az Ő vállán a fejedelemség. Ő a Hatalmas — hatalmasabb, mint a gyűlölet, erősebb, mint az erőtlen szívek. Ő erőt ad a mosolyra, Ő hatalmat ad a szelíd szavakra. Ő fényt ad, és a tied lesz a drágakőnél értékesebb kincs, a szeretet. Ő önmagát adja oda — és megszületik benned. Megy előtted, és vezetget téged. Vezeti a szívedet és irányítja tetteidet. Megtölti szeretettel, és te is fény leszel ebben a világban, te is gyermek. A te válladon is fejedelemség lesz, a béke ura leszel, uralkodni fogsz a szeretetben. Gazdag leszel, és ajándékot osztogatsz, a szeretet szavait, a béke mosolyait.

Ott találsz magad a megérkezettek között, a Jelet megtalálók megszámlálhatatlan sokadalmában. A kis Gyermek vezetgette őket. Ő hívta, Ő tanította minden lépésüket. Ő volt a Fény nekik az éjszakában. Előttük járt, az igaz utat mutatta meg. Vezetgette őket a Gyermek — és ők készségesen követték, hiszen Uruk Ő, Ő a Mester, lelkük Tanítója. Hagyták, hogy vezesse őket a kis Gyermek. Kezébe tették az életüket, és engedték, hogy a vállaira vegye őket, az ölében hordozza, felövezze, és oda vigye, ahova Ő akarja. Olyanok lettek ők is, mint kis gyermek, hogy hordozhassa őket a Kisded. És valóban hordozta. Viselte minden terhüket, és minden fájdalmukat magára vette. És Ő adott nekik minden nap kenyeret. Önmaga életéből adott örömet nekik, adott fényt, beragyogta éjszakájukat. A kis Gyermek vezetgette őket az úton, és ők hűségesen követték e kis

Gyermeket. Követték a Szeretetet. Hiszen a Szeretet volt Ő, az egyetlen Jó, az Örökkévaló. Ő volt kezdetben, a Szeretetlenben volt Ő — Ő volt a Szeretet. Ő jött el hozzánk. Ő született meg a testben. Megszületett az éjszakában. Megszületett lelkünk reménytelen csendjében. És íme, egyszerre felzúgott az Ének. Hatalmas éneket énekelt a Bárány, az örökkévaló Éneket. Az új Éneket énekelte el — a Szeretetet. Önmagát sugározta bele a világba. Beleragyogta lelkünk éjszakájába a jóságot. Bennünk született meg — és ők megszülettek Benne, a Szeretetlenben. Íme, minden új lett. A régi, ami volt, elmúlt. Új egek lettek és új földek. Mindannyian újak lettek. Felálltak, és kezébe adták önmagukat a Gyermekeknek, hogy megszabadítsa őket. Ő pedig megszabadította minden félelmüktől. Meghívta őket a Szeretet ünnepére. Megtanította őket arra, hogy az egyetlen élet, az ember egyetlen és romolhatatlan kincse a jóság, hogy csak a béke az igazság. Megtanította őket a Szeretet ünnepére. Megtanította őket akként, hogy Önmagát adta tanításul. Ő volt a Minta, az Igaz Kép. Előttük járt, és minden lépésüket előre megtette nekik. És velük maradt minden lépésükben minden nap, mindvégig, hogy Vele egyként, hogy az Ő kegyelmének hatalmas erejében szülessenek meg, hogy megszülessenek szeretetté, hogy szeretet legyenek tisztán, és fényként éljenek a Fényben, hogy szeretetként legyenek a Szeretetlenben.

Így vezette őket, és ők hűségesen követték a Gyermeket. Hagyták, hogy megtalálja őket. Engedték, hogy megszólítsa, és hívja őket. Kitárták előtte a szívüket és az életüket. Átölelték a Gyermeket, aki eljött hozzájuk. Szeretet lettek ők is, egészen szeretet és jóság, egészen béke és irgalmasság. Elfelejtették sérelmeiket, és nem gyűlöltek többet. Nem volt a szívükben ártalom. Őket bánthatták és megüthették arcukat, de ők nem ütöttek vissza. Átkokat szórhattak rájuk, és ők áldást mondtak rágalmazóikra, üldözőikért pedig imádkoztak. Sötétben jártak ők, és ragyogtak az éjszakában. Szeretet voltak tisztán, tündöklő jóság — a Gyermekek gyermekei, a Szeretet alkotásai, mert a Gyermekek megfogta a kezüket, a kis Gyermekek vezette őket, és hordozta az ölében, mint csecsemőket. A kis Gyermekek, a Szeretet végtelen Istene újjáteremtette a szívüket, új szív és új lélek lettek, fény a Fényben, szeretet a Szeretetlenben.

Megjelent a Szeretet — embertestben jelent meg — a Végtelen, az Örök Élet. Íme, itt van velünk, egy közülünk. Minden nap velünk van, Ő ébreszt fel minden hajnalt, és Ő minden alkony pihenése — Ő, a Szeretet. Ott áll minden tett küszöbén, és Ő születik meg minden mosolyban. Akit soha senki nem látott, akit emberszem látni képtelen — íme, megjelent. Királyok szerették volna látni Őt, és nem láthatták, próféták akarták hallani, és nem hallhatták. Akit egek egei befogadni nem elegek — íme, itt van a gyöngye kezekben, a törekeny szívekben lakik. Az ember képes a Szeretetre. Hatalmat adott az Isten az embernek Önmagára, hatalmat a szeretet csodájára. Olyan hatalmat, amely mégsem nyomaszt, hanem szabaddá tesz és föl-emel. Úgy jelent meg a Szeretet, hogy az ember élete lehet, minden

lépésben itt van jelen, testet ölt minden jó tettben. A megérinthatetlen Szeretetet kezeiddel megérinthatod, Ő a kenyered, együtt étkezel Ővele, és Belőle merítesz életet. Őbenne születik minden pillanat, Őbenne ölt testet minden gondolat. Az egész élet szeretet lehet — ilyen hatalmat adott neked a te Istened. Így jött el Ő — kegyelem lett, kegyelemből kegyelemre halmozott ajándék. Úgy jött el a Szeretet, hogy az ember szíve, az élete lett, az ember tettei, a mosolygás az arcokon. Az Ige testté lett — és bennünk vett lakást a Szeretet.

Kiáradt a Szeretet. Ő, mennyi ember megy Hozzád, végeláthatatlan menetben. Mindnyájukat Te hordozod, Te hívod nevükön őket, Te vezeted Önmagadhoz a szívüket, Te teremtetted az életüket. Minden cselekedetük a Te kegyelmed gyümölcse, minden béke, minden igazsága szelídségnek. És e széles, egyenes útján a szeretetnek Tehozzád jutnak, Te megmérhetetlen, örökkévaló Szeretet, aki megjelentél. Hozzád érkeztek a pásztorok, hozzád jut el az emberek megszámlálhatatlan sokasága — a Szeretet Jászolához. Hiszen önmagadhoz vezetsz minket, hogy a tiéd legyen a mindenség. Azért születettél, hogy életet adj a világnak, örökkévaló, boldog üdvösséget. A Te karácsonyi ítéleted ez: hogy örömük legyen, és bőszben legyen, hogy életük legyen a Szereteten.

A VIGILIA KIADÓ KARÁCSONYI AJÁNLATA

Timothy Radcliffe

Vesd bele magad!

Élet a keresztség és bérmálás kegyelmében

TIMOTHY RADCLIFFE:

Vesd bele magad!

Élet a keresztség és bérmálás kegyelmében

A keresztelés legtöbbünk számára inkább egy kedves családi ünnepség hangulatát idézi fel, középpontjában az újszülött csecsemővel. A neves angol domonkos könyve viszont feltárja olvasói előtt a keresztségben kibontakozó csodálatos világot, az Isten életében való részesezés végtelen gazdagságát. Nagyon reálisan és kritikusan tekinti át az átlagos keresztény élet szürkeségét és töredékességét, rámutat viszont arra a lehetőségre, amit a keresztség és a bérmálás szentsége nyit meg előttünk. Humoros stílusával, ugyanakkor mélyen elgondolkodtató meglátásaival meghívja az olvasót: legyen bátorsága arra, hogy „vesse bele magát” az igazi keresztény élet kalandjába, ahogyan az első keresztényeket alámerítették a keresztelő medencében, élje át minél teljesebben a keresztség és a bérmálás kegyelmét. A könyv két korábbi, magyarul is megjelent könyvének folytatása: *Miért vagyok keresztény? Miért járjunk misére?*
Ára: 2.900 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon
Telefon: 486-4443; Fax: 468-4444; E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu

Ajándékozzunk örömet!

NOTKER WOLF

Notker Wolf (1940) a Ben-cés Konföderáció primás apátja. A fordítás alapjául szolgáló mű: *Mitten im Leben wird Gott geboren*. Herder, Freiburg, 2010.

Két és fél éves lurkóként olyan karácsonyi élményben lehetett részem, amely hatással volt egész további életemre. 1942 telén történt, a háború kellős közepén. Apám a fronton volt. Anyám nem tudta, viszontlátja-e még. A földszinten lakó háztulajdonos szabadságot kapott, hazajöhetett az ünnepekre. Még most is emlékszem, hogy szenteste megszólalt egy kis harang, és édesanyám így szólt: „Most jön a Jézuska!”

Mihelyt a lépcsőkön letipegve a földszintre értem, kinyílt előttem egy ajtó. Életemben akkor láttam először égő gyertyás karácsonyfát. És alatta volt a legszebb, egy hálószatyor, telis-tele tarka építőkockával. Amikor kimondhatatlan boldogságomban kezdtem kivenni a kockákat ujjacskáimmal, tekintetem a háziúrra esett: arca örömet sugárzott, örült az én boldogságomnak. Nemsokára elesett a fronton. De ragyogó tekintete mind a mai napig megmaradt emlékezetemben. Tőle tanultam meg, hogy a legnagyobb öröm másnak örömet szerezni.

Életem folyamán mindmáig sok kisebb-nagyobb dolgot kaptam, amit ajándéknak tartottam. És újra meg újra vágyat éreztem, hogy megköszönjem annak, aki minden jónak forrása.

Hiszen az életben sosem az adja a legnagyobb boldogságot, amit megérdemeltünk, hanem amit ajándékba kapunk.

Fogyasztói társadalmunkban manapság a karácsonyi ajándéknak drágának, az ünnepi ebédnek a lehető legfinomabbnak kell lennie. Ami nem kerül sokba, annak nyilvánvalóan nincs értéke, és természetesen nem is okoz örömet. Nagyon gyakran azonban egészen mást hallok olyan emberektől, akik a háború idején, fogolytáborban vagy másféle nyomorúságos helyzetben ünnepelték a karácsonyt, és hozzájuk hasonlóan beszél sok-sok embertársunk a fejlődő országokban. Ilyen körülmények között minden fény és még a legkisebb ajándék is örömet fakaszt, és ok a hálaadásra. Itt minden arra figyelmeztet, hogy aki közöttünk van, az ad nekünk legnagyobb ajándékot: életet és jövőt.

Karácsonyeste egy indiai faluban:
Az agyagkunyhók előtt agyagbetlehem.
A kis templom ünnepélyesen föl van díszítve.
Az emberek imádkoznak. A földön térdelnek:
mezítláb, áhítatosan, csendben.
Csak egy olajlámpa ég.

A nők szarit hordanak, és virág van a hajukban.
A gyermekek a mise után süteményt kapnak,
más karácsonyi ajándékuk nincs.
De ragyog a szemük.
Énekelnek és táncolnak a Jézuskának,
egy gyermeknek, aki éppen olyan szegény, mint ők,
de megmutatta a világnak az Istenhez vezető utat.

Ajándékozzunk reményt!

Karácsonyra levelet kaptam Bonifác atyától, togói kolostorunk perjelétől. Ez az afrikai ország az utóbbi években gyakran állt a polgárháború küszöbén. Nagy a szegénység, nagy a politikai feszültség.

„A fejlett országok fiataljai el sem tudják képzelni, milyen sorsuk van a gyermekeknek a mi országainkban — olvasom. — A gazdag országok gyermekei unatkoznak, nálunk a gyerekek kétségbeesetten keresik a lehetőséget, hogy tanulhassanak, vagy egyáltalában iskolába járhassanak. Nálatok a gyermekek a legjobb ételeket eszik, nálunk egy darab kenyérért koldulnak, hogy éhen ne haljanak. Európában a gyermekeknek a divat meg sok más értéktelenség okoz gondot, a mi gyerekeink örülnek, ha tető van a fejük fölött.

Togói kolostorunkban karácsony van, ha taníttatni tudunk egy gyermeket. Karácsony van, ha imádkozunk a nyomorúságos, embertelen körülmények között élő gyermekekért. Karácsony van, ha különböző néprétegek gyermekei összejönnek, és együtt játszanak. Igen, karácsony van akkor, ha egy gyerek szeméről letöröljük a könnyet. Hogyan is tudnánk a jászolban fekvő kised Jézust ünnepelni, ha nem gondolnánk arra, hogy a világon sok millió gyermek nélkülözi mindazt, ami az élethez legszükségesebb.”

Togói rendtársaink megteszik a magukét. Dél-Afrikában egy bencés szerzetes otthont épített AIDS-árvák számára, hogy legyen jövőjük azoknak a gyermekeknek, akiknek szüleit megölte a vírus. Ugandában nővéreink gondját viselik a polgárháborúban egyedül maradt árva gyermekeknek. Kicsiny reménysugarat villantanak föl valamennyien. Ők megértették a megbízást, amelyet a piszkos istállóban, jászolban fekvő gyermek ad nekünk, az a gyermek, aki egész későbbi életét a gyöngéknek és az elhagyottaknak szentelte.

Sejtsük meg a titkot!

Itt Rómában, a Szent Anzelm bencés apátságban, karácsonyeste a közös vacsora után mindig van nagyjából két óra időnk. Ez után, fél tizenkettőkor kezdődik a vigília, az éjszakai virrasztás imádsága, majd az éjféli mise. Két óra hosszat mindegyikünk csendben a szobájába vonul, és ott a maga módján elmélkedik karácsony titkáról.

Régebben, tanuló koromban, meglepőnek találtam ezt a szokást, hiszen otthon, szüleimnél karácsonyeste mindig együtt voltunk, beszélgettünk, játszottunk. Furcsa volt az egyedüllét és a hallgatás.

De évek múltán ez a két óra az egész év legértékesebb idejévé vált számomra. Két óra egyedül Istennel, amikor nincs fontosabb, mint elmélyülni az ő titkában. Imádkozom. És amikor imádkozom, megnyugszom. Amikor Istenre figyelek, és minden mást magam mögött hagyok, magamba tudok szállni. Ilyenkor találok meg magam. És ilyenkor gyűjtök új erőt mások számára.

A karácsonyesti egyedüllét idején tudom megérezni azt a fölfoghatatlan szeretetet, amellyel Isten magát ajándékozza a világnak. Isten szeretete életet teremt. Életünk célja ez a szeretet.

A szeretet Jézusban jött el közénk, az emberek között akar kifejlődni, kikelni, mint jó mag között.

Isten békéje nem emberi cselekvés eredménye, de nem is egyszerűen valamilyen fölülről jövő „deus ex machina” beavatkozása. Ma sokszor túlságosan dualisztikusan gondolkozunk. Itt mi cselekszünk, ott Isten, itt az emberek országa van, ott meg az Istené. De Isten léte a világban titok.

Isten országa ott van, ahol Ő köztünk, emberek között él. Ez a mi korunkra is vonatkozik. Ez az ország még nincs készen. A mi emberi közreműködésünkre, a mi tevékenységünkre épül. Ha ebben a titokban elmélyülünk, akkor Isten még életünkben eljön hozzánk: karácsonykor és mindennap.

Osszuk meg, amit kaptunk!

Az elmúlt év karácsonyán figyeltem föl Rómában egy olasz újság hírére: Agrigento szicíliai kikötőváros dómjának betlehemében szenteste hiányzott a három király. Talán csak egy szicíliai tudja elképzelni, milyen szörnyű rémületet keltett ez a látvány az isten-

tiszteleten jelenlévőkben. Ilyen még nem volt sohasem! Mi történt? Tolvajok jártak itt? Vandalizmus?

Hamarosan fölfedeztek egy kis táblácskát ott, ahol a három király szokott állni díszes kíséretével, lovaival, elefántjaival, tevéivel. A táblán ez állott: „Nagyon sajnáljuk, de ebben az évben a napkeleti bölcsek nem jöhetnek. Nem kaptak vízumot.”

Az agrigentói dóm agyafúrt plébánosa ezzel a tettevel a bevándorlók nyomorúságos helyzetére kívánta fölhívni a figyelmet: minden évben menekültek ezrei fulladnak a Földközi-tengerbe, mert Európa partjai zárva vannak előttük. Vannak, akik illegálisan lopakodnak be az országba, ezek azután rabszolgasorban élnek.

A plébános tisztában volt azzal, hogy ötlete nem teszi őt rokonzenvéssé sem a maffia szemében — nekik hasznuk van az illegális munkásokból —, sem pedig a hivatalos hatóságok előtt. De éppen karácsony a megfelelő idő arra, hogy kinyissuk az emberek szemét.

A három bölcsnek vagy „mágusnak” — Olaszországban így is nevezik őket — mély szimbolikus jelentősége van számomra. Egy csillagot követve jönnek messze Keletről csak azért, hogy megtalálják az újszülött királyt, aki később majd ezt mondja: „A nemzetek fejedelmei uralkodnak a népeken, és a nagyok hatalmaskodnak felettük. Köztetek azonban ne így legyen.” Ezek a szavak megragadtak az emlékezetemben, és mindig megjelennek tudatomban, ha emberek hatalmaskodását látom. A politikusok mindmáig nem riadnak vissza attól, hogy egész népek egészségét és életét áldozzák föl csak azért, mert saját befolyásukat akarják megőrizni.

Kedvelem a „három királyt”. Leborulnak a szegény gyermek előtt, és hódolnak neki. Keresők, és egészen más királyt találnak, mint amilyent mi elképzelünk: megtalálják a szolgáló Istent.

Minden kor művészei lefestették a három királyt, hogyan térdelnek a Kisdéd előtt, és gyengéden még a lábát is megcsókolják. Elképzelhető ez? Nem összeférhetetlen egy befolyásos ember méltóságával?

Nem. A karácsonynak mindig élő álma éppen az, hogy a világ hatalmasai a szegények szolgálatába állítják erejüket. Hogy a gazdasági válságok, az éghajlati katasztrófák és a hatalmi összeütközések terhe végre nem azoknak a vállát fogja nyomni, akik már évtizedek vagy évszázadok óta tehetetlenek a kizsákmányolással szemben. Hogy a gazdaság és a politika felelősei fölismerik, hol találják meg saját életüket és jövőjüket: egy újszülött gyermekben.

Kerényi Dénes fordításai

A „Stille Nacht” lelkisége

PÁKOZDI ISTVÁN

1955-ben született Budapesten. Egyetemi lelkész, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tanszékvezető tanára, a Praeconia liturgikus szakfolyóirat szerkesztője. Legutóbbi írását 2012. 6. számunkban közöltük.

1„A csendnek, ami a templomban egy szent-ségi mélységet és egyfajta lelki komolyságot hordoz, terápiás és egészségmegőrző ereje van” – írta a klagenfurti liturgikus professzor, Alois Brandstetter: *Stille Nacht!* című gyűjteményének előszavában (a *Stille Nacht*-Társulat 40 éves fennállása alkalmából, Salzburg, 2012. május 10.)

²MKL XII, 357. – Vö. *Vierächte Tyroler-Lieder* für Sopran-Solo oder für vier Stimmen mit willkürlicher Begleitung des Piano-Forte. Gesungen von den Geschwistern Strasser aus dem Zillerthale, A. R. Friese, Dresden, 1832.

³*Silent Night, Holy Night* (ausztrál mesefilm 1976-ban). – Lásd még Renate Ebeling-Winkler: *Wege des „Stille-Nacht”*

Ausztriában és Bajorországban karácsony éjszakáján és az ünnepi szentmiséken is még mindig leoltják a lámpát a templomban, csak a gyertyák égnek, sejtelmesen bejártssza az orgona, azután az egész templom rázendít: *Stille Nacht, heilige Nacht!*¹ Idős és fiatal úgy éneklie a „Csendes éj” minden versszakát kívülről, mint mi a magyar himnusz vagy a Boldog Asszony Anyánkat. Olykor egy-egy könnyecsepp is legördül az arcokon; valami ősi, hatalmas biztonság hite, tudata tölti el őket, amikor a „csúcshoz” érnek: „Christ, der Retter, ist da! Christ, der Retter ist da!” (Krisztus, a Megváltó van itt). Ennek a karácsonyi éneknek, akárcsak nálunk a *Mennyből az angyalnak*, vagy Gárdonyi Géza: *Fel nagy örömmel* énekének lenyűgöző ereje van.

A mű szövegét Joseph Mohr (1792–1848) mariapfari fiatal pap írta, míg a dallamot Franz X. Gruber (1787–1863) kántor szerezte. Nem olyan nagyon régi, 1818 szentestéjén hangzott el először nyilvánosan a Salzburghoz közeli oberndorfi Szent Miklós templomban,² mégis világhíres karácsonyi melódia lett belőle, ki nem ismerné, dúdolná Magyarországon is? Még film is készült a dal nyomán.³

Legendás története jól ismert. A segédlelkészi szolgálatot betöltő pap dallamot és gitárkísérést kért kántorától a már két éve kész szöveghez,⁴ mivel a templom orgonája nem működött. A szomszédos Arnsdorf kántortanítója kétségbe volt esve, mit is játsszon és milyen hangszeren éppen abban a faluban, ahol szívesen lett volna állandó kántor. A felkérést állítólag a kocsmában kapta, ahol a segédlelkész is, ő is búfelejtőt tartottak. Amikor befejezte, már csak pár óra volt hátra az éjfélie miséig. Előbb meglepte a híveket, azután megkedvelték. Gruber élete során többször átdolgozta és kiadta művét, a Mohr-félelt a salzburgi Museum Carolino-Augusteum őrzi. Az alkalmi dal talán feledésbe is merült volna, ha az orgonajavító nem találja meg a kottát, és nem adja át Johann Baptist Weindl templomi énekésznek, a salzburgi székesegyház kórusvezetőjének. Az első ismert kotta a Weindl által 1822-ben készített másolat. Gruber kézírata elveszett az idők során, csak 1995-ben került elő. A hangszerjavító mester neve is ismert: Carl Mauracher többször is javította az oberndorfi orgonát csakúgy, mint a környék többi templomáét. Neki és a fügeni Rainer, valamint a laimachi Strasser család énekeseinek köszönhető, hogy a dal nem veszett el, és ismertté vált előbb Európában, majd Amerikában is. Az 1900-as évek elején lebontották a Szent Miklós templomot, ám helyén egy emlékkápolna épült, a *Stille-Nacht-Gedächtniskapelle*, egy közeli házban pedig múzeumot alakítottak ki.⁵

Kétféle — egy régebbi változattal és egy újabb, három versszakos szöveggel ismert.⁶

Liedes in die Welt.
Mariapfarr in Lungau,
2010.

⁴Vö. Dominik Brückner:
Wortgeschichtliches in
„Stille Nacht“, Freiburg,
2005.

⁵Lásd Gusztáv András
írását:
www.hhrf.org/irodalmivad
emecum/zene/fv_stille.
htm (letöltve 2013.
szept. 6.)

⁶A regensburgi egyházmegye kiadásában megjelent *Gotteslob* katolikus ima- és énekeskönyv (1975) 814. számmal jelezett éneke. Lásd még <http://www.stillenacht.at> (letöltve 2013. szept. 6.) Több mint 100 fordítás található a <http://www.silentnight.web.za> honlapon.

1. Stille Nacht, heilige Nacht!
Alles schläft,
einsam wacht nur das traute,
hochheilige Paar.

Holder Knabe im lockigen Haar,
schlafe in himmlischer Ruh,
schlafe in himmlischer Ruh!

2. Stille Nacht, heilige Nacht!
Hirten erst kundgemacht;
durch der Engel Halleluja

Eddig tart a „hivatalos“ változat, ma már csak általában e három versszakot ismerik és énekelik a németajkúak. Érdekes azonban tanulmányozni a régiesebb változatot, amely hat versszakos:

1. Stille Nach! Heilige Nacht!
Alles schläft, einsam vacht
nur das traute, heilige Paar,
holder Knab' im lockigten Haar,
schlafe in himmlischer Ruh!

2. Stille Nacht! Heilige Nacht!
Gottes Sohn, o wie lacht
Lieb aus deinem göttlichen Mund,
da uns schlägt die rettende Stund
Jesus in deiner Geburt!

3. Stille Nacht! Heilige Nacht!
Die der Welt Heil gebracht,
aus des Himmels goldenen Höhn
uns der Gnaden Fülle läßt sehn,
Jesus in Menschengestalt!

tönt es laut von fern und nah:
Christ, der Retter, ist da, Christ,
der Retter ist da!

3. Stille Nacht, heilige Nacht!
Gottes Sohn, o wie lacht
Lieb aus deinem göttlichen Mund,
da uns schlägt die rettende Stund,
Christ, in deiner Geburt, Christ, in
deiner Geburt!

4. Stille Nacht! Heilige Nacht!
Wo sich heut alle Macht
väterlicher Liebe ergoß,
und als Bruder huldvoll umschloß
Jesus die Völker der Welt!

5. Stille Nacht! Heilige Nacht!
Lange schon uns bedacht,
als der Herr vom Grimme befreyt
in der Väter urgrauer Zeit
aller Welt Schonung verhiess.

6. Stille Nacht! Heilige Nacht!
Hirten erst kundgemacht
durch der Engel Alleluja.
Tönt es laut bey Ferne und Nah:
Jesus der Retter ist da!

A közismert magyar változatnak is hat versszaka van:

1. Csendes éj! Szentséges éj!
Mindenek nyugta mély;
Nincs más fenn, csak a Szent
szülepár,
Drága kisedük álmainál,
Szent Fiú, aludjál, szent Fiú
aludjál!

2. Csendes éj! Szentséges éj!
Angyalok hangja kél;
Halld a mennyei halleluját,

Szerte zengi e drága szavát,
Krisztus megszabadít, Krisztus
megszabadít!

3. Csendes éj! Szentséges éj!
Szív örülj, higgy, remélj!
Isten Szent Fia hinti reád,
Ajka vigaszt adó mosolyát,
Krisztus megszületett, Krisztus
megszületett!

4. Csendes éj, szentséges éj,
Szunnyad már minden lény,
Csak a szent család virraszt ébren
Égi kiseded csak aludj szépen
Mennyei álom ölén
Mennyei álom ölén

5. Csendes éj, szentséges éj!
Mindenek álma mély.
Nincs fenn más, csak a szent
szülő pár

Drága kisededük álmainál.
Szent Fiú aludjál,
Szent Fiú aludjál.

6. Csendes éj, szentséges éj!
Angyalok hangja kél,
Halld a mennyei alleluját,
Szerte zengi e drága szavát:
Krisztus megszabadít,
Krisztus megszabadít.

Az ősi hosszabb változat még több költőiséget és a tiroli, osztrák, meg bajor dialektus nyomait viseli magán. Minden bizonnyal e hosszabb változathoz egyszerűsödött le a három versszakos (mindenütt elterjedt) forma.

Sokan azt állítják, hogy a *Stille Nacht!* egy giccs, minden teológiai értéket nélkülöz. Pedig a karácsony éjszakájának két nagyszerű jelzőjét ragadja meg: *csendes* és *szent*. Mindkettő találó és valóban hozzátartozik a megtestesülés bibliai kinyilatkoztatásához, teológiai szempontból teljesen korrekt jelzők.

Csendes és szent éjszaka

Miért is csendes ez az éjszaka? Nem minden éjszaka ugyanilyen csendes? — Sajnos nem. A mindennapi élet lármája, az a zakatolás, az állandó városi morajlás arról tanúskodnak, hogy az ember sohasem tudja abbahagyni a munkát. Konfliktusok, kirobbanó és szűnni nem akaró háborúk zaja, ezek töltik be a világot és nem hagynak békét, nyugalmat neki. Ezen az egyedülálló éjjelen azonban Marsnak, a háború istenének temploma bezárul, hogy helyet adjon nem pusztán Augustus császár törekeny békéjének, hanem az elértkezett mennyei, örök ország már soha többé meg nem szűnő békeességének. Ebből a csendből, békéből, nyugalomból költözik egy kicsi ma — karácsony éjjelén — minden otthonba, attól függően, mennyire fogadják be. Ezért csendes ez az éjszaka, sőt minden éjszakának kölcsönöz valamiféle karácsonyi jelleget. Az éjjelek talán már nem csak Júdás árulására emlékeztetnek, aki „miután átvette a falatot, azonnal kiment, s éjszaka volt” (Jn 13,30). Éjszakáink nem az utolsó ítélet rettenetében kell, hogy teljenek: „Esztelen, még az éjjel számon kéri tőled lelkedet” (Lk 12,10), hanem az éj az Úr érkezésének ideje: „ha a második őrváltáskor vagy a harmadik őrváltáskor jön, és éberem találja őket, boldogok azok a szolgák” (Lk 12,38). Ebben az órában érkezik meg a vőlegény: „Éjfélkor kiáltás támadt: itt a vőlegény, gyertek ki elébe!” (Mt 25,6). Ez az éj szent, mivel álmokat látunk, vigaszra találunk, s mivel ezen a legszentebb „éccakán” végre „az Ige testté lett” (Jn 1,14), „tulajdonába jött” (Jn 1,11), míg „a pásztorok azon a vidéken tanyáztak és nyájukat őrizték az éjszakában” (Lk 2,8). A mi éjjeleink is lehetnek *szent* éjszakák. Nem szükséges az, hogy minden éjszaka csalódást okozzon, inkább köze-

lítsen a titokhoz, a harmóniához, a megnyugváshoz, a békéhez, a csendhez, a hit erejéhez... szinte úgy, mintha nem is lenne éjszaka: „(a mennyei Jeruzsálem) kapuit nem zárják be egész nap, mert éjszaka nem lesz ott” (Jel 21,25).

Karácsony minden csilingelése, éneke, angyali kara ellenére nem lármás ünnep, hanem éppen csöndjével elbűvölő, lenyűgöző. A sok jelentős ószövetségi idézet között szinte csak megbújik a Bölcsesség könyvének pár sora, pedig arról a „csendes éjről” jövendöl, amely az év legszebb, legnyugodtabb, békésebb éjszakája. „Mialatt mély csend borult mindenre, s az éjjel sietős útja közepén tartott, mindenható igéd az égből, királyi trónodról, ott termett a pusztulásra szánt föld közepén...” (18,14–15). Ez a csend a születés, a teremtés, a megváltás csöndje, olyan, mint a hajnalhasadás, amely nem csap zajt, mégis fénnel árasztja el a földet az új nap kezdetén. „Az igazi világosság, aki minden embert megvilágosít, a világba jött” (Jn 1,9). A megváltás, az isteni cselekvés minden nagy műve csendben zajlik.

Valóságos, élményszerű megtapasztalása

A csend és a szentség éjszakája miért ne hatna meg sokakat, akár könnyekig is? A történelem során mindig voltak olyan szentek, akiket a megváltás titka, a megtestesülés átélése könnyekig meghatott. Ezek közé tartozott Assisi Szent Ferenc, aki figurálisan megjelenítette a betlehemi eseményeket és felállította a betlehemi jászlat. Megértette, hogy ennek az éjszakának a titka éppen az, hogy Isten a maga örömét nem tartotta meg magának, hanem Jézus földre születésén keresztül a világnak ajándékozta. Ez a tény a Poverellót anynyira meghatotta, hogy „Isten szentje magára öltötte a szerpapi ruhadarabokat... és csengő hangján megkezdte a szent Evangélium éneklését. (...) Utána prédikálni kezdett a körülálló népnek, és mézédés igéket mondott (...) közben száját egészen betöltötte nem is annyira a szó, mint inkább a túlradó érzelem édessége.”⁷ Hasonló élménye volt Lisieux szentjének, Kis Szent Teréznek, vagy később a zsidó konvertita Szent Terézia Benedikta (Edith Stein) nővérnek is. A csendnek és a szentségnek ilyen valóságos, élményszerű megtapasztalása megrázó módon képes átalakítani egész emberségünket. S talán ez a *Stille Nacht!* lelkiiségének is a lényege, máig ható üzenete.

A múlt század hetvenes éveiben divat volt a papság, a teológusok körében mind a népekeket, mind pedig a gitáros éneket (beat-miséket) teológiailag „kivesézni.” Persze mindegyikben, a régebbi népekeinkben is lehet találni kivétnivalót, pontatlanságot, túlzásokat (vajon minek nézzük a Szűzanyát, amikor így szólítjuk: „Hogy szerelmeddel felbátorítál...”⁸ vagy az *Ó, szentséges...* énekünkben: „Megölellek, megcsókollak, úgy imádlak nagy lánggal...”⁹). Zsákutcába jutunk azonban, ha a költészetet, zeneirodalmat szigorú dogmatikai szemüvegen keresztül akarjuk kivesézni. Hasonló eredménnyel járhat néhány ősi keresztény himnuszunk kritikai vizsgálata is (amelyeket a zsolozsmában imádkozunk; nem is olyan könnyű lefordítani azokat népnyelvre).

⁷Celanói Tamás: *Szent Ferenc első életrajza* (Vita Prima), XXX. fejezet. (Ford. Balanyi György, Hidász Ferenc és Várnai Jakab.) Ferences Források, Agapé, Szeged, 1993, 92.

⁸*Szent vagy, Uram*, 183. ének 1. versszaka.

⁹*Szent vagy, Uram*, 127. ének 2. versszaka.

Mintha erre az egészen különös és annyira kedvelt karácsonyi énekekre, a *Stille Nachtra* is vonatkoznának a teológus pápa szavai: „a keresztényég számára kezdettől fogva világos volt, hogy az angyalok beszéde éneklés, amelyben az általuk hirdetett nagy öröm teljes fénye érezhetően megjelenik. S így az angyalok dicsőítő éneke attól az órától kezdve sohasem hallgat el. Évszázadokon át új meg új formát ölt, s Jézus születésének ünnepén mindig újra megszólal. Magától értetődik, hogy az egyszerű hívő nép aztán a pásztorokat is hallotta énekelni, s mind a mai napig bekapcsolódik dallamaikba, énekekben mondja ki azt a nagy örömet, amely azóta, sőt az idők végéig, mindenki ajándéka lett.”¹⁰

¹⁰Joseph Ratzinger / XVI. Benedek: *A Názáreti Jézus. Harmadik rész: A gyermekérettörténet.* (Ford. Martos Levente Balázs.) Szent István Társulat, Budapest, 2013, 72–73.

A VIGILIA KIADÓ KARÁCSONYI AJÁNLATA

<i>Timothy Radcliffe: Vesd bele magad! Élet a keresztség és bérmálás kegyelmében.....</i>	2.900,-
Karácsony fényei. Vallomások, elbeszélések, versek.....	2.900,-
Hogyan él a múlt? <i>Szörényi Lászlóval beszélget Hafner Zoltán.....</i>	1.800,-
<i>Johannes B. Brantschen: Miért van szenvedés? A nagy kérdés Istenhez.....</i>	1.800,-
XVI. Benedek: Isten velünk van minden nap.....	2.900,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért vagyok keresztény?.....</i>	2.700,-
<i>Leo Maasburg: Teréz Anya. Csodálatos történetek.....</i>	3.200,-
Keresztutak a Colosseumban a Szentatyával.....	2.900,-
A hit nyelvtana. Esszék ég és föld között.....	1.900,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért járjunk misére?.....</i>	2.700,-
<i>Pilinszky János: Keresztről keresztre.....</i>	2.500,-
<i>Walter Kasper – Daniel Deckers: A hit szívverése.....</i>	1.920,-
<i>Joseph Ratzinger: Bevezetés a keresztény hit világába</i>	1.620,-
<i>Wolfgang Beinert: A katolikus dogmatika lexikona.....</i>	2.880,-
A katolikus dogmatika kézikönyve I.....	2.560,-
A katolikus dogmatika kézikönyve II.....	2.560,-
<i>Alois M. Hass: Felemelkedés, alászállás, áttörés.....</i>	2.100,-
<i>Lukács László: Az Ige asztalánál.....</i>	1.740,-
<i>Ruppert Berger: Lelkipásztori liturgikus lexikon.....</i>	2.580,-
<i>Paul M. Zulehner: A gyermek a család szíve.....</i>	1.520,-
<i>Sylvie Robert: Isten útjai Loyolai Szent Ignáccal.....</i>	2.160,-
Találkozások Isten és ember között.....	1.500,-
A keleti teológia a házasságról, a családról – Sapientia füzetek 22.....	1.360,-
A szerzetesi hivatások gondozása – Sapientia füzetek 23.....	1.200,-

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu

A szegénységről

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

„A szegények barátja”, ma is így hívják Ferenc pápát Buenos Aires szegénynegyedeiben. Megválasztásakor pedig ezt mondta: „Ó, mennyire szeretnék egy szegény, a szegényekért élő egyházat!” Kérdésünk az idézett mondat mindkét jelzőjére irányul.

A szegénység — annak legkülönbözőbb formáiban — a Föld népességének jelentős részét sújtja. Mit tehet/tegyen az egyház — akár intézményesen, akár önkéntes mozgalmain, csoportosulásain keresztül —, mit a keresztény vagy bármely jóakarátú ember a szegények megsegítésére, túl a demokratikus államok szociális felelősségvállalásán? Hogyan jelenhet meg mindez egy-egy országban, társadalmi szinten, és hogyan globális vagy államok közti dimenzióban?

Az evangéliumok Jézusa boldognak mondta a szegényeket, és súlyosan elítélte a szívtelen gazdagokat. Hogyan valósulhat meg a pozitív értelmű szegénység a különböző életállapotban lévő keresztények körében (a világiak életében, a szerzetesközösségekben és más lelkeségi mozgalmakban)? Milyen életformára hív bennünket itt Európában, figyelembe véve akár a társadalmi különbségeket, akár az ökológia egyre sürgetőbbben jelentkező szempontjait?

Ön mit gondol a fenti kérdésekről? A szegénységről — egyrészt mint világméretű társadalmi problémáról, másrészt mint belső értékről? Személyes vallomását is szívesen fogadjuk: hogyan szembesült vagy szembesül Ön és környezete a szegénységgel?

A reménység szigetei

ASZALÓS JÁNOS

Matematikus

A keresztény hittörténet egyik legnagyobb csodája közeleg: egy szegényekért élő egyház kibontakozása van készülóban. Ám ez a nagy készülődés önellentmondásos, mert önmaga is szegénnyé akar válni — ha az sikerül neki, akkor milyen forrásból fogja a szegényeit segíteni? Ha árúba bocsájtja összes múzeumi kincseit, ha épületeit a hajléktalanok vagy menekültek otthonává teszi, ha papjai ezentúl csak gyalog, kerékpáron vagy legfeljebb közszolgálati járműveken közlekedhetnek, ha csak egy pár cipőjük lehet és egy váltásnyi ruhájuk, étkezésük pedig egy tál étel (az is szűken mérve), szellemi táplálékuk egy Biblia és néhány kölcsönkapott könyv (s

hol van ez még a szegénységtől!) — egyéb szükségletüket pedig koldulásból fedezik, akkor ugyan milyen forrásokból merítve akarjuk a milliárdnyi szegény tényérjait nap mint nap étellel, szívet és agyát pedig örömmel, tudással megtölteni? S ha ez az egyház nemcsak papokból, szerzetesekből és előjáróikból áll, hanem néhány lelkes „világi” is hozzájuk akar tartozni, a szegénység hasonló jellegű vállalása mellett, akkor hogyan kell elképzelnünk az istentiszteleteinket, a közösségeink életét, a papság és a világiak képzését, gyerekeink nevelését, a missziók működtetését — miután az összes fil-
lérünk a szegények perselyébe vándorolt?

Biztos vagyok abban, hogy az a nagy szellemi-lelki készülődés, mely a pápa utóbbi megnyilatkozásaiban már kiérlelt döntésként nyilvánult meg (szegény egyház, szegények egyháza) — s melyre évszázadok óta vár a keresztény világ — az a megvalósítás szintjén elég sok nehézségbe, esetleg nagy ellenállásba is ütközik majd, mind a Vatikánban, mind a világi hívők közösségében. — Talán elég lenne egy új (vagy néhány) Szent Ferenc, aki elindítja és viharrá fokozza ezt az átalakulást? Vagy elégséges lenne a világiakból alakuló helyi, sok-sok kis „hadsereg”, mely a világi életformáját, munkakörét, családi életét megtartva ugyan, olyan globális közgazdasági víziót és lokális rendek sokaságát dolgozná ki, mely lehetetlenné tenné a szegénység további terjedését, emberhez méltó szintre emelné a nyomorultak életét? — Rögtön feltűnik, hogy ilyesfajta gyökeres átalakulás csak világszinten, a világ népeinek, országainak, vezetőinek egyetértésével történhet meg — amire ugyan kevés a remény. (Ám valószínűsíthető, hogy ezt a világméretű változást a történések kéréllhetetlen és kegyetlen folyamatai fogják a világ népességére és vezetőiségére rákényszeríteni.) — Az is nyilvánvaló, hogy ebben a változásban nem érvényesülhet semmilyen faji, vallási, kifejezetten keresztény, vagy másféle dominancia.

Néhány fontos felismerés kívánkozik ezen a ponton az írásom sorai közé. — Az egyik: a szegénységnek sok, egymástól eltérő fajtája és szintje van. Leggyakrabban anyagi erőforrások hiányára, vagy egészségügyi problémáinkra gondolunk. Ám ugyanolyan mértékben sújthat bennünket a kulturális, szellemi, lelki, kapcsolati, pszichés és egzisztenciális értékek hiánya, melyek szoros összefüggésben állnak az anyagi jellegűekkel. — Más, feloldhatatlan probléma az emberi természet alapvető szerkezetéből adódik. Az ember fejlődésére, múlandóságára, és az igényei, kultúrája, biológiai adottságai között feszülő lényeges különbségekre gondolok, egyéni és közösségi szinten. — A bennünket körülvevő, „vendégül látó” természet erőforrásai is korlátosak. — Nem káromkodás, ha ebben a kérdéskörben a teremtő Isten felelősségét feszegetjük. Mert ő oltott belénk szünni nem akaró életvágyat, ugyanakkor szükségképpen halandó természetet. Megszámálhatatlan sok, értékes képességet kaptunk Istentől (tudás, szépség, szeretet, életátadás), ám ezek elérésének lehetőségeit a többség számára ugyancsak szűkre mérte. A teremtett termé-

szetünk belső ellentmondásokkal is tele van. Ezek közül most egyet emelek ki: *a versenyre való késztetést*, sokféle dimenzióban és intenzitásban. Aki erről lemond, az a legértékesebb képességeit veti szemétdombra. Ha mer és nyer, akkor — igen gyakran — másoknak okoz kárt. — A verseny egyébként az egész élő természet motorja. Nélküle az életnek legprimitívebb formái sem fejlődtek volna ki; a kultúránk szintjét a pincebogarak mércéjével kellene mérnünk.

Valamilyen járható kiutat azoktól az egyházi (vagy akár egyházon kívüli) kezdeményezésektől remélünk, melyeket itt a „*remény szigeteinek*” nevezünk. Ezekről az önkéntes, zömében kisméretű és sajátos lelkiséggel telített szerveződésektől várjuk, hogy a szegénység egyes formáit hatékonyan képesek lesznek enyhíteni. Leírásuk itt csak utalásszerűen történhet.

Úgy gondolom — s ebben erősen hiszek —, hogy üdvösségünk (nemcsak a keresztényeké, hanem minden emberé!) attól függ, hogy mennyire járult hozzá a nála szegényebb emberek (csoportok) hiányainak csökkentéséhez vagy megszüntetéséhez, a saját „erőforrásaiknak” felhasználásával. A gyógyító, személyes kapcsolatok sokaságára gondolok, s nem utolsósorban anyagi áldozatokra is. Ebben a hitben Máté evangéliumában szereplő kép áll előttem az utolsó ítéletről (Mt 25,31–46). — Ugyanakkor, félreértéstől félve, mégis határozottan mondom, hogy (az Istenhez tapadó bizalom kivételével) nem a miselátogatások száma, nem bizonyos imaformák szorgos gyakorlása, nem a hittartalmak pontos ismerete és megvallása, nem az egyházfegyelem betartása, nem bűneink megvallása és törekvés a megtérésre íródik majd javunkra „azon napon”, még csak nem is a mártírsors valamilyen formájának vállalása — hanem a hatékony szeretet, válogatás nélkül, *minden szegény* javára. — Azt reméljük, hogy egyházunk újabb korszakát (és az üdvösségünk legfrissebb, ugyanakkor legősibb vízióját) ezek a cselekedetek fogják meghatározni.

Ennek a szolgálatnak — minden keresztény számára — *kötelező életformává kell fejlődnie!* — Valamilyen mértékben, formában *minden kereszténynek csatlakoznia kell a „szegények szolgálóinak” csoportjához*, lehetőségeiktől, képességeiktől függő mértékben, akár csak „kétszemélyes sziget” formájában, akár nagyobb szervezet (például karitászcsoport) tagjaként.

A „remény” elnevezés a sziget legfontosabb célját jelzi. A sziget feladata, hogy minden szegényben vagy nyomorultban, akikkel valamilyen módon kapcsolatba került, a remény szikrája lángra lobbanjon: *van reményed*, hogy ebből az állapotból kikerülj. *Mert Istennek ebben a földi országában most te vagy a főszereplő*, Isten után vagy mellett a legfőbb méltóság hordozója. — A remény egy-egy szigete földrész nagyságúvá is válhat: gondoljunk Assisi Ferencre, Don Boscóra, Chiara Lubichra, Teréz Anyára. Az egyháztörténelem talán százával növelt már ilyen kiterjedt remény-szigeteket. Mert a szegénységnek nincs hazája, országa, vallása, gyakran azonosítható oka, vagy felelőse sincs. A jövőjéről azonban világméretben is kell

beszelnünk, hiszen a szegénységnek különböző jelenségei és területei a valóságban az egész földre kiterjednek.

Gondolatok a szegénységről Jézus nyomán

BÁBEL BALÁZS

Kalocsa-kecskeméti
érsek

Ferenc pápánk megválasztásával radikálisan föléledt Assisi Szent Ferenc szelleme az egyházban, aki elmondása szerint a szegényekért vállalta el a péteri tisztséget, és eltökélt szándéka, hogy megújítja az Evangélium szellemében az egyházat.

Jézus hegyi beszédében az első boldogmondás a szegényeket szólítja meg: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa” (Mt 5,3). Ez a mondat a kereszténység története során sok vitát váltott ki; először is Jézus gondolatának megértése, majd megvalósítása miatt. Az ószövetségi előzmények, annak szegénységfelfogása csak részben segíti a jézusi üzenet magyarázatát. Közismert, hogy az Ószövetség is fejlődésen ment keresztül a szegénység megértésében. A korai időkben inkább Isten büntetésének, majd a szociális igazságtalanság következményeinek tartották a szegénységet. Az utóbbiak háttérében az a meggyőződés állt, hogy Kánaán mindenkié, melyet sorsvetéssel osztottak szét. A szegények kifosztottá váltak és kifosztottságuk a hatalmasok bűne, ezért a próféták a szegények jogainak védelmére keltek.

A Septuaginta fordítása idején a héber *anaw* — szegény szó lelki értelmezést is kapott. Nemcsak az anyagiakban való megszorultságot jelentette, hanem az Istenre hagyatkozó alázatos, mindent Istentől váró ember jellemzésére is használták. Ilyen értelemben is olvassuk a zsoltárokból.

Jézus korában mindkét értelmezés tartotta magát. A farizeusok úgy gondolták, hogy a gazdagság a jámbor élet következménye, sőt azt hitték, hogy a próféták is mind gazdagok voltak.

A kérdés az, hogy a Jézus által boldognak hirdetett szegények szociális értelemben azok-e, vagy az Istenre hagyatkozásuk miatt alázatos jámborok? Ennek ismeretében lehet mai életünkre következtetéseket levonni. A hegyi beszéd görög *ptokósz* — szegény szava önmagában nagyon szegénnyt jelent, mondhatni koldust. Jézus azonban az ószövetségi zsidó tradíció ismeretében hirdette meg a szegények boldogságát. A názáreti zsinagógában a prófétai jövendölés beteljesedésére mutatott (Iz 61,1), ezért bizonyára ennek szellemében

szólt. A próféta a jóbel év mintájára festette meg a messiási idők eljövételét. A jóbel év pedig a ténylegesen szolgáskorban lévőket szabadította fel. Mai szentírásstudósok általában azt tartják, hogy Jézus a szociális szegénységben lévőket szólította meg boldogként. Karl Rahner a Mt 5,3-hoz írta: „mai egzotikusi tudásunk szerint Jézus nem az alázatosokat, nem azokat, akik koldusok Isten előtt, nem az együgyűeket, nem azokat, akik hajlandók a lemondásra, hanem a valóban szegényeket és szenvedőket mondja boldognak”.

Jézus más helyütt mondott beszédeiből és tetteiből, amit a vámosokkal, bűnösökkel, vallásilag megvetettekkel, megszállottakkal, nőkkel, társadalmon kívül rekedtekkel cselekedett, azt következtethetjük ki, hogy a szegénységet és a többi boldogmondást is valóságosan és nem lelki értelemben gondolta. Az a vélemény, mely szerint Jézus különféle alkalmakkor hol a szociális, hol a lelki szegénységet mondta volna boldognak, Jézus egységes felfogását bontja fel, másrészt igaznak látszik az a középkori álláspont, hogy a szegénységre csak az erre fogadalmat tevő szerzetesek kötelezettek.

A szegénység önmagában nem érték; ha nincs hivatásbeli célja, akkor annak hirdetése, mint a „nép ópiuma”, visszaélésre ad lehetőséget. A szegények boldognak mondásában megmutatkozott az ószövetségi, de általános emberi tapasztalat, mely szerint a szegények hamarabb találnak a hitre, mint a gazdagságuk által veszélyeztetett vagyonosok. Olyan tapasztalat ez, mely Jézus bejelentésében is megnyilatkozott. Az a szegénység, melyet Jézus boldognak mond, a tanítványi életformában válik teljessé. A kényszerűségből elviselt szegénység esetleg csak nyitottabbá teheti az embereket a transzcendens dolgok iránt. A jézusi szegénység nem cél, hanem eszköz a követéséhez szükséges szabadság elérése érdekében. Így értjük meg a Máté-féle kiegészítést, *to pneumatiké* — azaz lélekben. Bár Máté formailag többet változtatott, mint Lukács, Jézus szavainak szándékát sokkal inkább megőrizte. Ugyanis a Lukács-féle változat csak a szegényeket szólítja meg.

Az apostoli igehirdetés is ebben a szellemben tanított. Szent Pál Szeretet himnuszában a szegénység csak akkor ér valamit, ha azt a nagyobb szeretet megvalósításáért vállalja az ember (1Kor 13). Ezért önmagában nem lehet egyenlőséget tenni keresztény és szegény között. Az egyháztörténelem az elhanyagolt koldusság eszméjét hirdető ebionitákat az eretnekek között tartja számon. A jézusi szegénység szociális értelemben is az, de a célja a földi dolgoktól való függetlenség az Isten Országáért. Az Ő szegénységi ideáljában benne van az ószövetségi szegények élete is, akik egyedül Istenben keresnek támaszt. Amellett foglalthatunk állást, hogy Jézus a szegénységet valamennyi követőjének hirdette, a gazdagsághoz és a vagyonhoz tapadás lelkületének elítélésére tett kemény megrovásaiból világosan kitűnik ez. Az úgynevezett önkéntes szegénység (Mt 19,20–29) egészen radikális fokozatot jelent. Azért is mondhatjuk, mert a szegénység relatív. Más Indiában, más egy jóléti államban. Jézusnak az a jö-

vendölése, „hogy szegények mindig lesznek veletek” (Jn 12,8), ez is a minden korok mércéjéhez szabott szegénységet is jelenti.

A II. Vatikáni zsinaton megfogalmazódott, hogy az egyház küldetését a szegény Krisztushoz hasonlóan valósítja meg (LG 42). Ki legyen az egyházban szegény? A szerzetesek? A hierarchia? A zsinat különösen hangsúlyozza, hogy az egyház „Isten népe”. Akkor ez a szegénység valamiképpen mindannyiunkra vonatkozik.

Az erkölcsstan problémája az, hogy a szegénység gyakorlati értelemben a mai pluralista világban különböző módon valósulhat meg. Gazdaságilag más-más fejlettségi fokon élő emberek számára még általános iránymutatás is nehezen adható. Pál apostol még mondhatta: „ha ennivalónk és ruhánk van, elégedjünk meg vele” (1Tim 6,8). Ma már ez a megállapítás a létminimumnak sem felel meg hazánkban, még a hajléktalanoknak is valami többet szeretnének adni. Nagyon fontos, hogy az anyagiakkal helyesen gazdálkodni tudó lelkületet alakítsunk ki. Milyen ez a lelkület? A latin *pauper* szó etimológiája közelebb visz a szegénység megértéséhez. A *pauper* (*paulus puer*) a kisgyereket szót jelenti és annak a lelkületét. Minden gyermek biztonságban él az atyai házban, gondoskodnak róla, de semmivel sem rendelkezik. Jézus példaként állította a gyerekeket a tanítványok elé (Mt 18,4), és felszólította őket, hogy kicsinnyé legyenek. Hogy mit ért Jézus a kicsinnyé levésen, azt XVI. Benedek pápánk teológus korában így kommentálta: „a szegénységben valami láthatóvá válik a gyermekség jelentéséből. A gyermeknek önmagától semmije sincs. Másokból él és tehetetlenségében, nincstelenségében éppen így szabad... Tulajdon és hatalom, az a két nagy kísértés, amely az embert a birtokának rabjává teszi és odaveti lelkét. Aki nem tud a birtoklásban is szegény maradni, olyan embernek, aki a világot Isten kezében tudja, nem a sajátjában — az ugyancsak elvesztette azt a lelkületet, ami nélkül nincs belépés Isten Országába.” A Máté-féle lélekben szegénység ennek a gyermeki magatartásnak a tudatosítását jelenti, melyet Jézus bővebben kifejtett a hegyi beszéd során (Mt 6,26–34). A lélekben szegénység nem maradhat pusztán elmélet, az életmódban is tükröződnie kell. Aki úgy valósítja meg a szegénységet, hogy nem ragaszkodik a szükségességnél többhöz, vagy igénytelen és kevéssel beéri, az még csak sztoikus. A keresztény az adakozás által válik szegénnyé, s egyben boldoggá. Jézustól maradt fenn a szállóige: „nagyobb boldogság adni, mint kapni” (ApCsel 20,35). Ennek a tanítványi szegénységnek a dialéktikája, hogy a kényszerű szegénység megszüntetésén fáradozik. Indiában sok százmillió szegény ember él, de ezért még nem boldog. Derús lelkűek azonban Teréz anya nővérei, akik talán élhetnének jólétben, de a szegényeknek áldozzák életüket.

Lelkipásztori tapasztalatomból tudom, hogy a bibliaórák egyik neuralgikus pontja volt, amikor a szegénységről beszélünk, mert az terjedt el, hogy ne kotorásszunk egymás zsebében, nem is illik megkérdezni bizonyos életszínvonal fölött valakinek a fizetését. Egy azonban bizonyos: ha módunkban áll, kötelességünk a karitás

támogatása akár egyéni, akár intézményi formában. Ferenc pápánk életvitelében is mutatja ezt, és bejelentette, hogy a kúriát is így akarja megreformálni.

A Vigilia körkérdése személyes vallomást is szívesen fogad: én bizonyára nem vagyok szociálisan szegény ember, azonban kezdetől törekedtem rá, hogy a luxuscikkeket kerüljem. A megörökölt BMW autót azonnal lecseréltem, és azóta egy középkategóriás Opelrel járok, ami talán nem luxus. Nem lakom elődeim szalonjait, egyedül a könyvek sokasága jelenti számomra a gazdagságot, amit annak idején „BM-es” kéretlen látogatóm szóvá is tett. Annyit mondtam neki, hogy én nélkülük nem az vagyok, aki vagyok — egy műhelyben a szerszámok sokasága nem föltétlenül gazdagság. S talán nem is kötődöm a tárgyakhoz, ha valakinek megtetszik nálam valami, ha nem köt hozzá személyes emlék, szívesen továbbadom. Remélem, sok ötletet kapok majd a hozzászólók írásaiból, hogy mit tegyünk a jézusi szegénység megvalósításáért.

A Vigasztaló *Szegénység helyett*

BORBÉLY SZILÁRD

Költő

Gyerekkoromban körülöttünk mindenki szegény volt, mert a Cigánysor elején laktunk. Ezért én nem is tudhattam, hogy mi szegények vagyunk. Csak azt tudtam, hogy akik még lejjebb laknak, lent a Soron, a cigánytelep irányában, azok a szegények. Ahogy mentünk lefelé a Soron, amit ezért is nem hívták utcának, mert ott nem volt közösség, csak kopott házak egymás mellett vagy inkább egymás után, ott laktak a szegények. A szegények a cigányok voltak. Mi pedig magyarok voltunk, a falu részei. A falu pedig nem volt szegény, nem ismertem rajta kívül mást. De igazából a szegénység szót sem használtuk, ha jól emlékszem, mert hiszen nem volt értelme. A faluban ugyanis akkor, a hatvanas évek közepén-végén, már nem voltak tehető nagygazdák. Bár, ha jobban meggondolom, aligha voltak ott valaha is gazdagok. A gazdagokról csak a mesében volt néha szó. Kicsi falu volt, kicsi határral, rossz minőségű földdel. Valahol nagyon a periferián, a világ végén, ahová nem vezettek utak, nem voltak kereskedők, nem volt semmi ipar, semmiféle adomány, amelyet a Természet bőkezűsége, a figyelmetlensége vagy épp jóakarata juttatott volna nekünk. Azt sem tudtam, csak hallottam róla néha, hogy az Isten háta mögött lakunk. A Természet ott nem ismerte a bőkezűséget; szűkmarkú volt és fukar, keveset adott és azt is csak kemény munkával lehetett tőle kicsikarni. A faluban egy csorda volt, egy konda, meg egy ideig libanyáj. Aztán már az se. Ezek kora reggel egymás után, szépen

sorjában, a sok százéves rendnek és szokásnak megfelelően, kicamogtak a közös legelőre, mögöttük a magyar csordás és a cigány kon-dás meg a gyerekei, a libapásztorok. Akkorra már, amikor megszü-lettem, mindenki egyforma volt, mert megtörtént a kollektivizálás. Senkinek sem volt földje, csak a házak maradtak meg az Ófaluban, amelyek jelezték, hogy melyik porta volt régen nagygazdáé, melyik közepes vagy kisgazdáé. Aztán épültek a peremen a telepek, mint ahol mi laktunk, a Cigánytelep. Régen voltak tehetősebbek és eleset-tebbek. Pedig mindenki elesett volt, csak a fájdalom volt egyikben na-gyobb, míg a másikban kisebb. Ekkor már üresen álltak a minden ta-vasszal vakító fehérre meszelt díszes istállók az ablakuk fölött a vörös tégláívvvel a nagygazdák udvarán, nem volt benne csak egy vagy két tehén, nyár elején felbőgött benne egy-egy esetlen, rogyadozó lábú borjú, amit még megtűrt az új rend. Aztán egy idő után már nem me-szelték őket, a téglát nem festették pirosra. Szomorú látvány volt a nagy gonddal tisztított, szépen felszerelt loistálló, amelyből minden lovat elhajtottak, be a téészbe. Néha a gazdák nosztalgiából még ki-mentek oda aludni. Főként, ha összevesztek az asszonnyal.

Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején ezek a falvak az Evan-gélium szavainak furcsa kongásával voltak tele. Vagyis üresek vol-tak, kongóan üresek. És azok a szavak, amelyeket a szószékről ko-rábban mondtak a szegénységről, ami üdvözít, és a gazdagságról, amely pokolra és kárhozatra visz, akkor már nem voltak ugyanúgy értelmezhetők, mint ahogy még egy-két évtizeddel korábban. A kom-munizmus erős nyelvi versenyt jelentett be az evangéliumi eszmé-nyekkel szemben. A szegénységet és a gazdagságot azonban csak ma-terialitásban tudta felfogni, hiszen magáról is azt állította fennhangon, hogy ő materialista. Vagyis nem hisz a szellemiben, csak az anyagi-ban. A gazdagnak és a szegénynek Jézus szavai szerint való szétvá-lasztása ezért felemás helyzetbe fordult át. A falu maga is csak anyag volt ekkorra már, a beszolgáltatás, a padlássöpprés után, a kollektivizálás közben. A hamarosan beköszöntő, senki által fel nem fogható, ésszel el nem gondolható úgynevezett kommunizmus küszöbén, amikor majd eltörlik az osztályokat és minden különbséget ember és ember között. Akkor a pénznek már nem lesz szerepe. Akkor majd mindenki annyit vehet el a közösen megtermelt javakból, amennyire igénye és szükséglete van, és csak annyit kell hozzátennie munka formájában, amennyit saját személyisége fejlesztése érdekében önmaga és ezzel a közösség számára üdvösnek tart. „Hiszem, mert abszurdum”, mon-dta Tertullianus, és ezzel sokan voltak ebben az új világban ugyanígy. Voltak, akik minden abszurditása ellenére ezekben a szavakban hit-tek. Mert szavakban szoktak hinni az emberek, hiszen másban nem is lehet. A szavak azonban, akárhogy nézzük, mégsem materiális dol-gok. Egy materialista hogyan is bízhatná rá magát a szavakra, ame-lyek leginkább az Igével vannak kapcsolatban, a logossal, a szellő-vel, a lélegzettel, a ruach-hal, a tovasikló hanggal, amely a levegőben

nem talál magának sehol biztos pontot, megnyugvást, és mint a szél, épp olyan, amely ott fú, ahol épp kedve tartja.

Mi erre a Szellőre figyeltünk, ott a falu szélén, a Cigánysor elején, hiszen nem a szegénység érdekelt bennünket, nem attól szenvedtünk, hanem attól, hogy a megígért Szellem, a Megváltó előhírnöke, a Szent Lélek, a Mennyei Király, a Vigasztaló Igazságnak Lelke, a Minden Jónak Kútfeje, vagyis Forrása, nem és nem jön, amely mindenket betöltene, sehogyan sem jön el. A Spiritus Sanctus, a mindenkit boldogsággal és reménnyel eltöltő Jelenés marad mindig távol, tolódik ki, lesz elérhetetlenebbé, válik számunkra láthatatlanná, hiába hunyorgatunk a szemünkkel, hiába lessük az ablakon, hiába térdelünk és mormoljuk vég nélkül imáinkat. Hiába töröljük ki szemünkből alaposan a csipát reggel ébredés után, mégis napról napra egyre távolabb lesz, ahogy telnek a napok, elfogy a remény, vékonyabb és átjárhatatlanabb lesz a mi világunk és a szavak világa közötti keskeny pallóút, az ösvény, amelyen soha nem nő se fű, se virág, mert a lábak újra és újra kikoptatják. Az ösvény maga a sivatag. A szegénység elvont szó csak, amely a gazdagság hiányát jelzi azok fülében, akik az anyagi javakat ismerik csak el gazdagságként. A szegénység ellenben természetes állapot, ebben nem volt számunkra semmi rendkívüli, úgy emlékszem. Ugyanis az ellenkezője az, ami nem természetes: a gazdagság, a birtoklás, hogy ez is van, meg az is van. Ezért is aggódni kell, meg azért is. Ahogy az Evangéliumból olvasta fel Isten szolgája, tőle hallottuk a gazdag ifjúról szóló példázatban: ott van a te szíved, ahol a vagyonod. És mégis, miután a gazdagság eljön, de nem jön el a Mennyei Király, a Szegénység bujdokolni kényszerül a földön, ahol már senki sem akarja többé befogadni. Ez volt az új világ legszomorúbb tapasztalata. Az üresség a házakban, a portákon, a lelkekben: ahová többé nem léphetett már be a Szegénység Királynő, és ezért nem kopogott aztán be soha a Mennyei Király, a Vigasztaló sem.

CSABA LÁSZLÓ

Közgazdász

A szegénységről

„Szegények mindig lesznek köztetek” — mondja az Úr az Írás egyik legmegrázóbb helyén. A bűnös asszony föloldozása kapcsán legalább három nagy erejű tanítás is elhangzik. Egyfelől: elutasítja azokat, akik — farizeusi módon — a vagyon szétosztását, a szociális szolgálatot az egyház kizárólagos küldetésének vélik, hisz „köztetek a vőlegény”, vagyis igenis helye van az örömmek. Az pedig tékozlóan adakozik — a legdrágább olajjal keni meg a lábát, s a nő ékességével, hajával törli meg. A második, hogy Jézus valóban „önként adja át magát a szenvedésre”, vagyis nem egyszerűen meg-

esik vele az, hogy — rosszkor lévén rossz helyen — történetesen a kereszten végzi. Végül, a főntebb idézett — és teljességében föl sem fogható — meglátás nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a *Civitas Dei* e földön megvalósíthatatlan. Téves és hamis tehát minden olyan ígéret — a kommunizmustól a fogyasztói társadalmon át a virtuális világ birodalmáig —, ami effélét ígér. S ha a kommunizmus kísértete már nem is kísért, a jóléti államé, az individualizmusé, a technika és a média imádatáé annál erősebbé vált.

Tudjuk, hogy a szegénység — viszonylagos fogalom. Vagyis ma már csak szélsőséges esetben fordul elő az, hogy emberek éhínségek, betegségek és tömegnyomor áldozatai. Mint Amartya Sen Nobel-díjas közgazdásztól tudjuk, ez akkor fordul elő, ha az állam despotikus, elnyomó, vezetői személyes hasznát szolgálja, s nem a köz javát. Vagy — és ez az elmúlt két évtized botránya — ha az állam kisiklik, megszűnik, széttagolódik. A nemzetközi kapcsolatok irodalmában *failed state* a neve a megbukott, szétesett államnak. Sajnos ma már nem kell sokat gondolkoznunk a példákon: ilyen Szomália, a kalózok és terroristák hazája, ilyen Afganisztán, ilyen Kirgízia, ilyen Mali és az elrettentő gyilkosságok sorának rémképeivel a világ sajtójában továbbra is jelen lévő Irak.

A szegénység másik metszete az, ami a fejlett országokban is megfigyelhető. Embertársaink egy jelentős része nem jut hozzá az alapvető javakhoz és szolgáltatásokhoz. S ami fontosabb: *ki van rekesztve* a társadalom normális működéséből. Vagy azért, mert hajléktalan, vagy azért, mert etnikai kisebbséghez tartozik, vagy azért, mert olyan településen — például bádogvárosban — él, ahol az emberi élet vitelének elemi föltételei is hiányoznak. S nem utolsósorban olyan szociális közeg veszi körül, ami a jobb életre, a tisztességes életvitelre, mi több, képességei kibontakoztatására irányuló minden ösztönzöt és lehetőséget kiolt.

Különös és megdöbbenő minden jóézésű ember számára az, hogy a szegénység — a bevezetőben idéettek szerint — valóban nem tűnt el világunkból. Látni a hajléktalanokat Brüsszel és Washington, London és Párizs fényes negyedeiben is. És ismeretesek azok a környékek, ahová sötétedés után nem célszerű zakóban vagy egy jobb filmfelvevő társaságában ellátogatni.

Láthatólag téves és félrevezető az a szokásos közgazdasági közeletés, ami az összes jövedelem, az összes fogyasztás stb. mutatóira összpontosít, és emellett úgy véli: az átlagok növekedésével a legszegényebbekhez is „lecsorog”. Nos, láthatólag — a fenti példákban szabad szemmel is láthatólag — a gazdagság magától nem csorog le. S ha — Sen nyomán — a szegénység legfőbb ellenszerének az egyéni képességek kibontakoztatását tartjuk, akkor a helyzet még rosszabb.

Közismert, hogy e téren az oktatási rendszernek milyen kiemelt föladata lenne. Sajnos az iskolák az elmúlt évtizedekben az ideologikus kísérletezés terepeivé váltak. Ellenállást, néha fölháborodást kelt annak a pusztá fölvetése is, hogy az iskolában nem elsősorban ismere-

teket kellene átadni, hanem nevelni kellene, „embert és polgárt”. Holott — ha magunkba nézünk — vajon mire emlékezünk egykor rettegett tantárgyaink lexikális anyagából? És hányunkon segített az, hogy megtanultunk viselkedni, megtanultuk az önfegyelmet és a másik ember, a másik nézet tiszteletét? Hogy ráneveltek a munkára, a tisztességre, a kellemetlenségek és csapások elviselésére... Közismert, hogy a társadalom elleni lázadásnak többnyire épp az a kiváltója, hogy az elnyomottak nem tanulják meg a legfontosabbakat. Nem fejlődik ki a szép szeretete, a jó iránti vonzalom, az egyre bonyolultabb világban való tájékozódás képessége. Se a nyelvi, se a világhálós jellegű.

Ami a nemzetek közösségét illeti, az elmúlt negyedszázad mellénézése, a politikai korrektség álcája mögé bújt semmittevés súlyosan visszaütött. Államoknak tekinteni olyan képződményeket, amelyek legfőljebb formailag voltak azok, nem volt célravezető. Az a gyakorlat, amikor egy afrikai vezetőt nem illett megkérdezni sem a korrupcióról, sem a hatalomgyakorlás más szép vonásairól, nem vezetett „nemzetépítéshez” és nem emancipálta e társadalmakat. Sőt, a többséget még kiszolgáltatottabbá tette — mind a természettel, mind pedig a társadalom erőszakos kisebbségével szemben. És e területeken települtek meg a szétesést kíméletlenül kihasználó terrorszervezetek, mindenekelőtt a hálózatok hálózataként működő Al-Kaida.

„Igazságosabb és testvériesebb világot” vélhetőleg úgy lehetne elérni, ha rendet tudnánk teremteni. Mindenekelőtt magunkban (Is-tennel), aztán a közvetlen környezetünkben, utóbb városunkban, országunkban. És ezt követően a globális szinten is. Elsőként: meg kell védeni a védteleneket. Másodsor: létre kell hozni a teremtő munka föltételeit. Harmadsor: lehetővé kell tenni, hogy a szegény országok termékei tisztességes áron piacra juthassanak, akár az Európai Unión belül is. Negyedsor: el kell fogadnunk, hogy felelősek vagyunk tőlünk távol élő embertársainkért is. Nem hagyhat közömbösen az elnyomás, a százmillió és milliárdos országokat sújtó diktatúra. Nem békélhetünk meg cégeink korrump gyakorlatával, nem használhatjuk szemétként a szegényebb államokat. És persze nem hagyhatjuk — mint közösség sem — szó nélkül a közhatalomnak a magánérdekkel, a gazdasági cégekkel való összefonódását, a szármalmas „haverok kapitalizmusát”, sem itthon, sem a nagyvilágban.

CSERNYÁK PÉTER

A benniünk élő szegény

Kiáltás a szeretetért — prolóógus

Csoportanalitikus,
lélekgyógyász

Délvidéken születtem. Olyan világban éltem ott, és olyan világban neveltek fel, ahol a gyengeség minden formáját a legszigorúbban kerülni kellett. Megmaradni, és élni! Ott ez volt a cél. Úgyességet, lele-

ményességet, gyorsaságot, sikereket követeltek tőlem. Majd később, tanulmányaim, képzettségeim során olyan világba csöppentem, ahol a gyengeség, a tudatlanság, az alkalmatlanság kerülendőnek számított. Kizárólag a teljesítményt nézték. A személyes vagyon, a megteremtett „földi” értékek határozták meg, ki is vagyok én? Mennyit is érek? Így óhatatlanul magamnak is kerestem a választ.

Egy közösségi együttléten, egy ünnepen figyeltem föl sérült barátaimra. Jó volt velük lenni. Így fedeztem fel a gyengéket, a szegényeket, az értelmi fogyatékos embert. Ezután szinte kerestem azokat a helyeket, ahol találkozhattam velük. Érdekel az életük, a sorsuk.

Így kerültem bele a szegények világába. Több alkalommal is mélyen megindított az a mérhetetlen nyomor, gyengeség és elesettség, amellyel a kórházakban, elmeegógyintézetekben, de értelmi fogyatékos otthonokban is szembesülnöm kellett. Olyan személyekkel találkoztam ott, akik életükben soha nem érezték a családi fészek melegét, soha nem hallották szüleiktől, hogy: „Te vagy az én szeretet fiam, akiben kedvem telik, te vagy az én drága lányom, akiben gyönyörködöm” (vö. Mt 1,11). És Teréz Anya gondolata járt szinte folyamatosan az eszemben: „A legszörnyűbb szegénység a magány és az érzés, hogy senki sem szeret minket”. Nekem ekkor, a szegények és a gyengék tárták fel Jézus nagy titkát. Úgy éreztem, ha követni akarom, nem kapaszkodhatok fölfelé a siker és a hatalom létráján, hogy ezzel váljak egyre fontosabbá. Inkább lefelé kell lépkednem, hogy ott a megtört, szenvedő emberekkel találkozzam, és velük képes legyek együtt járni.

Így elhagytam az emberiségről alkotott elméletek és eszmefuttatások világát, hogy megkeressem, mi is az ember? Mit is jelent igazán szeretni? Mit jelent a szenvedővel, Jézussal, a szegénnyel közösségre lépni?

Vágy a közösség, a barátság után

Így, ahogy önmagamat és küldetésem jelentőségét kerestem, jutottam el a Bárka és a Hit és Fény közösségeihez. Megtaláltam őt, akit kerestem! A megtört embert! A bennük, de a bennem élő Istent! Megéltem velük, hogy számunkra, embereknek a szegénységünk, szomorúságunk, fájdalomunk mellett mennyire fontos, hogy végre valaki tiszteljen, becsüljön és értékeljen minket. Láttam, hogy nem érdekli őket a tudomány, a pénz, a hatalom világa. Ők barátira vágytak, barátira vágnak. Tanítottak, hogy ki más a barát, mint az az ember, aki nem ítél meg, aki akkor sem hagy el, amikor megismeri gyengeségeimet, korlátaimat, sebeimet. Akkor is számíthatok rá, ha meglátja hiányosságaimat és a lelkemben hordozott sérüléseket.

Jelenlétük így „önismereti tükörként” hatott rám. Üzenetük egyértelmű volt: Barát az, aki képes meglátni a bennem rejlő valódi szépséget és képességeket, és szeretne is segíteni azok kibontakoztatásában. Így vált számomra igazi értéké a baráti kapcsolat. Mert ahogy Jean Vanier is mondta, „a barátság nagy érték, megnyitja a

szívet, biztonságot, önbizalmat ad". Ha kell, akkor bátorít és segít. Mert az igazi barátság híd két ember között, egy szeretetteljes kapcsolatot, ahol a segítség sokféle formája is mindig megtalálható.

Segíteni lehet a másikat abban is, hogy munkához jusson. Joga van hozzá. Így teljesebbé válik élete. Szegénysége mellett kell az értelmes feladat is. Mert az ember, legyen az szegény vagy sérült, akkor érzi magát értékesnek és a társadalom hasznos tagjának, ha dolgozni, ha alkotni tud. Ha úgy érzi, ő is részese a világ teremtés-történetének. De akkor tud felelősségteljesen helyt állni a mindennapokban, ha figyelembe vesszük képességeit, adottságait, talentumait. Ha közösséget vállalunk vele ebben is! A szívek közössége lesz ez! És Isten ekkor ott van a kapcsolatban. És ez maga egy ima!

Mert ahol ketten vagy többen összejönnek imádkozni, ott Isten jelen van! A közös imánál nem számít sem a szegénység, sem a fogyatékoság. Csak az Istenbe vetett hűség, a szeretet, a tiszta szív. Ekkor válik nyilvánvalóvá, hogy szükségünk van egymásra. Szükségünk van a szegényekre, a sérültekre. Mert én már átéltem: az ő erősségük az én gyengeségem, az én erősségem az ő gyengeségük. Az ő segítségükkel találtam meg önmagamban a szeretet, az egyszerűség, a hűség és a remény forrását. Az Evangéliumban is erre hív bennünket Jézus. Közösségekben lenni! Vele imádkozni. A szegénnyel együtt étkezni. „...ha lakomát rendezel, ne a gazdagokat, hanem a szegényeket, bénákat, vakokat, sántákat hívd meg. És boldog leszel!” (vö. Lk 14,12–14).

Elhagyatottság és bizalom — a szeretsz? és a miért?

Amikor Franciaországban, Jean Vanier-val az ottani Bárka közösségében találkoztam súlyosan sérült személyekkel, újra mélyen megérintődtem. Elsősorban azoktól, akik beszélni, sőt még járni sem tudtak. Hogyan értsek velük szót, ha nem beszélnek? De miről is beszélnek egyáltalán? És amikor megérintettek szegénységükben, mintha ilyeneket mondtak volna: Eljössz máskor is meglátogatni? Leszel a barátom? Szeretsz? Igen egyszerű kérdések ezek! De a lényeg: Szeretsz-e engem?

A másik kérdés, amit feltettek, bár nem szóban, hanem úgy éreztem, hogy az arcukra van írva: *Miért?* Miért vagyok ilyen? Miért nem lehetek a szüleimmel? Miért tetek ide? Ugyanazok a kérdések ezek, mint amiket Jézus maga is feltesz feltámadása után a Galileai-tó mellett! Megkérdezte Pétertől: „Simon, János fia, szeretsz engem? Igazán szeretsz?” (Jn 21,17). A másik kérdés pedig a Golgotán hangzott el: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? (Mt 27,46). Szeretsz? és Miért? A választ, azt hiszem, mindenki magában találhatja meg.

„A szegényekben én mindig Krisztus arcát látom”, üzeni Boldog II. János Pál. Mert a sérült ember jel a világban. Isten kifejezetten és különösen szereti őt! (Iz 53,1–12).

Azt hiszem, az egyház jövője a kis közösségekben rejlik. Boldog, szenvedélyes, imádságos közösségekben, amelyek a szegényeket

befogadják, és akár együtt is élnek velük. Olyan közösségekben gondolkodnak, amelyek eléggé kicsinyek ahhoz, hogy minden egyes tagjuk fontosnak érezhesse magát. A gyengédség az evangelizáció egyik formája!

„Ó, mennyire szeretnék egy szegény, a szegényekért élő egyházat!”, halljuk Ferenc pápától is. Bőjte Csaba testvér pedig a minap azt mondta: „a szegény a mennyország ajtaja, kulcsa”. „A közösség, mely kizárja magából a fogyatékos embert, ott a közösség válik fogyatékosná” (Gyökössy).

A rácsodálkozás pillanata — befogadni és szolgálni

Összefoglalva, a két nagy kérdés a szeretsz és a miért (Jn 21,17–18 és Zsolt 22,1–32), de a szegényekről szóló Evangélium szavai segítettek nekem abban, hogy hosszú éveken keresztül élhettem meg a közösséget a sérült emberekkel! Most is, ahogy róluk írok, úgy érzem, Isten hívására válaszolva teszek tanúságot életükről, küldetésükről. Ők az életre tanítottak engem, erőt és reményt adnak.

Ugyanezek a kérdések, gondolatok segítenek ma a Gyermekklinikán a lélekgyógyításban is. Ott, amikor súlyos beteg gyermekkel vagyok együtt, és nemcsak őt, hanem édesanyját is kísérem, szintén az Evangélium és a lelki szegényektől kapott ajándékok adnak erőt és útmutatást. Jézusról veszek példát, aki igazán szegény volt, mert életében nem zárkózott falak és korlátok mögé. Sebezhető volt, így közel a könnyekhez. Így történt az, hogy amikor Mária, Márta testvére odajött hozzá és keservesen sírva azt mondta: „Ha itt lettél volna, a testvérem nem halt volna meg!” (Jn 11,21), Jézust ez mélyen felkavarta, könnyekre fakadt. Talán ez Isten válasza a szenvedésre! Gyakran halljuk, amint az emberek azt mondják: ha Isten létezne, nem engedné ezt a sok szenvedést! Vagy miért nem tesz már valamit? Ártatlanul miért szenved? „Ki vétkezett Uram, ő vagy a szülei?” (Jn 9,2) Isten válasza a szenvedésre a könnyei, az együttérzés! Csendben ott, velem! Mellette! Jelen lenni! Ott lenni a család mellett, mint ahogy Jézus keresztje alatt ott volt Mária, az édesanya, aki a mellette lévő tanítványra, Jánosra lett bízva (Jn 19,26). Szegényként a szegények között!

Assisi Szent Ferenc üzenete: „Valahányszor szegénnyel találkozol, testvérem, mindannyiszor emlékezzél rá, hogy benne a mi Urunk és az ő szegény anyjának tükörképe áll előtted!”

A bennünk élő szegény — növekedés Isten szeretetében

Végezetül elmondhatom, hogy a sérültek, a szegények állandó önismeretre hívnak bennünket. Ahogy Jean Vanier mondja: Be merek-e lépni saját belső világomba? Be merek-e lépni az Ozeás által leírt „Ákor völgyébe”? Oda, ahol a saját sötétségem démonaival is találkozhatok? Oda, ahol a szenvedés, de a saját nyomorúságom is megtalálható? Szembe merek-e nézni saját szegénységemmel? És a

külvilágban található szegényekkel? Segítek-e a mellettem lévő rá-szorulón? És Ozeás gondolatát tovább gondolva, meglátom-e a remény csillagát? „Ezért majd magamhoz édesgetem, kiviszem a pusztaiba, s a szívére beszélek. Visszaadom neki szőlőskertjeit. Ákor völgyét, mint a remény csillagát!” (Oz 2,16–17).

Karácsony közeledtével az ünnep eszünkbe juttatja az Igét: „aki ezek közül a kicsinyek közül egyet befogad az én nevemben, az engem fogad be” (Mt 18,5). Isten azt választotta ki, ami a világ szemébe esztelen. Hivatásunk az, hogy paradoxont, misztériumot éljünk. Megtört világunkban megtört emberekkel kicsi lényként a közösségeinkben éljük mindennapjainkat. De bízunk abban, hogy Isten jelen van kicsinységünkben. Hiszen valamennyien kicsinyek és szegények vagyunk. Isten pedig nemcsak a közöttünk élő szegényekben van jelen, hanem abban a szegényben is, aki bennünk lakik.

Soli Deo gloria!

GYÖRFFY ÁKOS

A szegénységről

Költő

Immár ötödik éve, hogy hetente nagyjából két teljes napot nincstelenek, hajléktalanok között töltök. Mondhatnám, hogy nekem aztán nem kell bemutatni ezt a mélyvilágot. Miközben a legteljesebb tudatlanságban vagyok azzal kapcsolatban, hogy mi is ez az egész valójában. Látok egy embert, aki eljutott egy sötét, mélységesen mély gödör aljára. Elgyötört arca egy demens öregemberé, holott alig néhány évvel idősebb nálam. Ott áll előttem, valamit motyog, alig elviselhető a közelsége, mert az elhanyagolt lábszárfekélye förtelmesen bűzlik. Próbálok nem levegőt venni addig, amíg a személyi adatait rögzítem a számítógépen. A bőre tele van friss és már elvakart, elfertőződött poloskacspécekkel. A poloskák ellepik a hajléktalanok szatyrait és elnyútt hátizsákjait. A varrások alatti rejtett zugokba petéznek, egész kolóniák élnek a csomagjaikban. A poloskacspés viszket, legyengült szervezet esetében még jobban viszket, de az még hagyján, hogy viszket. Forrón lüktető, vörös duzzanatokat okoz, amelyek aztán felül fertőződve soha be nem gyógyuló sebekké változnak.

Van a mocskos szatyra, van az élősködőkkel teli ruhája, van a széthullott arca.

És itt következne az, hogy mindezekon kívül mi egyebe van még.

A szegénység nyilvánvalóan nem ez. A szegénység valami egészen más, olyasmi, ami tudtommal a mai Magyarországon nem is létezik, vagy ha létezik is, alig észrevehető. Mert ami Magyarországon van, az már régen nem szegénység, hanem valami más. Mert amiről szó van, az inkább a megalázottság és az üresség. Főként szociológusok használják a „szegénység kultúrája” kifejezést. A nyomornak, a katasztrófának, a szorongásnak nincs kultúrája. A nyomornak, a

kitaszítottágnak és a szorongásnak csak üressége van. A szegénység csodálatos. Az ember valójában nem lehetne más, mint szegény. Csak a legszükségesebbekkel rendelkezzen. A lelki szegény az, aki birtokolja a legszükségesebbet, és tudja, hogy minden más ezen kívül felesleges, jelentéktelen ostobaság. A szegénység az ember természetes állapota. Isten az embert szegénynek teremtette. Szegénynek lélekben és szegénynek anyagi javakban. A szegénység mint eredendő, természetes emberi létállapot rettenetesen hiányzik a világból. Ami a helyét átvette, ami a helyébe furakodott, leírhatatlan. A szegénység nem nélkülözés, hanem a belátása annak, hogy végső soron csak egyvalami kell. Mindig csak egyvalami. Ha ez az egyvalami nem a miénk többé, ha eltűnt az életünkben, nem léphet más a helyébe, csak egyvalami: a semmi. A világnak alapvetően nem a szegénységgel kell szembenéznie, hanem a semmivel. A nyomor és a kitaszítottág már ebből a semmiből következik, és nem a szegénységből. Nagyon kevés szegény embert ismerek. Alig néhányat. Viszont olyan embert, akinek élete középpontját a semmi foglalta el, annál többet.

Tegnap hajnalban sétáltam egyet az erdőn. Egy nyiladékból özet vettem észre. Mozdulatlanul állt, mögötte lassan gomolygott a köd a fák között. Fölöttünk még halványan látszott a Hold. Egy állat a puszta, nyers életével, a csillagok alatt. Irigyeltem.

GYULAY ENDRE

Egyház és szegénység

Ny. szeged-csanádi püspök

Már az Ószövetségi szentírás is foglalkozik a szegények nehéz sorsával, és keres valami segítséget. Csak egy-két példa: „Minden atyjafia gyűlöli a szegényt, s a barátai még inkább kerülik” (Péld 19,7); „A szegény küszködik, mert nincsen vagyona, amikor meg pihen, akkor szűkölködik” (Sir 31,4). De: „Még aznap, mielőtt a nap lenyugodna fölötte, add meg a bérét. Mert szegény, és türelmetlenül várja” (MTörv 24,15); „Amikor majd aratjátok földetek termését, ne vágjátok le a föld színéig. Ne szedd össze aratás után az ottmaradt kalászsokat, ne böngészd át szőlőtőkéidet, és ne szedegesd föl a fütről lehullott szemeket. Hagyd ott a szegényeknek és az idegeneknek” (Lev 19,9–10); „Törd meg az éhezőnek kenyeredet, és a hajléktalan szegényt fogadd be házádba. Ha mezítelent láatsz, öltöztess föl, és ne fordulj el embertársad elől!” (Iz 58,7); „Áldásban részesül a jóságos tekintetű, mert a kenyérből juttat a szegényeknek” (Péld 22,9).

A szerető Atya más utat választ. Bemutat egy „szegényt”, akinek élete bizonyítja, hogy önzés nélkül, csak a legszükségesebbek birtokában lehet boldogan élni, és életét a többiekért hasznosítani, áldozni. Megszületik a földünkre Jézus Krisztus. Isten Fia, Dávid királyi családjának tagja. Küldetése üdvözíteni. Nagyobb palotát érdemelne, mint amiben Heródes lakik, több szolgát, mint a föld nagyjai. Ő pedig, amivel

tanítani akar: Betlehem pusztáján egy istállóban születik. Anyján és Józsefen kívül senki sincs mellette, nincs otthona. A legszükségesebb dolgok közül is sok minden hiányzik. Majd megizleli a menekültek szomorú sorsát, hazátlanul, József időnként kapott munkájából tengődnek. De Názáret sem a bőség szaruja. Sok a munka, melyben kis korától maga is részt vállal. De ott van az imádság és a messi templom Jeruzsálemben. Isten áldása kíséri munkáját. Megélnék, még József halála után is. Íme az első tanítás: *az Isten szeretetében végzett bármilyen munka bére elegendő, mert Isten áldását is magában hordja.* Mária is példa számunkra, aki naponta vízért megy és a napi kenyeret és a család ruháját elkészíti. De igazi tanító-példa csak ezután kezdődik. Az Istentől kapott hivatása maradéktalan teljesítése. Megkísértéskor a sátán a negyven napja böjtőlő Krisztusnak ajánlja, tegye a köveket kenyérré. De Ő visszautasítja. Nemcsak kenyérral él az ember, hanem minden igével, mely az Isten szájából származik. Máskor egy hozzá csatlakozni akarót oktat: „A rókáknak van vackuk, az ég madarainak fészükük, de az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania” (Lk 9,58). Apostolaival úton voltak, s azok az út melletti vetés kalászaiból eszegettek, mert éhesek voltak.

A követőinek nem ígér gazdagságot. „Jöjj, kövess engem”, szól a meghívottakhoz, s azok mindenüket elhagyták. Még Zakeus is, a pénzváltó, a jól jövedelmező asztalt. Az örökség elosztását kérő embernek is ezt mondta: „Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,15). De a mások gondja nagyon is érdekli, és segít. A kánai menyegző borhiányán csodával, az őt hallgató 5000 ember éhségén az őt kenyér megszaportásával. A tíz leprás szenvedéseit pedig gyógyítással szünteti meg. A házasságtörő asszony életét is megmenti, de kéri, többé ne vétkezzen. Bár pihenni megy, az öszszegyült népet tanítja, ha gyermeket hoznak, az apostolok ellenére magához hívja őket. Nincs „saját élete”, minden perce a testi-lelki szegényeké. E törődésről két sarkalatos példabeszéde tanít: A gazdag ember és a szegény Lázár. Segítés híján osztályrésze a pokol, Lázáré a türelmesen viselt szegénységért Ábrahám kebelén a boldogság (Lk 16). De talán az utolsó ítéletről szóló példabeszéd a legelgondolkodtatóbb mindnyájunk számára: „Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot! Éhes voltam, és adtatok ennem. Szomjas voltam, és adtatok innom ... Erre megkérdezik az igazak: Uram, mikor láttunk éhesen, hogy enned adtunk volna... A király így felel: Bizony mondom nektek, amit e legkisebb *testvéreim* közül *egygyel is tettetek, velem tetétek.* Ezután a balján állókhoz is szól: Távozzatok színem elől, ti átkozottak, az örök tűzre, amely a sátánnak és angyalainak készült. Mert éhes voltam, s nem adtatok ennem...” (Mt 25,34–42).

Szegénységének csúcsa, szeretetének legfőbb bizonyítása a másokért való életáldozata. Már utolsó köntösére is sorsot vetnek. Megmaradt egyetlen kincsét, *életét is* odaadja, feláldozza értünk, üdvösségünkért.

Mit tanultak az *apostolok*? Hogy áll az első keresztények között a szegénység és annak kezelése? A megtértek nagyobb része nem a gazdagokból került ki. Sokan önként lemondtak mindenükről, beállva a szegények közé, és kapták meg ők is a szegényeknek jutó részt. Az önzés itt is beköszöntött. Az ApCsel 5. fejezete mutatja be Ananiás és Szafira fikikáját: beadnak valamennyit, de vagyonuk egy részét „biztonságból” visszatartják. A Szentlélek védi a közösséget, mindketten kapzsiságukért és hazugságukért meghalnak. — A betegeknek segítséget nyújt Péter: „Aranyom, ezüstöm nincs, de amim van, neked adom: A názareti Jézus Krisztus nevében (állj fel és) járj... mire annak nyomban erő szállt a lábába és bokájába... és tudott járni” (ApCsel 36–8). A szegények szolgálatára rendelték a *diakónusokat* is.

Ne legyen hiánya egyik szegény csoportnak sem. Míg a pogányok vagyonukat gyűjtve nem törődtek a szegényekkel, a keresztények szemében bennük Krisztus jelent meg, neki kellett étel stb.

Később is főhelyet foglaltak el a szegények a keresztény közösségek életében. Ismerős Szent Lőrinc diakónus 3. századi története. Sixtus pápát kivégezték. Diakónusa megbízást kapott, hogy az egyház kincseit adja át. Erre Lőrinc elővezette az összes szegényt, bénát, vakot a császár palotájába, kijelentve, ezek az egyház kincsei. Jutalma meglett, tüzes rostélyon nyerte el a vértanúhalált. Az egyház történelme folyamán mindig feladatának tekintette a szegényekről, elesettekről való gondoskodást. Igaz, amikor hatalmas államról kellett gondoskodnia a pápának, amikor az építkezések korszaka volt előtérben, a helyi gondoskodásokon kívül kevés gond jutott a szegényekre. A krisztusi szegénység helyébe a világi hatalmasok vagyongyűjtése és pompája is beköszöntött a pápai, püspöki, nem egyszer a plébániai életbe. A mennyei Atya küldött embereket, hogy figyelmünket ráirányítsa a szegényekre. Ilyen volt a szerzetesek *szegénységi fogadalma*. Sok helyen valódi felkiáltó jelek voltak az egyháziak és a hívek előtt. Ha kissé elvilágiasodtak, küldött figyelmeztető reformátorokat. Például a kármelben Avillai Szent Terézt, vagy Keresztes Szent Jánost. Kiemelkedő egyéniségeket is támasztott, hogy a megkereszteltek táborában megtérésre indítsa a kapzsi vagyongyűjtőket és hatalmasokat, akik csak magukkal, vagyonukkal törődtek, sokszor elnyomva a nekik dolgozó szegényeket. Assisi Szent Ferencet, Pádúai Szent Antalt és annyi más szentet küldött a keresztények lelkiismeretének megindítására. Sajnos csak kis körben hatott igehirdetésük és életpéldájuk. Hála Istennek, egy-egy közösségben azért mindig voltak lelkes, olykor lenézett emberek, akiknek szívügye volt a szegények nyomorán segítség. A rabszolgaság, majd a jobbagyság után jött a kapitalizmus és a kommunizmus, sőt a szélsőséges liberalizmus. A szegények száma határtalanul emelkedett. A társadalmi igazságtalanság miatt a pápák felemelték szavukat: a *Rerum novarumtól* a *Centesimus annusig*. A saját vagy pártjaik hasznát keresők nem sokat törődtek vele. Újabb üzenet érkezett az Úrtól. Kalkuttai Boldog Teréz Anya. Élete és követői nem eredményeztek ugyan társadalmi felemelkedést, de munkájukkal több dologra felhívták a világ minden

emberének figyelmét: *lehet nagyon szegényen élni és boldognak lenni.* Nem lehet a világ minden emberén segíteni, *de akit elérnek, azon kell segíteni.* Csak úgy lehet valóban melléjük állni és csak úgy lehet könnyebbé tenni életüket, *ha bennük Krisztust látjuk és Őt szolgáljuk.* S tudnunk kell, hogy az éhségnek van egy nem látható formája: akit kidobtak, még embernek sem tartanak. Élhetnek csodás palotákban, lehetnek hajléktalanok is, *mind szeretetre vágyik,* ezeket is észre kell venni és szívből szeretni. Végül bemutatják azt is, hogy ezt a szolgáló szeretetet csak *Krisztus erejével, kegyelmével* lehet napról napra teljesíteni.

A II. Vatikáni zsinat is ad eligazítást. Érdemes elolvasni a zsinati határozatok közül *Az egyház a mai világban* 31. és a *Határozat a papi szolgálatról és életről* 12. és 17. pontját. Tanulmányozva a zsinatot, 1975-ben már azt írtam az Új Emberben az akkor kinevezett püspökökről: „Hogy szeretném, ha paloták, kastélyok, várak nem választanák el őket a bérházakban lakó, utcákon, boltokban nyüzsgő emberektől, síró gyermekektől, öreg szüléktől — hívóktól és nem hívó emberektől. Ha olyan közel lennének hozzájuk, mint folyosójuk, íróasztaluk, ágyuk vagy szekrényük. Add Uram, hogy el ne zárkozzék, el ne szótlanodjon közöttük. Lásson és halljon, érezzen és szóljon, eligazítson és emeljen minden szava csupa jóságban, igazságosságban és igazságban.”

Mai teendőink?

Bemutatja Ferenc pápa. Szegény, de nem nyomorban élő tanúságtétele, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével... *Tanúságtétel* kell. Az anyagiasságtól független boldog élet bizonyítása. — *Kapcsolat mindenkivel,* akivel csak lehet, s nekik bemutatni, hogy Krisztus szeretetét szórjuk a világba. — *Erőnkiből telhetően segíteni minden rászorúlón:* étellel, ruhával, minden anyagi és lelki segítséggel, szeretetből. A Gondviselőben bízva odaadni nem csak a fölöslegünket. Meg nem várva, míg ő kér, hanem *észrevéve azt, ahol baj van.* — *Kezresztény közösségünk minden tagját biztatni e szeretetszolgálatra.* — Minden *társadalmi lehetőséget* felhasználva a kor elesettejének (beteg, öreg, munkanélküli, gyerek, hitel-adós, hajléktalan, szenvedélybeteg, öngyilkosjelölt stb.) segítségének szociális megoldására. Legyen az sajtó, munkakapcsolat, helyi elöljáró, országos vezető... — *Nemzetközi összefogás* a még nálunk is elesettebbek talpra állításában.

Nemrégiben Tagle bíboros, Manila érseke ötezer ember jelenlétében kért bocsánatot a katolikusok múltbeli magatartása miatt. „Bocsánatot kérünk a szegényektől, akikkel nem törődünk, az éhezőlőktől és a szomjazóktól, akiket nem láttunk vagy nem hallottunk meg. Szeretnénk bocsánatot kérni a nőktől, akiket lealacsonyítottak, és akikkel embertelenül bántak.” A bíboros ugyancsak bocsánatot kért a gyerekektől, akikre nem figyeltek, valamint az árváktól, az özvegyektől és a gyengéktől is (Magyar Kurír).

Lelkiismeretvizsgálatot kellene tartanunk püspököknek, papoknak, híveknek, hogy nem kell-e nekünk is bocsánatot kérnünk és *az igazi krisztusi tanúságtevő életet* mindnyájunknak elkezdenuk a mi világunkban.

A keresztény feladat nem nagy tettekből fog állni, hanem sok apró megtevéséből.

HEIDL GYÖRGY

A szegénységről

Esztörténetész

„Hadd halljuk tőled is, Kharmidész — faggatózott Szókratész —, mi a legnagyobb kincsed?

— A szegénységemet tartom a legtöbbre.

— Zeuszra — ismerte el Szókratész — a legkellemesebb dolgot! Erre aztán senki sem irigykedik, nem versengenek érte, akkor is megmarad, ha nem vigyázol rá, sőt minél kevesebbet törődsz vele, annál szebben gyarapodik!” (Xenophón: *Lakoma* 4.9. Németh György fordítása.)

Kharmidész elmondja, hogy amíg gazdag volt, félt a betörőktől, a rablóktól, nem hagyhatta el Athént, az állam folyton adományokat követelt tőle. Miután azonban elveszítette birtokait, nyugodtan alszik, nem zaklatják többet, és szabadon mozog. „Olyan lettem mostanra”, vonja le a végső következtetést, „mint egy király, pedig azelőtt nyilvánvalóan inkább úgy éltem, mint egy rabszolga” (uo. 4.32).

Szókratész tanítványa, Antiszthenész, a cinikus filozófiai mozgalom atyja, másért dicséri a szegénységben rejlő gazdagságot. A szegénység vagy a gazdagság szerinte az emberek lelkében él, és bármekkora vagyonnal rendelkeznek is valaki, tarthatja magát szegénynek, s ezért folyton szerezni akar. A kapzsiság betegség, az egyedüli gazdagság az, ha a legcsekélyebbrel is beérjük. Az efféle gazdagság legértékesebb kincse a szabadidő, amelyből, mint vallja, „bőven kijut nekem, így megnézhetem, amit látni érdemes, és meghallgathatom, amit hallani érdemes, és ami a legfontosabb számomra, az egész napot Szókratésszal tölthetem. Ő sem azokat csodálja, akik a legtöbb aranyat tudják leszámolni, hanem azokkal tölti minden idejét, akik rokonszenvesek számára” (uo. 4.44).

Antiszthenész szavaival egybecseng Szókratész imája: „adjátok meg nekem, hogy szép legyek belül, s ami külső birtokom van, bárati összhangban legyen a belsővel. A bölcslet tartsam gazdagnak, aranyam pedig annyi legyen, amennyit senki más nem tud magával vinni, csak a józan belátású ember!” (Platón, *Phaidrosz* 279b–c, Kövendi Dénes fordítása.)

A klasszikus kor görög filozófusai szerint tehát a szegénység lehet erény, azaz olyan, az anyagi javakkal vagy azok hiányával kapcsolatban kialakult habitus, amely nélkülözhetetlen az egyén autonómiája megőrzéséhez. A biblikus hagyományban és a keresztény filozófusok szemében azonban a szegénység ennél sokkal többet jelent, mert a szegénységet és gazdagságot nem az egyéni függetlenség szempontjából értékelik, hanem a szeretet növekedése alapján. Jézus szerint az, aki tökéletes akar lenni, adja el mindenét, ajándékozza a

szegényeknek, és kövesse őt (Mt 19,21). A tökéletesség nem a vagyontalanság, és nem is a vagyon szétoztása, hanem Jézus feltétel nélküli követése: az az életmód, amikor mindent az istenszeretetnek és a felebaráti szeretetnek rendelünk alá. Szent Pál ezt tömören megfogalmazza, amikor kijelenti: „Osszam el bár egész vagyonomat alamizsnaként, és adjam át testemet, hogy dicsekedhessem: ha szeretet nincs bennem, semmit sem használ nekem” (1Kor 13,3).

A szegénység tehát a keresztény hagyományban nem autonómiám megóvásának védelmi rendszere, hanem éppen ellenkezőleg: kötelék, amely a legszorosabb közösségbe fűz a másikkal. Nem önmagam megőrzésének, hanem elvesztésének, nem az önelsajátításnak, hanem az önátadásnak a lehetősége.

Egyetlen logika teszi érthetővé ezt a paradoxont: a szeretet logikája. Az ember „teljesen csak akkor találhat önmagára, ha őszintén elajándékozza magát”, ahogyan azt egy nagyszerű szövegben olvassuk, amely utal Lk 17,33 versre: „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt; aki pedig elveszíti, megmenti azt” (*Gaudium et spes* 24).

Ezért a keresztény társadalmi tanítás nem merül ki a szegénység dicsőítésében vagy a gazdagság ostromozásában. Az egyház a szeretet logikája mentén gondolja el a társadalmi igazságosság mibenlétét. VI. Pál pápa a *Populorum progressio* (1967) kezdetű enciklika 23. fejezetében az egyházatyákra hivatkozik, és Ambrust idézi annak alátámasztására, milyen erős kifejezésekkel érveltek az atyák a javak megosztása mellett és a magántulajdon abszolútizálása ellen: „Nem a magadéból adsz a szegénynek, hanem visszaadsz neki az övéből. Te ugyanis egyedül használod azt, ami mindenki használatára adatott. A Föld mindenkié, nem a gazdagoké, csak éppen kevesebben vannak azok, akik nem használják a sajátjukat, mint azok, akik használják. Az adósságotat törleszted tehát, nem bőkezűsködsz abból, amivel nem tartozol” (*Nábotról* 11.53).

Ambrus úgy látta, hogy a birtoklási vágy miatt nap mint nap megsérül a természeti törvény. Amikor a telhetetlen gazdag a természet javait akarja birtokolni, éppen a természet rendjét sérti meg, hiszen minden ember nincstelenül jön a világra, és anyagi javak nélkül távozik el innen. A gazdag azért gazdag, hogy javaiból segítse a rászorulókat és így növelje a társadalmi szolidaritást és a felebaráti szeretetet. Az igaz szegény a valódi gazdag, mert összhangban él az isteni és a természeti törvénnyel, amíg az igazságtalan tehetős felforgatja a természet ésszerű rendjét, vagyis esztelen, és így is viselkedik. Az anyagi javak akkor lesznek valóban javakká, amikor a tehetős átadja azokat a rászorulóknak. Aranyszájú Szent János erről mondja, hogy a mi hasznunk embertársunk haszna, s az övé a miénk, mintha kincseinket szomszédainknál rejténénk el (vö. *HomCor* 33.3).

Nagyszerű kívánság Ferenc pápa óhaja: „Ó, mennyire szeretnék egy szegény, a szegényekért élő egyházat!” Az én olvasatomban azért nagyszerű, mert valójában nem a szociális kérdést helyezi a középpontba, hanem az azt ontológiailag és antropológiailag megelőző szeretetlogikát, amely létrehozta és fenntartja Krisztus egyházát, és

amelynek meg kell mutatkoznia a tettekben, a szeretet műveiben, az ajándékozásban, és a rászorulókról való gondoskodásban. Ferenc pápa ebben példát mutat, ami sokaknak, az egyházat máskülönben ferde szemmel nézőknek is tetszik. Ezért a tudósítók folyamatosan a nyomában járnak, hogy beszámoljanak jócselekedeteiről — ami azonban egyáltalán nem veszélytelen, hiszen Jézus tanítása erre a helyzetre is érvényes: „Ügyeljetek, hogy igazvoltotokat ne az emberek előtt gyakoroljátok, hogy csodáltassátok magatokat velük, mert így nem lesz jutalmatok Atyátoknál, aki a mennyben van. Amikor tehát adakozol, ne kürtöltess magad előtt, ahogyan a képmutatók teszik a zsinagógákban és az utcákon, hogy dicsőítsék őket az emberek. Bizony, mondom nektek: megkapták jutalmukat. Amikor te alamizsnát adsz, ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb, hogy adományod rejtve maradjon; Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet majd neked” (Mt 6,1–4).

Szegényekért élő egyház

HOFHER JÓZSEF

Jezsuita szerzetes

Meggyőződésem, hogy amikor Jézus szegénységről tanít, nem csupán allegorikus módon, de fizikai értelemben is teszi ezt. Továbbá biztos vagyok benne, hogy nemcsak az apostolokra vonatkoztatja, hanem ránk, megkeresztelkedett emberekre is.

Amikor a környezetünkben a szegénység elér egy olyan szintet, ahol elveszíthetjük emberi méltóságunkat, nyilván ezt már nem nevezhetjük szegénységnek, mert ez a nyomor állapota. Aki pedig nyomorban él, segítségre szorul.

Az egyháznak a nyomorban élő emberek növekedésének időszakában kötelező szegénynek lennie, mert csak így lehet hiteles. Ezért Ferenc pápa, amikor szegény egyházzal beszél, a minimumkövetelményt fogalmazza meg. A mai világunkban, amikor milliók élnek nyomorban és halnak éhen, analfabéták, nincs egészséges ivóvizük, embertelen lakáskörülmények közt élnek, rabszolgamunkát végeznek, uzsorások áldozatai lesznek, az egyház gazdagsága a legnagyobb botrány. A helyi egyháznak az országukban élő szegényekkel kell szolidaritást vállalniuk. Nyilván még így is óriási lesz a különbség egy Németországbeli szegény és egy Bangladesben élő szegény között.

Amíg nem éreztük a „szegénység, a nyomor szagát”, elképzelnünk sem tudjuk, mit jelent ez az állapot. Amikor mindenki eltávolodik tőlem, elutasít, mert láthatóan peremen élő vagyok, ez szörnyű állapot. Az örökös létbizonytalanság, az örökös félelem a jövőtől. Óriási kegyelem, hogyha néhány évet, vagy hónapot legalább a sze-

gényekkel, nyomorgókkal való életközösségben tölthettünk, mert így legalább lesz valami fogalmunk a szegénységről.

A szentatyja egyszerűsége sokkolja a gazdag nyugati társadalom lakóit, de főleg papjait, püspökeit és szerzeteseit. Félelmetes módon szembesít és leplez le minket, hogy miként is kellene élnünk! Oscar Romero, Salvador mártír érsekének élete megmutatja számunkra, hogy milyen út áll előttünk, hogyha engedjük, hogy a szegénység belépjen életünkbe.

Hála Istennek, manapság már vannak iskolák, ahol az „önkén-tesség szolgálata” tananyag lett. Ezeken a foglalkozásokon a gye-rekek érzékennyé tehetik a szívüket a szegények iránt. Milyen nagyszerű lenne, hogyha mi felnőttek is keresnénk a környeze-tünkben hasonló szellemű közösségeket, akiktől eltanulhatnánk a szeretet művészetét.

Néhány évvel ezelőtt egy cigány diplomás fiatalember, mikor meg-kérdeztem tőle: „Te mit vársz az egyháztól?” — így válaszolt: „Nem várom tőletek, hogy munkahelyeket teremtsetek. Nem várom el, hogy szüntessétek meg az analfabetizmust. Ezek zömében társadalmi fel-a-datok. Abban segítsetek, hogy vissza tudjuk szerezni emberi méltó-ságunkat!” Amióta ezt István barátom megfogalmazta, érzem, teljesen megváltozott a szegénység kérdéséhez való viszonyom.

Váci Mihály így fogalmazott:

„...osztani magad: — hogy így sokasodjál;
kicsikhez hajolni — hogy magasodjál;
hallgatni őket, hogy tudd a világot,
róluk beszélni, ha szólsz a világhoz.”

Az egyik barátom egyszerűen csak ennyit kérdezett tőlem. „Hány barátod van a szegények között, akikkel foglalkozol? Úgy igazán, szív-béli barátod?” Jó kérdés! A karácsonyfa alatt mi is megkérdezhetjük magunktól: Hány barátom van a szegények, nélkülözők között?

Példázatok a szegénységről

IANCU LAURA

Költő

Amikor Tukán Józsi gerince annyira meghajlott, hogy sárga szemével már csak a földön talált magának látni s enni valót, felhagyott a nap-számba járással. Azon a nyáron, Illés napján, a Budó Kapuja felé ve-zető út oldalát egészen kimosta az eső, s az éppen arra járó Tukán Jó-zsi mit gondolt, mit nem, térdre eresztette hetven esztendő csontjait, újjával vájni kezdett a fehér ázott földben, és megízlelte azt. Aztán esze-getni fogta, mint más emberfia a zsíros ebédet, majd reggelre is azt ette, estére hazavitt belőle. Hiába mondtuk odahaza, hogy bácsi Józsi eszi

a földet, gyermekbeszédnek tartották igazmondásunkat. Egyszer aztán Tukán Józsi szomszédja csak elterjesztette a hírt az utcában, hogy *Bácsi Józsinak menen a búze! azaz szaga van. Valaki meg is találta jegyezni neki: Lásza, mit csinál, bácsi Józsi, addig eszi a földet, meddig a föld jól lakik kendvel!* Az öreg erre azt felelte: *Hát eddig nem a föld tartott-e el? Aztán, ha a gyümölcs immá' meg van érve, akármikor leeshet, nem úgy van-e?*

Volt egyszer egy világ, ahol pénzre egyedül a só megvásárlásához volt szükség. De Tógyes Pityiék nem ismerték a pénz színét, s így a vásárlást sem, csak a cserét. Az egész falu azt beszélte, Tógyeséknak sótlanul múlik ki a világa. S úgy elvárták volna, hogy ha már kérni gyávák, legalább panaszkodni ne volnának restek. Ha az ember nem is, bár az asszony, Verdzsina, miért nem siránkozza: *Jaj, be igazságatlan tud lenni a nagy Isten, egynek annyit ad, hogy az úkunokáknak is marad belőle, másnak annyit sem, amennyi a gyomorban elférne.* De Tógyesék szája nem nyílt panaszra. Egyszer aztán szárnyra kapott a hír, hogy Tógyes Pityiék alighanem lopják valakitől a sót. Hogy elejét vegye a bajnak, Pityi felkerekedett és háztól házig elvitte a hírt, hogy tudniillik fél napi járásra talált egy sós forrást, onnét hozzák a vizet, Verdzsina abból főzi a sós eledelt. *Jó emberrel a víz es jó!* — mondták ekkor a faluban az asszonyok, akik hirtelenjében arról is felvilágosodtak, hogy bizony a házasság is lehet sótlan.

Néni Borbárról az a szójárás járta, hogy ágyban kicsi, bölcsőben nagy, no, nem mintha tizenéves lett volna, hanem mert, ahogy öregedett, egyre csak törpült. Vénlány volt, *magára volt testvér,* azaz testvére sem volt. S ki tudja miért: asztala sem. Amikor az új plébános ezt sajnálkozva megjegyezte, néni Borbár sietett megnyugtatni a pátert: *Én Isten asztaláról eszem, atyaság!* Ne az oltár jusson eszünkbe! Néni Borbár örökké a holtakkal álmodott, azok keresték meg számára a mindennapi kenyeret. Egyik halott arra kérte, kössön egy pár gyapjú zoknit a hűgának, s vigye el hozzá, mert a *másvilágról* látja, hogy a föld már megfagyott s a hűg még mindig mezítláb jár a csizmába. Aznap a hűg asztalánál terített meg Isten néni Borbárnak. És így ment ez hosszú esztendőkön át, nap mint nap.

Tukán Józsit a restség miatt vette örökbe a föld. Tógyes Pityit addig üldözte a szükség, míg belebotlott a szerencséjébe. Néni Borbár még ma is élne, ha az *előnapot* Isten nem a *likas vékával mérte* volna. Egyikről sem állították azt, hogy *szegény*. Szegénynek mondták az árván maradt gyermeket, a halálos beteget, és mindenkit, akit nagy bajjal látogatott meg az Isten. Ma is az a szegény, aki olyan életállapotban van, hogy egészen és mindenestül az Istenre van szorulva.

Példázatokat idéztem egy keleti magyar falu életéből, mert a bennük rejlő tanulság többet elárul a szegénység természetéről, mint bármiféle eszme-futtatás, okoskodás, aminek a megfogalmazására ké-

pes volnék, és ami, mint azt tapasztaljuk, sehogy sem viszi előbbre a szegénység ügyét. A három történetből az is kitészik, hogy a szegénység annyi féle, ahány ember van a világon, s így a szegénység felszámolásának a módja is annyi féle kell(ene) hogy legyen, ahány szegénységet éltetnek, ahány szegénység elősködik.

A szegénység egy nyílt seb az emberiség arcán, a történelem permanens háborúja, világunk szégyene. A nyomor poklában élők szenvedése a mi erkölcsi bizonyítványunk. A baj nem a szegényekkel és a szegénységgel, hanem a gazdagokkal és a gazdagsággal van, a probléma nem az aránytalanságból, hanem a hitetlenségből fakad. A szegény nincstelensége a gazdag feleslege. Csakhogy ez a felesleg nem fogja megváltani a szegényt a nyomorából. Mit tanulhat, mit kaphat a szegény a gazdagtól? Gazdagságot. Jólétet. Tárgyat. Világunk embere — akár szegény, akár gazdag — tárgytól kölcsönzi önnön értékét. Majd halmozni kezd, mert nem találja meg a tárgyban azt, amiért megszerzi. A jólét ma jog. A jólét ma jár. Olyan áron is, hogy ez másokat éhhalálra juttat. Az ember a tárgyak rabja, az e világ kezei közé szorult. Istentelen életre rendezkedett be, a világtól várja az orvosságot és a boldogságot. Itt és most akar boldog lenni, más boldogság nem érdekli. Ezt az éhséget, ezt a szegénységet nem lehet felszámolni. Nem tudom, hogy pontosan kik azok a szegények, akik Jézus szavai szerint mindig, tehát ma is velünk vannak (Mt 26,12), de azt hiszem, hogy olyan szegény senki nem lehet a világon, hogy remélni és imádkozni ne tudjon. A szegénység (és a gazdagság) orvoslásának az alapja a hit. Az orvosság is (a) hit. Hinni kell, hogy legyen hit. Transzcendens perspektívában van/lehet értelme a szegénységnek az egyén életében, egy nép életében, és egy adott történeti korszakban is. Eszembe jut a székely közmondás: *Ha tányérokra kiki kitenné a maga baját, s az ember választhatna, akkor először mindenki a magáéhoz nyúlna.*

Arról nem is beszélve, hogy Isten színe előtt mindnyájan szegények vagyunk.

Az ungvári koldus esete Vörösmartyval

KORINEK LÁSZLÓ

Kriminológus

A budapesti Vörösmarty téren átvágva gyakran jut eszembe Lázár, a Lukács evangéliumában említett szegény koldus, aki a gazdag ember kapujában ülve még a gazda asztaláról lehulló maradékokból sem részesült.

Az apropót persze az adja, hogy a térnek nevet adó költő szobrán van egy — alig észrevehető — fekete folt. Ez a folt, mely a nagy költő bal csizmája alatt látható, valójában egy megfeketedett ezüst „Máriás huszas” pénzérme. A története pedig a következő: amikor az előző ezredfordulón Vörösmarty születésének 100. évfordulójára készülődvé a lelkes utódok elhatározták, hogy olyan szobor állíttassék, ahol a jubiláns ülő alakja körül az egész nemzetet képviselő öreg-fiatal, munkás-paraszt, férfi-nő a *Szózatot* énekelve néz fel annak szerzőjére. Mindez közadakozásból. Az ungvári székesegyház előtt üldögélő „törzs” koldus, amikor értesült a tervezett összefogásról, indítatva érezte magát, hogy az édesanyjától örökölt ezüst „Máriás huszast” elküldje a budapesti szervezőknek. Ők pedig megismerve a történetet, úgy határoztak, hogy ezt eredetiben be kell illeszteni a szobor talapatába, mint megható gesztus méltánylását. (Talán fricskaképpen is, mert az apostoli királyunk által ígért 5000 korona mind a mai napig nem érkezett meg.)

Amikor arra járva mindez és a „szegény Lázár” eszembe jut, voltaképpen mindig arra gondolok, hogy napjainkban vajon megismétlődne-e ez a történet? Vajon az a szolidaritás, ami az ungvári koldust legnagyobb értékének odaajándékozására bírta, megismétlődne-e napjainkban? A koldusok változtak, vagy mi? Ferenc pápát a gondviselés nem pont azért küldte-e nekünk, mert a kirekesztő szegénységben korunk elért egy olyan szintet, ami már az egész keresztény civilizációt veszélyezteti?

Mint kriminológus persze szakmailag folyamatosan beleütközöm a szegénység, a megélhetési bűnözés problematikájába. Abba, hogy a koldulást, a „lomizást”, a közterületen élést kriminalizálják, abba, hogy a magukat a nemzeti egyetértés kormányának nevezők — talán csak szavazatmaximálásból — a nulla tolerancia keretében a közhatalmi kontrollt leghatékonyabban épp a legszegényebbekkel szemben érvényesítik, tovább erősítve ezzel az amúgy is erős kirekesztés politikáját.

Loïc Wacquant, a Kaliforniai Egyetem kutatója arra mutatott rá, hogy a nulla tolerancia elvének és gyakorlatának Brazíliában történő meghonosítása valójában a szegénység és a szegények kriminalizálását hozta magával. Wacquant álláspontja szerint a közbiztonságot is érintő társadalmi problémákra alapvetően kétfajta közhatalmi válasz létezik: az egyik megpróbálja az okokat és a körülményeket kezelni, a másik pedig egyszerűen a büntetés, a kényszer alkalmazását helyezi előtérbe. Ez utóbbi a rendelkezésre álló adatok szerint egyáltalán nem alkalmas a helyzet javítására, legalábbis az alkotmányos garanciákat kevésbé érvényesítő latin-amerikai államokban. Az ilyen értékekre egyébként is kevésbé érzékeny katonai jellegű rendfenntartás gyakorlatilag saját maga járul hozzá közvetlenül az élet- és vagyonbiztonság további rombolásához, különösen a „problémásnak” tartott társadalmi csoportok körében. Több olyan eset ismert, amikor utcagyerekek lelővésével hártottak el a rendfenntartók által érzékelt veszélyt.¹

¹Loïc Wacquant: *Toward a Dictatorship Over the Poor? Notes on the Penalization of Poverty in Brazil*. Punishment & Society, 2003, vol. 5., no. 2., 197–205.

²Herbert J. Gans:
*The Uses of Poverty:
The Poor Pay All.*
Social Policy, July/August
1971, 20–24.

Vannak olyan nézetek, amelyek szerint a szegénység bizonyos társadalmi funkciókat tölt be, ezek közül az egyik a „bűnbak” szerep. Ez azt jelenti, hogy az egyébként értelemszerűen és a tapasztalatok szerint is minden társadalmi csoportban megvalósuló bűncselekmények elkövetői közül a legnagyobb számban azokat vonják felelősségre, akik a rendőrség és a bűnüldözés által könnyen elérhetőek. Ők azok, akik a legtöbbet tartózkodnak a közterületeken, vagyis zömmel a szegényebb rétegek. Jogérvényesítési képességük csekélyebb volta miatt is alkalmasak tehát arra, hogy rajtuk, megbüntetésükön keresztül tudatosítsa a többség a normák kötelező erejét.² Ez a nullatolerancia-politika valóságos tartalma.

A fenti kérdésekre — mármint hogy napjaink koldusai együtt éreznének-e velünk, ha közös összefogásra hívnánk fel őket — nem túl derülátó a válaszom. Mi jót várunk azoktól, akiket a rendőrökkel, közterület-felügyelőkkel intézményesen üldözteti az a kormány, melynek legfontosabb koalíciós partnere a „keresztény” jelzöt viseli a nevében...

Persze tudom, hogy nem máról holnapra jutottunk ide. A korábbi — más színárnyalatú — adminisztrációkat legalább annyi — ha nem több — felelősség terheli a kialakult helyzetért. Ez természetesen nem menti a jelenlegieket, de az előzőek legalább nem nevezték magukat kereszténynek!

Kriminológusként vallom, hogy a szegénység, a marginalizáltság, a halmozottan hátrányos helyzet senkinek sem ad felhatalmazást más tulajdonának elvételére, mint ahogy azt is, hogy a közterületeken élőknek is be kell tartaniuk az együttélés alapvető szabályait, de az is meggyőződés, hogy a büntetés mint *ultima ratio* morálisan csak akkor jogos felhatalmazású, ha a helyzet orvoslására szociálpolitikában, munkahelyteremtésben, köznevelésben minden lehetséges erőfeszítést megtettünk.

Mit is lehetne ezek után kívánni így karácsony táján? Talán bölcsőbb, belátóbb politikusokat, akik időnként elmélázhatnának a Vörösmarty-szobor talapzatánál arról, hogy hogyan is jutottunk ide. Magunknak talán azt, hogy olvassuk gyakrabban Lukács evangéliumából Lázár történetét. Szegényeinknek pedig minden napra legalább egy-egy tál meleg ételt.

Körkérdés a szegénységről

LEÉ JÓZSEF

A Fedél Nélkül munkatársa

Hosszas tépelődés után úgy döntöttem, hogy nem. Nem megy, nem tudok semmi használhatót írni a szegénységről. Szégyen, nem szé-

gyen, mit sem ér, ha papírom (bizonyítványom) is van róla, hogy érték hozzá. Mégpedig tapasztalatból, nem könyvekből tanultam.

De hiszen éppen ez az. Aki (mint én) beleszületett a szegénységbe, és többé-kevésbé így és ezzel együtt élte le az életét, akinek rokonsága, barátai, jó ismerősei is, ameddig a szem ellát, csupa-csupa szegény ember, hogyan is tudná az fegyelmezetten, röviden összefoglalni a lényegest. Regény lenne abból, nem valamiféle tanulmány. Tanulmány már csak azért sem, mert ahhoz pedig nincs meg a szükséges távolság.

Itt tartottam, és már-már tényleg feladtam az egészet, amikor mintegy varázsütésre megláttam egy kerékpárt, és elszállt az ébredő csüggedésem. Mert valamikor nagyon is sok közünk volt egymáshoz, és bár évek óta nem láttam, mégis bizonyos voltam benne első ránézésre, hogy ez az a bicikli, amivel én jó tíz évvel ezelőtt elindultam világgá. Otthagyva egy fojtogató, nyomorúságos, szegyélni való szegénységet valahol vidéken, és elkezdve egy másik, ismeretlen, kalandos és sokszor félelmetes szegénységet itt a nagyvárosban. Mindössze annyi munícióval, ami egy kempingkerékpár kormányára és csomagtartójára ráfér. No meg amit a szívében, lelkében cipel magával az ember egy ilyen útra. Ez a bicikli volt a társam, a segítőm, amikor egy egészen új életem kezdődött, és bizony ő tudná megerősíteni, hogy már semmi áron nem cserélném vissza. Pedig szegénység volt az is, nem különben szegénység bizony ez is.

Hogy is van ez akkor? Mi a különbség? És ha mást nem is, legalább ezt az egyet mégiscsak meg kellene fogalmazni, mert ezt viszont talán én tudhatom a leginkább, még ha nem is könnyű.

Merthogy fájni ugyanúgy kellett odahaza is, mint itt Pesten. Ott a vizes vályogfalat nem lehetett kifűteni az egyszem ócska kályhával, az innen-onnan összeszedett tűzifával, és azzal a kevéske olcsó szénnel, amivel folyton takarékoskodni kellett. Itt Kispesten az odúmban még kályhám sem volt, csak a takarók védtek a kihűléstől. Mindkét helyen ugyanúgy lavórban mosakodtam, és ceglédi kannában hordtam a vizet a közkútról vagy éppenséggel a szomszédból. Mindig is csak olcsó ételekre tellett, mégis igen gyakran idő előtt kiürült a zsebem. Otthon is, itt is voltam időnként vesztes helyzetben, munka és jövedelem nélkül.

De ott a reménytelenség vett körül, itt pedig megérintett a remény.

Ott erőtlenné váltam, mert nagyon magamra maradtam. Itt megtaláltam (meg lehetett találni) mindazokat, akikhez bizalommal fordulhatok. Segítségért is persze, ha a helyzet úgy kívánta, de gyakran inkább csak azért, hogy érezzem: nem vagyok egyedül.

Sokszor és sokat gondolkodtam azóta is azon, hogy mit csináltam olyan rosszul ott vidéken, miért vált minden olyan elviselhetetlenné? Én voltam annyival rosszabb, vagy körülöttem az emberek, a világ?

Ma már úgy gondolom, mindkettő. Nagyon nehéz tud lenni szembenézni a nyomorúsággal, a szegénységgel járó következményekkel nap mint nap. És még inkább nehéz elviselni a tehetetlen-

séget, hogy lényegesen nem tudunk változtatni a helyzetünkön, amit igazából nem is mi választottunk. A sorsunk elfogadásához lelki erőre van szükségünk, minél nagyobb a baj, annál inkább.

Ott, akkor ezt nem találtam meg, azt éreztem, hogy légüres térben mozgok, mindenki elfordul tőlem. Méghozzá okkal, hiszen az én családom bizony a „reménytelen esetek” közé tartozott, éreztették is velem gyakorta, ha megpróbáltam kiönteni a szívem valakinek. Így azután megtörténhetett, aminek nem lett volna szabad megtörténnie: idő előtt elfogyott a hitem, az erőm, és a szüntelenül rám törő aggodalmaskodás teljes kétségbeeséssé fajult. Szégyenérzet, büntudat, önvád, a világgal szembeni harag, sőt már-már gyűlölet tette elviselhetetlen pokollá az életemet. Teljesen megszűnt a belső csend, és ilyenkor bizony már az imádság sem segít.

Nem véletlen, hogy itt a nagyvárosban nem veszttem el végleg. Kerestem is, tudatosan kerestem azokat a helyeket, ahol lelkem békéjét meglelem, de szelíden vezették is a lépteimet, terelgettek is az utamon. Az első perctől fogva, amikor is a Mindenki Templomában kértem útbaigazítást, mint egy abszolút kezdő „zöldfülű” hajléktalan, és jóakaratóan egyházi fenntartású hajléktalan ellátókhöz irányítottak.

Még így is sok, nagyon sok idő kellett ahhoz, hogy a fejem fel tudjam emelni, és az emberek szemébe tudjak nézni. Félelem, harag és szégyenérzet nélkül, de reménységgel. Sok-sok szelíd, csendes biztató szó, nyilvánvaló jóakarát, türelem és szeretet eredménye ez.

És ma, amikor már a szegénység mellett más is okkal elkéséríthetne, és látom, hogy az élethelyzetem nem fog gyökerestől megváltozni, sokkal inkább megbékélt vagyok. Maradok mindig is szegénysorú minden próbálkozással együtt, és igen, az ismerőseim is, ameddig a szem ellát, ebből a rétegből valóak.

De hiszem azt, hogy amíg tart ez az egymásra figyelés, ez a tördés, addig nem jutok, nem jutunk vissza a kétségbeesésnek arra a lakatlan szigetére, ahonnan elérhetetlenül távol van a világ, és reménytelennek látszik a visszatérés.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

Szegények közöttünk

Teológus

A jézusi mondásból, miszerint „szegények mindig lesznek köztetek”, elsősorban a „köztetek” foglalkoztat. Merthogy általában és személyesen is a törekvés éppen inkább arra irányul, hogy közöttünk ne legyenek szegények. A családban, rokonságban, a baráti körben. Ne legyenek olyan kirívó, s emiatt bántó életvitelbeli és anyagi különbségek, melyek lehetetlenné teszik, de legalábbis nagyon megnehezítik a barátságot alkotó és fenntartó kölcsönösséget. Nem mehetünk együtt nyaralni, ha némelyek nem tudják kifizetni a számlát. Nem tudjuk kezelni a gyermekeink elektromos eszközei közötti szintkülönbséget.

Nem hallgathatjuk meg ugyanazokat a koncerteket, s nem várhatjuk, hogy ők is felhívjanak, mert alacsonyan kell tartaniuk a telefonszám-lájukat. Jobb lenne tehát őszintén bevallani, hogy a közöttünk működésének, harmóniájának, élvezhetőségének egyik legfontosabb feltétele, hogy ne legyenek benne kirívók, sem túl gazdagok, ami ritkábban fordul elő, tehát a szegények, azok ne. Vagy közösség, vagy befogadás, vagy mi, vagy ők is, de akkor, akkor kezdődnek a problémák.

Realistának kellene tartanunk Jézust, amikor a közöttünk-öt így képzelte el? Úgy gondolta, hogy az őt követő, majd később egymástól olyan sokban eltérő tanítványait követő közösségekben lesznek mindig szegények. Nem azt értve alatta, hogy szegényebbek, mint az átlag, hanem szegény státusúak. Nem átlag alattiak csupán, hanem kívülállóak, akik mégis a közösség tagjai lesznek, vagyis közöttünk. Olyanok, akiket el kell tartani, el kell hordozni, akik szegények maradnak, bármit is tehetünk, bármivel kísérletezhetünk. Tehát nem olyanok, akik egy időre bajba jutottak, s a közösség kiségtívén őket, újra az elviselhetőség határán belülré kerülnek, helyreállítván a közöttünk harmóniáját. Hanem permanens szegények, akik folyamatosan borítják fel a többiek elképzeléseit, zök-kentenek ki a megszokott, úgymond tisztos polgári viszonyokból.

A köztetek olyan közösséget sejtet vagy egyenesen kíván, amelyben mindig van szegény. Nincs átsegítve a nem szegénységbe és nincs is kirekesztve, kihelyezve a szegények közé, közöttünkől a közöttükbe. A keresztény közösség alkotóeleme, még azt is mondhatjuk, megkülönböztető jegye a szegények jelenléte.

Jézus nem realista közgazdászként vagy szociológusként fogalmazhatta meg e mondatát, hanem inkább próféta felszólításként, az őt követő közösségek identitásának maximájaként. Minthogy pedig az újszövetségi egezés megtanítja, hogy az *ipsissima verba*, Jézus saját szavainak köre igen-igen kicsiny, talán nem is több, mint az egyetlen *abba* szó, inkább úgy vélhetjük, hogy a legkorábbi keresztény közösség maga állította fel ezt az elérendő kritériumot önmaga számára, Mesterének friss emlékezetétől ihletetten, az ő szájába helyezvén e mondatot. Az apostolok korai történeteiből jól ismertek azok a konfliktusok, melyek az anyagi különbségekből fakadnak, s melyek sokkal mélyebb hasadékokat jelentettek, mint az igazságok értelmezései körüli elvontabb nézeteltérések.

A Jézust követő, rá koncentráló közösségben nemcsak szegények lesznek, s az őt követők nemcsak megtalálhatók lesznek a szegények között, hanem közöttük, körükben, őket alkotó módon lesznek jelen a szegények. A nem-szegények tartják bent közösségükben a szegényeket.

Jézus örökén tehát az egyház útja nem az, hogy tagjai legyenek szegénynek, sem az, hogy az egész egyház váljon egészen szegénynek. Mit kezdenek a szegények a szegény egyházzal? Nekik nem szegényekre van szükségük, hanem arra a vérkeringésre, amelyből táplálkozhatnak, amely bizonyítja számukra, hogy szegénységük dacára van

helyük a közösségben, van helyük a Nap alatt. Nem átmenetileg, hanem mindig, illetve folyamatosan, amíg a világ világ, s amíg nem talál haza Teremtőjéhez, ahol Krisztus lesz minden mindenben, s nem lesz többé szegénység, s egyház sem. Addig azonban...

Így tekintve a szegény egyház víziója nem hivatkozhat Jézusra vagy a korai keresztényekre. A szegény egyház képe lehet, sőt legyen folyamatos provokáció a mindenkori jelen nem-szegény egyháza számára, hogy ne rekessze ki a szegényeket, hanem tartsa meg őket köreibben, az evangéliumi között-ben. Ennek bizonyosan feltétele a keresztény gazdagokkal szembeni kritika, s még inkább az egyház hivatalos képviselőinek gazdagságával szembeni kritika és intézkedés. A gazdag pap és püspök ugyanis magatartásával azt üzeni a szegénynek, hogy az általa képviselt közösségben nincs helye. Kívül van hely, kívül tágasabb, s az adományokért sorban lehet állni, mint a szociális szegénykonyha ajtajában.

Ferenc pápa felfüggesztette Tebartz van Elstet, a botrányosan gazdag limburgi püspököt, korábban úgyszintén lemondásra kényszerült Anton Stres ljubljanoi és Marjan Turnšek maribori szlovén püspök, még korábban az egyik pécsi püspök. A konkrét esetekről a vita a mai napig folyik, megosztván a katolikus és nem katolikus nyilvánosságot egyaránt. Ugyanakkor szimbolikus jelentőségét tekintve az egyházzal kapcsolatos kortárs diskurzus elmozdulásáról is szó van, a szexuális abúzusoktól a financiai abúzusok felé.

Kelet-Közép-Európában az 1997 és 2007 közötti időszakban az egyház gazdasági és politikai státusával kapcsolatos vélemények borúlátóbbak lettek. Többen, néhol sokkal többen gondolják, hogy az egyház a hatalmasok szövetségese, hogy gazdag és a gazdagok oldalán áll, valamint az evilági hatalom iránt érdeklődik. 1997-ben is már a megkérdezettek 63%-a vélte, hogy az egyház gazdag, tíz évre rá már 73%.

Ferenc pápa nem közgazdász és nem politikus. Állításai nem programbeszéd, hanem prófétai és szimbolikus tanúságtételek arról a sajátos közöttünk-ről, közösségről, amelynek sok tennivalója van, hogy szegények mindig legyenek, maradjanak közöttük. Első lépésként az önvizsgálat kínálkozik, s a nyílt beszéd, mielőtt a kövek kezdenek szólni.

Egyházreform a szegénység szeretetéből

NEMESHEGYI PÉTER

Jezsuita szerzetes,
teológus

Az egyháztörténelem bizonyítja, hogy az egyházban minden romlás a pénzvágyból és a gazdagságból származott, és minden reform a szegénység önkéntes vállalásából született. Jellemző eset a 12–13.

századi európai egyházban bekövetkezett romlás és reform: a középkori hűbéri társadalomba túlságosan belemerült akkori egyházi vezetők erőszakos inkvizícióval igyekeztek megőrizni az igaz hitet és hatalmukat, pápák és püspökök seregek élén harcba szálltak, szerzetesek apátságai meggazdagodtak és elvilágiasodtak. Ekkor hívta létre Isten kegyelme a „kolduló rendeket”: domonkosokat és ferenceseket, akik minden enyhítő magyarázat nélkül, teljes radikálissal vállalták Jézus Krisztus követését, amint azt az evangéliumok mutatják. Ezek a szerzetesek adták a szellemi erőt a gregorián reform számára, mely friss levegővel látta el az egyház egész életét. A szegény emberek — és minden korban ők képezik az emberiség többségét — megéreztek és megtapasztalták, hogy a szerzetesek révén az egyház igazi „barát” módjára az ő pártjukon áll. Különösen az Assisi Szent Ferenc szellemét élő ferencesek jóvoltából élték meg az emberek, hogy ezek az „egyháziak” ugyanolyan, vagy még nagyobb szegénységben élnek, mint ők, akárcsak a jó barátok. El is nevezték őket „barátoknak”.

Milyen legyen ma az egyház, hogy a mai világ emberei is „szegénynek” és a „szegények barátjának” lássák? Szép szavak és elvek ismételtetése és hangoztatása biztosan nem elegendő. Azzal kell kezdeni a reformot, hogy azok, akiket a magyar szóhasználatban „egyházinak” neveznek, igazán szegények legyenek és annak is mutatkozzanak. A középkori egyházreformhoz hasonlóan, ebben a szerzetesrendeknek kell elől járniuk. Hadd mondjam el egy vietnámi élményemet.

A vietnámi háború idején négy ízben Dél-Vietnam Dalat nevű városába mentem, hogy az ottani papnevelő főiskolán teológiát tanítsak. A hallgatók többsége egész Vietnámból jövő egyházmegyes kispap volt, de óráimra jártak szerzetes kispapok, többek között ferencesek is. Nagyon megszerettem őket. A város túlsó végén fekvő rendházukból egy ócska háromkerekű, teherszállító autón érkeztek az órákra. Csuhájuk kopott, seszínű szövetből készült, egyszerű kötél volt az övük, ócska sarut viseltek meztelen lábukon. És mégis, milyen vidámak voltak mindnyájan! Meglátogattam rendházukat is: e ház eredetileg hadikórháznak épült, a falak kopaszok voltak, a hosszú folyosóról nyíló kis cellákban, ágyon, asztalon és kemény széken kívül nem volt semmi. A cellák bejáratán, becsukható ajtó helyett, valami függönyféle csüngött. E fiatal vietnámi szerzetesek jövője sem látszott túl rózsásnak, hiszen sejtethető volt, hogy a Szovjetunió által támogatott észak-vietnámi kommunisták idővel el fogják foglalni az egész országot, és igyekeznek majd elnyomni a kereszténységet. Mindennek ellenére olyan derű sugárzott ezekből a fiatal ferencesekből, hogy csak rájuk kellett nézni, hogy mosolyra derüljön az ember arca. Ők igazán, Assisi Szent Ferenc nyomán, a „Szegénység Úrnő” lelkes jegyesei voltak.

A 16. századi egyházreform nagy személyisége, Loyolai Szent Ignác az általa alapított Jézus Társaság Rendalkotmányában azt írta,

hogy a jezsuiták szeressék a szegénységet, mint anyjukat, tekintsék azt a szerzet erős bástyájának, és őrizzék meg a maga tisztaságában. Lelki szolgálataikért ne követeljenek semmi juttatást. Életmódjuk pedig legyen olyan, mint a szegényeké.

Hogy Ferenc pápa kívánsága szerint az egyház „szegény és a szegényekért élő egyház” legyen, kell, hogy Szent Ferenc és Szent Ignác ilyen lelkülete hassa át az összes „egyháziakat”, a bíborosokat, érsekeket, püspököket, papokat, szerzeteseket és apácákat egyaránt. Ezt nem lehet rendeletekkel megvalósítani. Ehhez belső indíttatás és a szegény Krisztus iránti szeretet kell. Csak ilyen szeretet motiválhatja az „egyháziakat”, hogy kiváltságaikról lemondva a szegények sorába szegődjenek. Maga Ferenc pápa adott erre példát azzal, hogy nem vonult be a vatikáni palota pápai lakosztályába, hanem a Szent Márta zárandokházban rendezkedett be. Bárcsak megadná az Isten a többi egyházi vezetőnek, hogy szívesen, önként és lelkesen kövessék ezt a példát. Ez nem lesz könnyű, hiszen évszázados beidegződésektől kell szabadulni. Tudomásul kell venni, hogy az egyházi vezetők ma már sem nem hűbérurak, sem nem nagybirtokos földesurak, sem nem a felsőház tagjai. Nem az én feladatom, hogy az új helyzethez való alkalmazkodásra konkrét javaslatokat tegyek. A reformnak szívből kell fakadnia, nem pedig kellenen kényszerből. Jó lenne megszabadulni a püspöki kincstáraktól is, mert az ott kiállított csodás aranyedények és drágaköves miseruhák azt juttatják az emberek eszébe, hogy milyen gazdag volt valamikor az egyház.

Az egyház finansziális előírásait is meg kellene változtatni, hogy a szegények igazán azt érezzék, hogy övék az elsőbbség Krisztus egyházában. A papi szolgálatokért előírt misestipendiumok és stóladíjak rendszere szükségképpen a szegények hátrányos megkülönböztetéséhez vezet. A papok által közvetített isteni kegyelem végtelen értékű; nem kívánatos azt pénzfizetéssel összekapcsolni. Igaz, az egyházi szolgálatban állók megélhetéséről megfelelően gondoskodni kell, de ennek olyan módját kellene megtalálni, hogy az isteni kegyelem ingyenessége mindenki számára világos legyen. A módra vonatkozólag megint nem az én feladatom konkrét javaslatokat tenni. Talán maga a pápa se lenne erre képes. Krisztus azonban, aki azt akarja, hogy az egyháza szegény és a szegényekért élő egyház legyen, biztosan megmutatja azokat a kreatív lépéseket, amelyek ehhez az ideális állapothoz vezetnek.

Miután az „egyháziak” szegények lettek, megmarad a nagy probléma, hogy Isten egész népe hogyan viszonyuljon a vagyonhoz és a pénzhez. A vezérelni kell, hogy legyen, amit Jézus mondott: „Senki sem szolgálhat két úrnak. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak” (Mt 6,24).

A „mammon” a megtestesített pénz-bálvány. Ha ő az úr, akkor épül e világban a sátni országa, mely pusztulásba visz. Ha pedig Isten az úr, akkor elkezdődik már itt a földön Isten Országa, mely megmarad mindörökké.

A szegénység és a nyomor

PÁL FERENC

Katolikus pap,
mentálhigiénés szakember

A szegénység és a nyomor nem ugyanaz. A nyomorban vagy a mély-szegénységben nélkülöznünk kell az emberi méltósághoz, annak megéléséhez, kifejezéséhez szükséges alapvető javakat is. Ezért a nyomor akadályozza embervoltunk kibontakozását. Az egyház, amely nem önmagáért és önmagának van jelen a világban, a kezdetek kezdetétől fölismerte az istenkapcsolatból fakadó küldetését, ami az emberek szolgálata Isten szeretetében. Ezért keresett nemcsak személyes, hanem intézményes válaszokat is a testi, fizikai nyomorúság, szenvedés enyhítésére, gyógyítására, megszüntetésére. Ispotályok, kórházak, szerzetesrendek, karitatív szervezetek alakultak. A szellemi nyomorúság megszüntetésére iskolák, egyetemek alapítása és fenn-tartása, a tudomány és a művészet gyakorlása, támogatása lett a válasz. A spirituális nyomorúság orvoslását az egyház megszentelő tevékenysége, a hitélet közösségi és egyéni formáinak gazdagsága és mélysége jelenti, míg a morális nyomorúságra az erkölcsi intelligencia fejlesztése adott feleletet. A lelki nyomorúságra, a jóllét krónikus hiányára, az emberi lélek, a kapcsolataink, családjaink, közösségeink sebzettségére azonban sok örömteli kezdeményezés mellett, hatékonyabb intézményes válaszokat kellene találnunk.

Boldogok a lelki szegények, de a nemzetközi kutatásokra hivatkozva mondhatjuk, boldogtalanok a lelki nyomorúságban élők. Az egyház önazonosságából fakadó emberszolgálata feltétel nélküli, elvárásoktól, ítélektől mentes cselekvés, amit sem kiérdemelni, sem megszolgálni, de még csak viszonzni sem kell, mert az alapja nem valamiféle érdem vagy teljesítmény, hanem a rászorultság.

Az Európai Unióban a legtöbbször súlyosan érintő tíz betegség közül már öt mentális betegség. A lelki sebzettségünk, nyomorúságunk akadályozza az Istennel való kölcsönös szeretetkapcsolatunk kibontakozását, növekedését is. Ezért a közeljövő egyháza, a küldetéséből fakadóan olyan közösséggé, Istennek olyan népévé válhatna, ahol és akiken keresztül egyéni és intézményes formáit is felmutatja, felkínálja a lélek, az ember, a közösség szolgálatának, immár beleértve a lelki nyomorúság elleni küzdelmet is. Nem elég a ma embere számára, ha elveket, erkölcsi követelményeket, törvényeket hangsúlyozunk, ha a tanításunkat egyértelműen is fogalmazzuk meg. Arra is szükség van, hogy megvilágosítsuk és utakat mutassunk, hogyan valósulhat meg mindaz, amit értékékként hirdetünk. Nemcsak az fontos, amit hiszünk, hanem az is, ahogyan hiszünk. A reménységünk föltárásához az is hozzátartozik, hogy feltétel nélkül segítünk másokat megtalálni az életük értelmét. Segítünk

gyógyulni, kivergődni a lelki nyomorúságból, hogy a sebzettséginkre is választ tudjunk adni. Képesek legyünk elégedettek lenni az étellel, egymással, akkor is, ha nem kapunk meg mindent, amire szükségünk lenne. Boldog emberként élni akkor is, ha néha boldogtalannak érezzük magunkat. Megtalálni azt, amiért, akiért és ahogy érdemes élnünk akkor is, ha az nehézséggel, szenvedéssel, küzdelemmel vagy lemondással jár. Hosszú távú életcélokat, sőt halálon túlmutató életcélokat találni, amiért képessé tehetjük magunkat a pillanatnyi, rövidtávú késztetések, vágyak elrendezésére. Életkedvvel, életörömmel, elégedetten élni akkor is, ha nincs meg mindenünk, amit szeretnénk. Teljes életet élni a hiányainkkal és sebzettségünkkel együtt is. Vagyis a szegénységnek, lelki szegénységnek az élhető, emberhez méltó útját megmutatni. Nem elsősorban szélteben-hosszában, hanem fölfelé növekedve.

Mit tehetek, mit tehetünk a szegénység mérsékléséért?

PULAY GYULA

Közgazdász, vezetés-
tudományi szakember

Pekingben keresem a választ a címben feltett kérdésre. Az Állami Számvevőszék küldöttjeként, a Legfőbb Ellenőrző Szervezetek Nemzetközi Szervezetének kongresszusán veszek részt. Az olimpiai faluban épült szálloda ablakából kitekintve sokemeletes, az utóbbi húsz évben épült házakat látok, ameddig a szemem ellát. E húsz év alatt a Kínai Népköztársaság bruttó hazai terméke több mint hatszorosára nőtt. A dinamikus gazdasági növekedés eredményeként a szegénységben élők száma körülbelül félmilliárd fővel csökkent. Miért írtam le mindezt? Azért, mert e számok és az impozáns kínai növekedés megtapasztalásának személyes élménye megvéd a szegénység elleni küzdelem Robin Hood-i megközelítésétől. Attól, hogy a szegénység okát csak az elosztás aránytalanságában lássam, és a megoldást abban keressem, hogy miként lehetne a gazdagoktól elvenni javaik jelentős részét és odaadni a szegényeknek. A szegények számának félmilliárd fős mérséklését ugyanis a kínai vezetés éppen azáltal érte el, hogy kiszabadította a kínai népet a lefelé nivelláló egyenlősdi jármából, és szabad utat engedett a vállalkozásoknak, a gazdasági kezdeményezéseknek, megnyitotta gazdaságát, miközben megőrizte a központi tervezést és az állami irányítást azokon a területeken, ahol az hatékonyabb, mint a piaci szabályozás. Nem akarom a kínai fejlődést idealizálni.

A szállodai szobám polcán elhelyezett gázálarc, amelyet szmogos időben célszerű felvenni, figyelmeztet arra, hogy a kínai növekedés sem kiegyensúlyozott, és együtt járt a természeti környezet nagyfokú kizsákmányolásával.

A közpénzeket ellenőrző szervezetek kongresszusa felidézett bennem egy részletet Lukács evangéliumából: „Azt mondom hát nektek: Szereztetek magatoknak barátokat a hamis mammonból, hogyha majd elfogy, befogadjanak benneteket az örök hajlékokba. Aki a kicsiben hű, az a nagyban is hű. Aki a kicsiben hűtlen, az hűtlen a nagyban is. Ha tehát a hamis mammont nem kezeltétek hünen, ki bízza rátok az igazit? És ha a máséban nem voltatok hűek, ki adja oda nektek a tiéteket? Egy szolga sem szolgálhat két úrnak. Mert az egyiket gyűlöli, a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik, a másikat megveti. Nem szolgálhattok az Istennek és a mammonnak” (Lk 16,9–13).

Ez a szöveg számomra akkor világosodott meg, amikor megtudtam, hogy a szolgál szó eredeti, bibliai jelentése a papi szolgálat, azaz az Isten dicsőítése, szentként való tisztelete mindannak, ami az Istenhez tartozik. Jézus tehát azt tanítja, hogy akinek a pénz az istene, annak az életében nincs hely az Istennek. Megfordítva, az Istent dicsőítők számára nem lehet szent a pénz, nem lehet életcél, amelyet szolgálnak, hanem csak eszköz, amellyel szolgálnak. Ebben az értelmezésben a pénz nem azért hamis mammon, mert eleve rossz, hanem azért, mert célnak tünteti fel magát, miközben valójában eszköz. De fontos eszköz. Isten olyan földi világot teremtett, amelyben — többek között — a gazdasági javak révén szolgálhatjuk embertársainkat, fejezhetjük ki az irántuk való szeretetünket. Jézus szavai rámutatnak arra, hogy Isten terve szerint a gazdálkodás elsősorban azt jelenti, hogy „barátokat” szerzek általa, hogy kapcsolatba lépek a másik emberrel.

Jézus egyértelművé teszi, hogy „a kicsiben”, azaz a gazdálkodás területén sem fogadhatunk el más szabályokat, mint az élet más területein. A gazdasági versenyben, valamint a munkáltató és a munkavállaló közötti kapcsolatokban sem akaszthatjuk szögre a „ne lopj”, „ne hazudj”, a „ne kívánd a másét” parancsát. Sőt a szeretet parancsát is követni kell, azaz először nem a magam javát kell keresnem, hanem a másét. Ez látszólag utópia. Valójában azonban a gazdálkodás nem más, mint a másik ember szükségleteinek a kielégítése a saját erőforrásaim mozgósítása által. A nagy gazdasági válságok mind azért törtek ki, mert az önérdek és a mohóság felülírta a gazdálkodásnak ezt az alapvető, humánus célját.

Jézus tanítása arra is figyelmeztet, hogy a gazdasági javak nem a miénk. Ezt vehetjük szűk értelemben is, arra gondolva, hogy többségünk közpénzeket kezel, vagy annak a vállalkozásnak a pénzét, amelynek az alkalmazottja. A figyelmeztetés így is aktuális, hiszen ma a mélyszegénységben élők megsegítésének egyik nagy akadálya, hogy az erre szánt pénzek jelentős része kézen-közön eltűnik. Kongresszusunk egyik témája éppen az volt, hogy miként lehet a katasztrófák alkalmából ösz-

szegyűjtött segélyek felhasználását hatékonyan ellenőrizni. Úgy látom, hogy rövidtávon akkor tehetnénk a legtöbbet a szegénység ellen, ha nem herdálnánk a ránk bízott gazdasági javakat.

Lehetséges Jézus szavainak egy tágabb értelmezése is, amely szerint e világ javait csak használatra kaptuk, azaz az sem a miénk, amit jogilag a magunkénak mondhatunk, azzal is másokat kell szolgálnunk. Szent Ágoston radikálisabb megfogalmazásában: a gazdagok feleslege a szegények tulajdona. Felmerül a kérdés, mi a felesleg? Amikor Szent Ferencről megkérdezték, lehet-e két csuhája egy ferences barátnak, ezt válaszolta: lehet, de ha meglát egy embert, akinnek egy sincs, akkor oda kell neki adnia a második csuháját. A Krisztust követő embereknek ezt a Szent Ferenc-i mércét kellene szem előtt tartaniuk: az én gazdagságom határa a másik ember szüksége.

Földünk növekvő népességét csak kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés képes a szegénységtől megszabadítani. Tartósan kiegyensúlyozott azonban csak az a gazdaság lehet, amely nem az önérdekre, hanem a nemzetek, a kisebb közösségek és az egyének együttműködésére épül. Nekünk, keresztényeknek egyénileg és közösségként is nagy a felelősségünk abban, hogy a gazdaság így működjön: mindenekelőtt a saját gazdasági tevékenységünket, pénzhasználatunkat kell az isteni parancsok hatálya alá helyezni. Keresztényként olyan életmódot kell folytatniuk (például minden jövedelmünkől megadni a tizedet), amelyből nyilvánvaló, hogy nem a pénz az istenük, nem a pénznek szolgálunk, hanem a pénzünket és minden gazdasági erőforrásunkat mások szolgálatába állítjuk.

RÓNA PÉTER

Avaritia

Radix omnium malorum avaritia

Közgazdász

Habár a Bibliában a hét főbűn fogalma nem lelhető fel, a kevélység említésre kerül Sirák fiának tanításában, miszerint „a kevélységnek a bűn a kezdete” (Sir 10,13), a fősvénység (*avaritia*) bűne pedig hangsúlyos helyet kap Szent Pál híres szavaiban: „minden baj gyökere ugyanis a pénz utáni sóvárgás” (1Tim 6,10). E két főbűn időről időre helyet cserél egymással a főbűnök ranglistáján a keresztény vallás történetének első évezredében. Az első fél évezredben Szent Pál nézetének megfelelően, a főbűn a fősvénység, majd Nagy Szent Gergely pápa (590–604) a kevélységben látja a legfőbb bűnt, mert ebben rejlik az Istennel szembeni engedetlenség. A tudás almájának megkóstolása a kevélység bűnéből fakad, hiszen a kígyó azt mondja Évának, hogy „Isten jól tudja, hogy amely napon abból esztek, szemetek felnyílik, olyanok lesztek, mint az istenek, akik ismerik a jót és a rosszat” (Ter 3,5). A kevélység mint engedetlenség

azért a főbűn Szent Bonaventura, a 13. század nagy ferences teológusa szerint, mert az engedetlenség okozta az ember bukását.

A besorolás a „gyökér”, illetve a „kezdet” fogalmának értelmezésétől függ, amit Szent Bonaventura a következőképpen magyaráz: „kezdet az a pont, ahonnan a mozgás kezdődik; a gyökér viszont az, ahonnet táplálékot és mozgatóanyagot nyer”. Mindkét bűnt a legfőbb bűnnek tekinthetjük, hiszen a gyökér” és a „kezdet” közötti el-sőbbséget nem lehet véglegesen eldönteni. Egyre világosabbá válik, hogy a kevélység és a fősvénység között fontos átfedések, rokon tulajdonságok rejtőzködnek — hiszen kibogozhatatlan a hatalom és a gazdagság iránti vágy keveredése, összefonódása —, amely felismerését Aquinói Szent Tamás megerősíti, amikor a kevélységet és a fősvénységet egy „ikerszülés” eredményének minősíti. Erre az ikerségre utal Salisburyi János (1110–1180) is, amikor azt írja, hogy „Egyetlen bűn sem rosszabb és utálatosabb nála (a fősvénységnél), különösen az államfőknél, vagy azoknál, akik köztisztviséget látnak el”.

De témánk szempontjából a két főbűn szép és izgalmas teológiai történelménél fontosabb az a folyamat, ami a fősvénység főbűnét a modern élet fő erényévé formálta, hiszen Ferenc pápa ezt, az emberiség számára oly tragikus fejleményt veszi célba. Hely hiányában ugorjuk át a középkor gondolatvilágát, amiben a gazdasági tevékenység némi legitimitást nyer — amikor az egyház visszahozza az erkölcsstan világába Arisztotelész „kölcsonosság” fogalmát, amire építve a ferencesek megalkotják a Monte di Pietà (a „kegyelem magaslata”) elnevezésű szövetkezetszerű pénztár intézményét, ami a kölcsönös segítség erkölcsével válaszol az egyre inkább elburjánzó uzsorás gyakorlatra —, hogy megvizsgálhassuk azt, ahogy a modern kor a fősvénység főbűnéből korunk legfontosabb erényét formálta. De mielőtt elhagynánk a középkort, összegezzük Aquinói Szent Tamás gazdaságra vonatkozó teológiájának alapját, hogy aztán megértsük azt az óriási változást, amit a modern korszak hozott.

Szent Tamás számára a Teremtés lényege annak sokfélesége, amiben az emberi szükségletek, mint maga a valóság, összemérhetetlenek, nem vezethető vissza egyetlen szükségletre, mint például a haszonra. A javak vegyes összetételűek, összemérhetetlenek, hiszen Isten teljessége éppen ebben az összemérhetetlenségben jelentkezik. Mint látni fogjuk, ez a felfogás áll a legmeredekebb ellentétben a modern kor utilitarista ideológiájával, miszerint bármennyire is különműnek látszanak a javak és a szükségletek, azok mindegyike egyetlen tételre — a hasznosságra, majd végül a haszonra — redukálhatók. Éppen a valóság számszerűsítése a fősvénység bűnének lényege, hiszen a számszerűsítés a Teremtő sokféleségét egyetlen egységhez, a pénz mércéjéhez igazítja.

A középkor végére, párhuzamban a közjó és a közérdek felértékelődésével, a kereskedelmi tevékenység megítélése is átalakul. Mivel a kereskedelem elősegíti az emberek közötti kapcsolatok kialakulását, teret ad a közösen kialakított értékek kiművelésének. A kereske-

delem már nem a fősvénység szinonimája, ha az a közjót szolgálja (Feltrei Bernardinus, 1439–1494). A fősvénység diadalmenete tehát nem itt, hanem később, az önmagában vett egyén mint az erkölcsan legkisebb egységének felemelkedésével kezdődik (Pico della Mirandola: *De hominis dignitate*, 1486). Innen az út Hobbes-hoz, Machiavelihez, Descartes racionalizmusához, majd Mandeville cinizmusához szinte egyenes egészen a végállomásig, a globáltőke diktatúrájáig. Szerintük az ember nem azért él társadalomban, mert a szeretet összeköti őt embertársaival, hanem azért, mert a szükség és a félelem a társadalmi szerződésre kényszeríti. Vége a közérdeknek; marad az érdek. Hiába Adam Smith intelme, miszerint „bármily önzőnek tételezzük is az embert, természetében nyilvánvalóan léteznek bizonyos princípiumok, melyek mások boldogulásában őt érdekeltté, és azok boldogságát számára szükségessé teszik” (*Az erkölcsi érzelmek elmélete*, 1759). A fősvénység trónra emelése beteljesül Jeremy Bentham *Bevezetés az erkölcsök és a törvényhozás alapelveibe* (1789) című munkája publikálásával, amelyben a szerző leszögezi, hogy minden emberi motiváció tértől és időtől függetlenül, a hasznosság halmozásából áll. A hasznosság, ami nem más, mint az élvezetek habzsolása, elfoglalja az emberi boldogság helyét. „Hasznosságon bármely tárgy azon tulajdonságát értjük, miáltal az jótétményt, előnyt, élvezetet... létrehozni hajlamos.” Korunkban az egyén ünneplése egészen odáig fajul, hogy Margaret Thatcher, brit miniszterelnök, követve Georg Simmel német szociológus elméletét, kijelentette: „csak az egyén létezik, társadalom nincs”. Létrejön az emberi élet minden részének matematikai leképzése annak érdekében, hogy az ember teljesítménye mérhetővé váljon a tőke mércéjével, azaz a haszon számszerűsített mértékével.

Ferenc pápa tisztelete a szegények és a szegénység iránt korunk meghatározó erkölcsének, a fősvénység uralmának gyökeres elutasítását jelenti. Nem kevesebről van szó, mint az emberi lét alapjáról, arról, hogy mi is az erény és mi is a bűn. A természeti erőforrásokat, magát a Teremtést és az emberi szeretetet felfaló felfogás pusztító következményeit veszi célba, azért, hogy az emberiség visszatérhessen ahhoz a boldogsághoz, amit megélhet a fősvénység elutasításával.

Lenni vagy birtokolni?

SZABÓ FERENC

Jezsuita szerzetes,
teológus

Jézus — megismételve az ószövetségi próféták (például Ámosz) dörge-
delmes szavait — jajt kiáltott a szegényeket elnyomó gazdagokra,

keményen elítélte a kapzsiságot, a féktelen bírvágyat, a tobzódást a gazdagságban. Figyelmeztette kortársait — és intelme nekünk is szól —, hogy röpke életünk után jön a számonkérés, és a kapzsi gazdag nem viheti magával kincseit a sírba. Erre utalt Ferenc pápa többször ismételt, nagyanyjától hallott mondása: „Nincs zseb a halotti lepedőn!”

Mínthogy a körkérdés is Ferenc pápát, a „szegények barátját” említi, hivatkozom Andrea Torielli róla szóló, magyar nyelven is megjelent könyvére (*Ferenc pápa élete, eszméi, szavai*). A korábbi argentin bíboros a nyomornegyedek szegényeivel vállalt szolidaritást. Keményen küzdött a „pénz nemzetközi imperializmusa” ellen, hivatkozva XI. Piusz *Quadragesimo anno* kezdetű szociális enciklikájára, amely az 1929-es tőzsdeválság után íródott. Most, miután pápa lett, Assisi Szegénykéje szellemében ugyanazt az evangéliumi tanítást hirdeti (például a Rio de Janeiró-i ifjúsági világtalálkozon): elítéli a globalizálódó világ nemzetközi pénzuralmát, és a szegény országok, népek, emberek jogait követeli.

Már a pogány gondolkodók megbélyegezték az „átkozott aranyéséget” („*auri sacra fames*”: Vergilius, Seneca). Az ószövegségi bálványimádás — az aranyborjú imádása — ma a Pénz bálványozása formájában terjed, és jól tudjuk, milyen kegyetlen következményekkel jár a jelenlegi globális gazdasági válság idején. Ferenc pápa szentszéki nagykövetekhez szólva (2013. május 16-én) hangsúlyozta: „A pénznek szolgálnia kell, nem pedig kormányoznia!” A jelenlegi gazdasági és pénzügyi válság világosan mutatja a torzulásokat, mivel az emberi szükségleteket lefokozzák egyedül a *fogyasztásra*. Sőt, mi több, az emberi lényt is úgy tekintik, mint egyet a fogyasztási javak közül, amelyet lehet használni, aztán eldobni. E magatartás mögött az etika visszautasítása, illetve az Isten visszautasítása rejlik. Mert az etika az Istenhez vezet, akinek nincs helye a piac kategóriái között — hangoztatja Ferenc pápa.

Most még kissé megvilágíthatjuk a *birtoklás* és a *lét* (*lenni*) metafizikáját. Mert életünk értelme, célja a teljesebb lét, tehát a lelkiekben való gazdagodásra kell törekednünk, nem pedig a birtoklásban való gyarapodásra. Gabriel Marcel és hozzá hasonló perszonalista keresztény gondolkodók hangoztatják: nem többet birtokolni (*avoir*), hanem többnek lenni (*être*). Gabriel Marcel a lét misztériumáról eszmélődve kifejti: az alany — *Én* — csak úgy lesz személy, ha elismeri a másikat is személynek, *Te*-nek, tehát nem a birtokolható tárgyak közé sorolja. A másik ne legyen „*Az*”, „*akárki*”, névtelen „*az illető*”, hanem *Te!* Hogy őáltala legyek és ő velem együtt legyen, találkozunk kell, ez pedig nem pillanatnyi érintkezés, hanem ontológiai esemény, amely létünket alakítja. A tudatok (személyek) kölcsönös nyitottságában („*réciprocité des consciences*”) ontológiai (létben történő) csere valósul meg. Így önmagunkból ajándékozunk egymásnak a szerelemben, házasságban, barátságban, egyáltalán az igazi szeretetben. Ebben már *Mi* vagyunk, együtt vagyunk, nem csak egymás mellett létezünk.

A *lenni* (az igazi lét) bizonyos teljességet fejez ki, szemben a pusztá egzisztálással, amely csak lehetőség a teljességben való részese-
sedésre. Főbb tulajdonságai: misztérium, tett (cselekvés), szabadság, kommunikáció (szeretetet), teremtés, öröm, végül kapcsolat a transzcendens „Te”-vel, aki önjándékozó, maga a Szeretet (1Jn 4,7–8): üdvösséget és örök életet ad annak, aki hisz, remél és szeret. A szeretetközösség önerőnkől nem valósulhat meg, csak úgy, ha nyitottak vagyunk a *legfőbb* „Te”, a Szeretet-Isten felé, de már ez a megnyílás is a Lélek erejének köszönhető: a Feltámadott Lelkével átalakítja önző, a másikat tárgyként birtokolni akaró énünket, új-
játeremt bennünket, ha átadjuk neki magunkat és együttműködünk vele. Minél inkább befogadjuk, annál inkább felfokozza szabadságunkat. Így aztán mindent Ő tesz, és mindent mi — az Ő erejében.

VÁRSZEGI ASZTRIK

Püspök,
pannonhalmi főapát

A szegénységről

Sokat tudunk a világról, jelesen a világ szegénységéről. Ennyi információ, kép és sokszor személyes tapasztalat birtokában pedig nem lehet nyugodt keresztény lelkiismerettel élni. Ha személy szerint nem is vagyok gazdag, mindig van olyan ebben a világban, aki szegényebb nálam, sok esetben a mindennapi betevőt is nélkülözi. Érzékenységem okán egy falatot sem lenne szabad jóízűen megennem, mert másnak, sokaknak nem jut. Ez számomra napi dilemma; nem kis vergődéssel, de túljutok rajta. Szégyellem magamat, amikor tudatosan keményítem meg tekintetemet, lelkemet, hogy ne engedjem hatni szívemre a világ nyomorát.

A téma körüljárása (is) nagyon bonyolult. Természetünk megriad a szegénységtől, biztonságban akarunk élni. Más a szegénység délen és más északon, más hideg és más a forró égövön. Van, ahol kevés kell, van, ahol több. Meddig szegény valaki, és mitől van fő-
lősleg az életünkben? Ki szabja meg? Külső körülmények? Legtöbbször az. Belső eszmény? Ritkábban, és sokszor még ott sem, ahol ezt vallják. Kérdések erdeje és a válaszok hiánya szorongat.

Elmélkedéseimben, tünődéseimben gyakran így fogalmazok: sohasem lehetett könnyű Jézus tanítványának lenni, de ma, mert ma élek, kifejezetten nehéz. Keresztény életünknek ez a maradandó és megválaszolendő kérdése: miként vagyok Jézus tanítványa. Itt és most konkrétan: miként vagyok szegény?

A szegénység mindenekelőtt nagy belső függetlenség, szabadság. Az Írások alapján Jézus ezt élte meg, ezt ajánlotta követendőként. Közössége, az egyház eszményként hordozza, de „egyetemesen”, általánosan nem sikerült megvalósítania, sőt koronként az ellenkezője sikerült, amelynek beláthatatlan következményei lettek

küldetése, az evangelizáció teljesítésében. Az ilyen jellegű ellentmondásokat ma is megéljük, a szomszédba sem kell e tapasztalatért menni. Az egyház történeti „gazdagsága” ma nagy intézményi, anyagi és erkölcsi teher, és nem is látszik a megoldás.

Eszményként állt és áll a szerzetesközösségek vissza-visszatérő egyenlőségi, szegénység kísérlete, amelyet az Apostolok Cselekedetei 2,42–47 ihletett. A bencés Regula kitűnő 6. századi értelmezése ennek az akkoron már több százados keresztény dilemmának. Az egyéneknek nincs tulajdona, fogadalmával szabaddá válik, a közösségben pedig mértéktartó módon gondoskodnak róla oly módon, hogy se ne zúgolódjon, se ne szomorkodjék. Legyen meg minden, ami az életükhöz és munkájukhoz szükséges, de a fölöslegest kerüljék. Ez a keresztény mértéktartás tette alkalmassá a Regulát, hogy ma is hatékony legyen a közösségek életében. Mindaz, amit személyes megfogalmazásban írtam le, a Magyar Bencés Kongregáció Konstitúciójában így olvasható és ez életemben eligazító: „A szegénység alapja sem az anyagiak megvetése, hanem a Krisztus szegénységében való részesedés, továbbá a ráhagyatkozás Isten gondviselésére. A szerzetes a szegénységi fogadalom által nyeri el azt a lelki szabadságot, amellyel tökéletesebben áldozhatja önmagát és munkáját Istennek és embertársainak. A szegénység szelleme a hegyi beszéd értelmében minden Krisztus-hívőt kötelez, de a szerzetesnek ezt a vagyonszegénység elfogadásában és a magántulajdonról való lemondásban jelként kell a világ elé tárnia. A legfontosabb ezen a téren a szegénység tényleges, egyéni élése. Nem elég, hogy jogilag lemondunk a magántulajdonról.”

Talán nem illenék egy konstitúciót ilyen hosszan idézni, bölcsessége, bencés mértéktartása erre mégis feljogosít, és teszem ezt azért is, hogy aki ezt az írást olvassa, megismerje és számára is elirányító legyen ez a szemlélet: „A szegénység gyakorlata azonban viszonylagos: minden korban és minden társadalmi környezetben mást jelent. Ami egy jóléti társadalomban még szegény életkörülménynek számít, ugyanaz fejletlenebb környezetben fényűzés. Ilyen értelemben kerüljön a szerzetes minden luxust. Továbbá az egyéni szükségletek is sokfélék. Ezért az előljáró mindig okosan és méltányosan döntse el: egyes esetekben mi egyeztethető össze a szegénységgel, és mi nem. A testvérek anyagi ellátása legyen mindenkor hozzámérve az egyéni szükségletekhez és a Rend feladataihoz.”

Életem két szakaszában voltam szegény, amikor úgy is éreztem azt. Gyermekkorban, az ötvenes években, amikor a családban minden fillért be kellett osztani, amikor foltozták ruhámat és cipőmet, szokatlanul szerény volt a karácsonyi ajándék, főztük a szaloncukrot és magunk csomagoltuk selyempapírba. Gyermekkori vágyam egy elektromos vonat volt, édesanyám hosszan magyarázta, hogy Jézuska szegény és nekem nem tud ilyet hozni. Fájó szívvel beletörődtem, a lemondás emléke máig megmaradt. Ekkor tényleg az

egyszerű, ma így mondanám, a szegény emberek életét éltük, de nem öröm nélkül, és ez nem visszavetített élmény. 22 hónapig katonai szolgálatot teljesítettem. Ez szegénységet, inkább igénytelen egyszerűséget és kiszolgáltatottságot jelentett egyszerre. Elviselésében az segített, hogy tudtam, egyszer csak vége.

Szerzeteséletem első éveit is kiegyensúlyozott egyszerűségben teltek. Legányi főapát úr 1965 őszén azt mondta Rómában a közösségről, hogy „egyszerűségben, de nem nélkülözésben” élünk. E fiatalkori tapasztalatok oly módon váltak bennem gyakorlattá, ahogy azt Pál apostol fogalmazza: tudok szűkölködni és tudok bővelkedni, törekszem a mértéktartásra az élet minden területén.

Nem adom fel és nem adtam fel még mindig azt a vágyamat, hogy Jézus tanítványa legyek. Egy intézmény élén nem egyszerű ezt megvalósítani, legkevésbé láttatni. Igényes és szép környezetben hiteltelen és nevetséges azt mondani, hogy egyszerű, netán szegény vagyok, amikor „mindenem” megvan. Ahhoz, hogy egy történeti örökséget Isten és az emberek szolgálatában működtessünk, anyagi biztonságra van szükség és ezt a felelős vezetőnek biztosítani kell. Nem szabad szem elől tévesztenem, hogy a monostor kiegyensúlyozott létezmódja nemcsak a bencés közösség létét és biztonságát jelenti, hanem számos (körülbelül 300) munkatársunkét is. Nem gazdagságban, hanem kiegyensúlyozott egyszerűségben és biztonságban. Azért a közösségért, azért a területért vagyok felelős, amelyikben élek, amelyik területen tevékenykedek, és nem tehetem magamat felelőssé a földkerekség más közösségeiért és területeiért.

A szűkebb és tágabb közösség szolgálatán, a mérték és egyensúly tartásán túl személyesen azt tehetem, hogy saját igényeimet visszafogom, hogy mindent, ami személyes, szétosztom, és akin tudok, segítek.

VECSEI MIKLÓS

A Jézus-arcú ember

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöke

A nyolcvanas években történt, valamikor nagyböjt időszakában. Még iskolában dolgoztam, az egyik osztályfőnöki órára a böjtről szóló tanítást próbáltam becsempészni. Arról beszélgettünk, mi az értelme annak, ha valaki erre az időre lemond például a húsevésről. Az egyik kislány azt mondta, ők otthon soha nem szoktak húst enni. Nem telik rá. Elmondta viszont, hányféle módon készíti el az anyukája a krumplit és a tésztát.

Akkor gondoltam rá először, hogy a böjt nem mindenkinek lemondás. Van, akinek kényszer. Amikor Szent Ferenc a szegénységet választja, lemond a gazdagságról. De mi van azokkal, akiknek nincs miről lemondani? Mi jutott azoknak, akik nem választják, hanem elviselik a nélkülözést? Ez a kislány ébresztett rá, hogy van-

nak olyanok, akik öröklik a szegénységet. Akik beleszületnek az örökös böjtbe. Rá kellett döbbernem, hogy a szegénység a valóságban korántsem olyan, mint amilyennek elképzeltem. Amilyennek sokan elképzeltük.

A magyar társadalomban hosszú időn át létjogosultsága volt a tisztos szegénység fogalmának. Az ötvenes-hatvanas évek világában, amikor a kertben megtermett gyümölcsből lett a téli tüzelő, amikor a disznóvágásból eladott húsból lett a cipő, amikor a félre rakott tojásokból diplomák születtek, a szegénység — bármilyen furcsán hangzik is — szép volt. Az emberek szinte semmiből tudták megteremteni a holnapot. Kalákában épültek házak, az aratás és a szüret a munka mellett közös ünnep is volt. Ez a fajta szegénység közösséggé kovácsolta az embereket, találékonnyá tette és mozgósította őket. Amikor a Jézus által ajánlott szegénységről beszélünk, nekem ez jut eszembe.

Később, a Magyar Máltai Szeretetszolgálatnál végzett munkám során megismerkedtem a nyomorral. A nyomorúság teljesen más. A szegénység értéket teremt. A nyomor pusztít és rombol. A nyomorban a (dologi és lelki) javaktól való megfosztottság végzetes erejűvé válik. Elvész a holnap, és a holnappal együtt elvész a cél, felőrlődik a közösség, nem számít más, csak a pillanatnyi túlélés.

A koldus Lázár maga is nyomorban él. Kuttyák nyaldossák fekélyes lábát, neki pedig elegendő lenne a gazdag ember asztaláról le hulló maradék is. Kétezer év alatt semmi sem változott, az akkori kor emberei pontosan úgy tekintettek a koldus lázárookra, mint a maiak. Mégis, a példabeszédben Lázárnak van neve (Eleazar, a szó eredeti jelentése: Isten segített), és a gazdagnak (nekünk) nincs.

Ki nekünk valójában a koldus Lázár? Jelen van-e az életünkben? Csak a templom csendjében, az Evangéliumon eltűnődve szeretjük őt, vagy felismerjük a templomból kijövet a lépcsőn, piszkos külsejével, elborzasztó szakállával, alkoholmarta vonásaival? Pedig ő ugyanaz. A mai kor Lázárja, a mi példabeszédünk.

A mai kor egyházának is alapvető kihívása, hogy meglátja-e a legnyomorúságosabb emberekből Krisztus arcát.

Sok évvel ezelőtt egy cigánytelepen járva beléptem egy düledező viskóba. Négy gyermeknek és szüleinek volt otthona ez a nyomorúságos világ. A földön csikkek, mindenütt romos bútorok, füst és korom. A falon egy Jézus-kép, melynek a keretébe egy Mária-kép volt betűzve. A férfi ittasan üvöltözött a gyerekekkel, miközben az asszony arról beszélt, hogyan kér erőt Máriától, akinek minden reggel megköszöni az életet. Próbáltam felfedezni a füstös arcokban a Jézus-vonásokat. Tényleg ott van? Tényleg ő az?

Fájdalmasan kellett felismernem: nem az ő arcukat kell kérdőn fürkészni, hogy felismerem-e a bennük rejlő Krisztust. Nem az ő arcukat... Hanem az enyémet.

Mérték

Költő

Apám autókat szerelt nap mint nap, de nekünk nem volt autónk. Tizenhárom éves koromig fürdőszobánk se. Társbérletben, az egyetlen szobában és a konyhában zajlott négyünk élete, de boldog voltam, amikor éreztem a sültkrumpli illatát, ha édesanyám a cserépkályhán felmelegítette a dunyhát, s rám terítette. Tisztes szegénységbe születtem. Emiatt később sem éreztem elégedetlenséget, ha gyötörtém, más miatt. Mintha már ismertem volna Csuang Ce tételét: „A szegénység nem nyomorúság. Ha valami tanult férfiú nem képes követni az Utat és valóját, az a nyomorúság.”

Mit lehet mondani azoknak, akik szeretnek dolgozni, ám nincs képességük pénzt szaporítani? Amikor folyamatosan azt sulykolják a reklámok, hogy bizonyos javak birtoklása eleve boldogsággal jár, s aki ezeket nem tudja megvenni, az csakis boldogtalan lehet?

Illés abba, a sivatagi szerzetes így dünnögött magában: „Atyáink napjaiban ezt a három erényt szerették: a szegénységet, a szelídséget és a mértékletességet.” Simone Weil már dühösen, kíméletlenül fogalmazott: „A modern életet kiszolgáltatták a mértéktelenségnek. Mértéktelenség önt el mindent, tettet és gondolatot, köz- és magánéletet.”

Mi hoz a konyhára a versírás, kérdezte tőlem ellenségesen egy diák, nem titkoltan olyan hangsúllyal, hogy érezzem, az ő szemében csóró alak vagyok. Nem tudom, mit kezdett válaszómmal, hogy mindent a költészetnek köszönhetek. Átala részesültem mindabban, ami nem megvásárolható. A szellem világát, szép szerelmeket, bensőséges barátságokat kaptam ajándékba. Ráadásul a költészet révén ingyen jutottam el közeli és távoli városokba, tájakra — legmesszebbre Kínába.

A *Fioretti*ben olvashatjuk, hogy Szent Ferenc leültette társait, és kioktatta őket, hogy miképpen kell nekik, valamint mindazoknak élniök, kik jámborul akarnak remetéskedni: „Ragaszkodjunk tehát rendületlenül a szent Szegénységhez, mert ez a tökéletesség útja, s foglalója és záloga az örökös gazdagságnak.” Átvihető-e a mindennapokra Szent Ferenc tanítása? Szólhat-e mindazokhoz, akik nem szerzetesként akarnak élni? A világ a gazdagoknak hódol. A politika — legyen bármilyen színű, ígérjen bármit — természeténél fogva a gazdagok pártján áll. A nyomorultak az úgynevezett sikeres embe-
reket csodálják. Nem naivitás, sőt cinizmus szegénységet ajánlani, ha a közfelfogás kíméletlenül azt sugallja, aki szegény, az élhetetlen?

Az egyik válasz legyen Lao-Ce-től:

„Rang, vagy élet: melyik főbb?

Kincs, vagy élet: melyik több?

Szerzés, vagy vesztes: melyik túlélhetőbb?

Aki sokat szerzett, sokat vesztett;

Aki sokat gyűjt, több kint szenved.

Aki megelégszik, kudarc nem éri,
Aki megtorpan, veszély nem éri,
A maradandóságot éli.”

A másik válasz Sienai Szent Katalin leveléből: „Hiszen nem másból áll a mi szenvedésünk, csak abból, hogy azt akarjuk, ami nem lehet a miénk. Ha az akarat szereti a hírnevet, a gazdagságot, az élvezeteket és a jó állásokat vagy a testi egészséget — ha rendetlen érzülettel akarja és kívánja és nem képes megszerezni ezeket — sőt gyakran azt is elveszíti, amiye volt —, a legnagyobb szenvedést érzi, mivel igen rendetlenül szereti önmagát.”

Hitem szerint a szellem világától elszakadt lét nem lehet jó élet, bármennyi is a napi haszon. Amikor egy fruska kijelenti, mennyire szánalmas, ha barátnőjéhez vonattal megy randevúra a fiú, mert nincs autója, akkor egy uralkodó világszemléletet visszhangoz, s fel sem fogja, a gazdagságra vágyás gőgje a szánalmas, veti sivár rabságba. Milyen szomorú a sértődött lányarcok látványa, akik lehetnének kedvesek, bájosak, de ők csillogó-villogó műkörmökkel, csábítónak vélt műszempillával, a bombázó jelmezében, kikenve-kifenve hirdetik, valójában a jólét világában lenne a helyük, minimum topmodellként.

Tudom, nem gazdagok, ugyanakkor nem is szegények, akiknek van otthonuk, autójuk, s nyaranta elutaznak egy vágyott helyre. A legtöbb panasz mégis az ő szájukból hangzik el, ők a leginkább elégedetlenek. Mintha csapás lenne számukra, hogy nincs svájci bankbetétjük, nem kétszer nagyobb a házuk vagy lakásuk, nem cserélhetik két évente az autójukat. Az ilyen létbiztonságban élőknek nem a gazdagok tehetőségét kellene irigyelniük, sokkal inkább üdvözítő lenne számukra, ha együttérzéssel gondolnának azokra a szegényekre, akiknek nincs meleg otthonuk, nincs munkájuk, vagy ha van is, csekélyke jövedelemmel jár, napjaik része az éhezés, gyermekeik ellátása folytonos küzdelem, gond.

Az önmagával békében élő ellenáll a csábításoknak, manipulációknak, nincs kétsége afelől, útja egy másfajta gazdagsághoz vezet, ahol a mindennapokban rendületlenül jelen van a szellem szabadsága. Ő Tao Csien-re hallgat:

„Józsanság és mérték vezet, sose vétkeznék ellene,
mi az 'elég'-en túl vagyon, nekem ingyért se kellene.”

Levél Franz Xaver Kappusnak

RAINER MARIA RILKE

Róma, 1903. december 23-án

A fordítás alapjául szolgáló kiadás: Rainer Maria Rilke: *Briefe an einen jungen Dichter*. Insel Verlag, Frankfurt am Main, 453–456. Tausend, 1987, 29–33.

Ne maradjon egy szó köszöntés nélkül, gondoltam, ha jön a Karácsony, és — az ünnep közepén — nehezebben viseli majd magányát, mint máskor. És ha észlelni fogja, hogy magánya hatalmas — örüljön neki; mert hát (kérdézi majd magától) mi volna a magány, ha nem jellemezné a nagyság? Csak *egy* magány létezik, és az nagy és nem egykönnyen elviselhető, és szinte mindegyikünk életében akadnak órák, amikor szívesen elcserélnénk magányunkat bármiféle mégoly banális és olcsó közösségre, akármilyen csekély látszattért: hogy megfelel nekünk az első adódó — akármilyen méltatlan — kis közelség és szeretet... de lehet, hogy éppen ezek azok az órák, amikor növekszik a magány; ugyanis növekedése fájdalmas, mint a fiúk növekedése, és szomorú, mint a tavaszok kezdete. De ne hagyja, nem szabad, hogy ez megtévessze Önt. Amire most szükség van, az csak ez: magány, nagy belső magány. Magunkba szállni, és órákig nem találkozni senkivel — ezt kell elérnünk, elérni tudni. Magányosnak lenni, mint amilyen magányosak voltunk gyerekként, amikor felnőttek surrogáltak körülöttünk, dolgokkal összefonódva, amelyekről úgy tűnt: fontosak és nagyok — mert a Nagyok olyan serények voltak, s mert semmit sem fogtunk fel sürgés-forgásukból.

Mert ha egy napon belátjuk, hogy nyüzsgésük szegényes, hivatásuk zajlása megcsontosodott, és nem kötődnek már az élethez, miért is ne tekinthetnénk akkor már gyermekként erre a lőtás-futásra saját világunk mélyéből, saját magányunk messzeségeiből, amely maga is munka és rang és hivatás? Miért cserélnénk el egy gyermek bölcs nem-értését háritásra és megvetésre, hiszen hát a meg-nem-értés: egyedüllét, a háritás és megvetés azonban részvétel abban, amitől ezekkel az eszközökkel meg szeretnénk válni.

Gondoljon, kedves uram, a világra, amelyet önmagában hordoz, és nevezze úgy ezt a gondolkodást, ahogy akarja; legyen az a saját gyerekkorára utaló emlék, vagy legyen a saját jövőjére irányuló vágyakozás — egy a fontos: legyen figyelmes azzal szemben, ami Önben, belül keletkezik, és helyezze azt fölébe mindannak, amit maga körül lát. Ez a benső történet megérdemli az Ön egész szeretetét, azon kell valahogy dolgoznia, és nem túl sok időt és nem túl sok bátorságot elfecsérelnie azzal, hogy tisztázza az emberekhez

fűződő kapcsolatát. Ki mondja meg Önnek, hogy ilyen egyáltalán léteznek? — Tudom, az Ön hivatása kemény, és merőben ellenkezik az Ön szándékaival, és láttam előre a panaszát, és tudtam, hogy az egyszer eljön. De most, miután eljött, már nem tudom megnyugtatni Önt, csak azt tudom tanácsolni: mérlegelje, nem ilyen-e *minden hivatás*, csupa igény, csupa ellenséges indulat minden egyes emberrel szemben — mintegy teleszívta magát azok gyűlöletével, akik némán és morgolódva beilleszkedtek a józan kötelességek hétköznapjaiba. Az a hivatásrend, amelyben Önnek jelenleg élnie kell, nem viseli több konvenció, előítélet és tévedés terhét, mint bármely más hivatásrend, és ha van olyan, amely nagyobb szabadsággal kecsegtet, olyan akkor sincsen, amely tágas és térséges volna, és kapcsolatban állna azokkal a nagy dolgokkal, amelyekből az élet áll. Csak az egyes embert, aki magányos, csak őt itatják át — mint valami dolgot — a mélységes törvények, és ha valaki kísétál a világosodó reggel fényeibe, vagy kipillant az este sötétjébe, amely csupa esemény, és megérzi, mi történik ott, akkor lehull róla, mint egy halotról, minden hivatásrend, noha az élet kellős közepében áll. Amit Önnek most, kedves Kappus úr, mint tisztnek meg kell tapasztalnia, azt hasonlóan átélhette volna bármely más létező hivatásrendben, sőt ha — minden hivatás korlátain kívül — csak könnyed és önálló érintkezést keresett volna a társadalommal, ezt a nyomasztó érzést akkor sem kerülhette volna el. — Mindenütt ugyanolyan a világ; de ez nem ok a félelemre vagy szomorúságra; ha nincs közös vonás, nincs közösség az emberek és az Ön élete között, akkor próbáljon meg a dolgokhoz közel lépni: ők nem hagyják el Önt; egyelőre még itt vannak az éjszakák és a szelek, amelyek át- meg átjárnak a fák lombjain és sok-sok ország határain; a dolgok közt és az állatok körében egyelőre még minden: esemény, és abban Ön is részt vehet; és a gyermekek is ugyanolyanok még, amilyenek voltak gyermekkorukban, olyan szomorúak és boldogok — és ha Ön saját gyerekkorára gondol, akkor újra megéled közöttük, a magányos gyerekek között, és belátja: a felnőttek megsemmisülnek, és méltóságuk értéktelen.

És ha Önnek szorongást és gyötrelmet okoz, hogy saját gyerekkorára gondol, és az egyszerű dolgokra és a csendre, amely a gyermekkorral összefügg, mert nem képes többé hinni Istenben, aki gyerekkorának minden szegletében előfordul, akkor kérdezze meg magát, kedves Kappus úr, hogy valóban elveszítette-e Istent? Nem úgy van-e inkább, hogy soha nem is birtokolta? Mert hát mikor is történhetett mindez? Azt hiszi, egy gyerek tartani tudja őt, őt, akit férfiak is csak fáradsággal hordoznak, s akinek súlya még az agastyánokat is agyonnyomja? Azt hiszi, aki valóban birtokolja őt, el is veszítheti, mint egy kicsiny követ? vagy nem inkább arra gondol-e: aki birtokolná, azt már csak ő tudná elveszíteni? — Ha azonban felismeri, hogy ő az Ön gyerekkorában nem létezett, és előbb sem, és ha megsejti, hogy Krisztust megcsalta saját vágyakozása, és

Mohamedet becsapta saját büszkesége — és ha megrettenve érzé-
keli, hogy ő most sem létezik, ebben az órában, amelyben róla be-
szélünk — mi jogositja akkor arra, hogy őt, aki soha nem létezett,
mint valami elmúlt *Valakit* hiányolja és keresse, mintha elveszett
volna valahol?

Miért nem gondolja inkább, hogy Ő az eljövendő, aki örök idő-
ktől fogva létezik, a Jövő, egy faág végtelen gyümölcse, amelynek
mi vagyunk a levelei? Mi tartja vissza attól, hogy az Ő születését
kivetítse a leendő időkbe, és saját életét úgy élje, mint egy fájdal-
mas és gyönyörű napot, amely egy hatalmas terheesség történeté-
nek része? Hát nem látja, hogy minden, ami megtörténik, szaka-
datlan kezdet — és nem lehetséges-e, hogy az Ő kezdete, hiszen
minden első lépés önmagában gyönyörű? Ha Ő a legtökéletesebb,
akkor a csekélység nem *előtte* áll-e, hogy kiválaszthassa magát a tel-
jességből és bőségből? — Nem *szükségszerűen* Ő-e az Utolsó, aki min-
dent felfog magában? És mi volna a mi értelmünk, ha Ő, akit annyira
óhajtunk, már létezett volna?

Ahogy a méhek a mézet összehordják, úgy préseljük ki mi is
a Legédesebbet mindenből, és építjük Őt. A csekélységgel kezdjük,
igen, a szerénnyel, aprósággal (csak legyen tetteinkben szeretet), a
munkával és utána a nyugalommal, egy csepp hallgatással, vagy
egy kis magányos örömmel, mindennel, amit egyedül — társak és
követők nélkül — megteszünk: így kezdjük el Őt, akit nem fogunk
megélni, ahogy a mi elődeink sem éltek meg bennünket. És mégis
itt vannak ők, akik régen elmúltak, mibennünk: ők a hajlamaink,
ők sorsunk terhei, ők a zúgó vér ereinkben, és ők a mozdulat, amely
az idő méhéből felszál.

Létezhet valami, ami megfoszthatja Önt a reménytől, hogy egykor
Benne, a legtávolabbi, legmagasabb térben magára talál?

Ünnepelje a Karácsonyt, kedves Kappus úr, azzal a jámbor ér-
zéssel, hogy Neki talán éppen erre az élettől való félelemre, az Ön
rettegésére van szüksége, hogy elkezdődjék; az Ön átmeneti ideje:
tán éppen ez a pár nap az az időszak, amikor az Ön szívében min-
den az Ő eljöttén dolgozik, mint ahogy már egykor, gyermekként, lé-
legzetviasszafojtva dolgozott az Ő eljövetelén. Legyen türelmes és ne
legyen makrancos, és gondoljon arra, hogy a legkevesebb, amit te-
hetünk, az, hogy nem nehezítjük meg jobban az Ő érkezését, mint
ahogy a Föld nem hátráltatja a tavaszt, ha jönni akar.

Legyen derűs, a vigasz tudatában.

Híve
Rainer Maria Rilke

Báthori Csaba fordítása

Szólevitáció

minden hajnalban

kicsordul az éjszaka kelyhe
 szilánkokká csorbulnak az
 álmok a reggel horizontján
 felsüt a valóság könyörtelen
 kegyelemként árad körém
 áldás és átok 'együtt ért
 mindazzal ami' mi is
 jöhet a teljességgel
 nem lehet egy szavam sem
 'Uram egy szót sem szóltam'
 várokozom figyelek mi lehet
 ami elválaszt és összeköt az a
 kis vékony szál ami a
 vétkek bűnök csomóival
 egyre csak rövidül
 Hozzád Feléd egészen Bennedig

hol maradsz

amikor átítat bennem
 mindent vágyakozásod
 utánam?

hiszed-e

amit mondok suttogok halkán
 betöltöd-e amit kérek összecsukszottan
 megteszed-e hogy fölemelsz egészen
 magad fölé úgy hogy hullani
 vissza sem tudjak
 soha többé?

valóban eljön-e a

nap és felismerünk-e
 benne téged és magunkat
 teljességünk végtelen ragyogásában a
 kín redőinek elsimulásában?

várok

és minden pillanat azzal
 telik hogy ittlétté legyen és

árnyék nélkül beférkőzhessen az
öröm vetette fény a
lélek eresztékeibe

vajon tényleg te vagy-e
az aki minden eltévedt
bárány keresésére elindul és
vajon engem sem felejtesz-e el
megtalálni a léten legelőkről
eltűntek közül?

meglesz-e hogy
megérkezik aki ajándék és
egy csapásra betölti a
hiányt megosztja magát
megvilágít és megvilágosodik
léted egy szelete és
az is hogy vajon miért kerültél
egyáltalán ide

nem úsztam meg
hogyan viszontlássam a
létvágtá szenvedés nyomait
tükröződve másokon
másokét magamon

az örök
sivatag megmarad körülöttünk
bennünk is ami
változik és elviselhetővé
teszi pillantásod létünk
belsejében mélyen és
egyre mélyebbről mélyebbre

ajándékozz
meg magaddal ne vond meg
mindennapi létem kenyerét a
derűt a ragyogás lelkét juttasd
el valahogy hozzám ma is
valamiképpen

Simone

Karácsonyi történet

Paul Bourget (1852–1935) francia író, kritikus, a modern pszichológiai regény egyik úttörője. A fordítás alapjául szolgáló mű: *Simone. Récit de Noël*. Paris, 1886.

Tizenegy óra. Jéghideg az éjszaka, erősen fúj a szél és nagy pelyhekben havazik. Eyssève gróf Monceau park közelében található kis magánpalotájában ezen a karácsony éjszakán komor csend honol, a rettenetes gyász sújtotta házak csendje. Nincs olyan ember Párizsban, akinek az Eyssève név hallatán ne jutna eszébe a fiatal grófnő tavasszal, egy lovasbaleset során bekövetkezett tragikus halála. Én pedig nem tudok anélkül gondolni rá, hogy ne emlékeznék vissza *A bagdadi hercegnő* bemutatójára, hogy ne látnám újra magam előtt a csodálatra méltó fiatal nőt, amint ott ült földszinti páholyában: középen elválasztott, gesztenyebarna haját, hosszúkás és némileg sápadt, nemes arcát, barna szemeit, amelyekkel kissé hunyorított, ha enyhe rövidlátását ellensúlyozandó nem tartott eléjük egy aranylornyont, díszes szárát oly szépen fogva vékony ujjáival. Három árva maradt utána: két fiú, akik közül az idősebbik, Pierre tizenegy éves, a fiatalabbik, Armand tíz, és egy kislány, Simone, aki még csak nyolc éves.

A ház második emeletén laknak a gyerekek. A két fiú közös szobában, az utolsóként született kis Simone pedig egyedül a sajátjában. S ezen a fagyos karácsony éjszakán, amikor a szegény sorsú gyerekek az utcán dideregnek a hidegtől, a gazdag lánygyermeknek a szíve fázik meleg szobájában, ahol csak most alszik ki a tűz. A padlót borító szőnyegek, a világosra festett kis ágyat rejtő, rózsaszínű és zöld függönyök, a nemes fából készült fiókos szekrény, komód és íróasztal, az asztalon heverő csinos pipereeszközök — mindez a nagyfokú fényűzésről tanúskodik, amellyel a grófnő körülvette szeretett lányát. Büszkeséggel töltötte el, amikor barátnői a szobát látva így kiáltottak fel: „Ó, kedvesem, mi az ő korában nem voltunk ennyire elkényeztetve!” Simone azonban most nagyon boldogtalannak érzi magát ebben a barátságos kis helyiségben, ahol magányosan, gondolataiba merülve fekszik. Arra gondol, hogy édesanyja halála óta valami megváltozott körülötte, és a szeretetteljes légkör, amelyben addig élt, hirtelen jéghideggé vált. Igazából nem is annyira édesanyja halála miatt szenved. Az ő korában a rettenetes halál szó még nem a borzalmas valóságot jelenti: nem a Père-Lachaise temetőt, egy sírboltot a több száz közül, egy koporsót a sírbolt egyik fülkéjében, s a koporsóban egy immár mindörökre mozdulatlan alakot, aki óráról órára lebomolva eltűnik... Nem, ártatlan és gyermeki elképzelése szerint azzal, hogy az édesanyja meghalt, az égbe került, arra a megfoghatatlan és távoli helyre, amely csodás dolgokkal teli, angyalok népesítik be, akik úgy repülnek, ahogy az imakönyvnek metszetén látható; vagyis egy boldog helyre, ahol reményei

szerint egy nap majd ő is találkozik az eltávozottal, akinek egészen fiatal és szép arcát őrzi magában. Nem látta csukott szemmel, tágra nyílt szájjal, halálsápadtan és véres homlokkal a baleset után. A gróf első dolga volt, hogy elküldte a gyerekeit az anyjához Versailles-ba. Fekete ruhákat adtak rájuk, s ők hiába kérdezték, hogy miért. Nem mondták meg nekik azonnal. Csak a rájuk irányuló tekintetekben fedezni vélt szájalomból értették meg, hogy valami szerencsétlenség érte őket. Ugyanakkor a nagy park, ahová kivitték őket játszani azokon az áprilisi napokon, olyan szép zöld volt, s az a sok szobor és a medencék állóvízei! Aztán megérkezett hozzájuk az édesapjuk. „És édesanya hol van?“, kérdezték egyszerre mindhárman. A gróf sírva ölelte át őket. Annyira szomorú volt az arca! De a kis Simone főleg arra emlékszik, hogy már azon a napon ráébredt a megmagyarázhatatlan, felfoghatatlan, szegény gyermeki lelke számára szinte borzalmas tényre: édesapja már nem szereti úgy, mint korábban... S ezért virraszt ezen a karácsony éjszakán, ahelyett, hogy békésen aludna, mint gondtalan testvérei a mellette lévő szobában.

Már nem szereti az édesapja! Különféle képek jelennek meg a fejében, és mindegyik ezt látszik bizonyítani. Már nem szereti, pedig hajdanán ő volt a kedvence... Újra maga előtt látja a versailles-i park sétányát, ahol először támadt ez a benyomása, anélkül, hogy ma jobban értené, mint akkor, mi volt az oka édesapja viselkedése hirtelen megváltozásának, aki régebben bármilyen rövid ideig volt vele, mindig megsimogatta. Pierre-rel és Armand-nal sétált, miközben Marie kisasszony, a nevelőnője vigyázott rájuk. Hirtelen feltűnt az édesapjuk, ő pedig szokás szerint lelkesen futott elé. Elég volt a szemébe néznie, és látnia, hogyan fogadja a puszkát, hogy kitalálja, ez a férfi már nem ugyanaz a számára. Először csodálkozott, s egyféle féltékenység lett úrrá rajta. Ugyan mi rosszat tehetett? Miért mondta neki az édesapja olyan hangon, amit csak akkor használt vele szemben, ha valóban megérdemelte a dorgálást: „Menj a kisasszonnyal!“, majd miután kézen fogta Pierre-t és Armand-t, továbbment velük, őt pedig otthagya... Azóta sem beszélt hozzá másmilyen hangon. És a gyermeki életét alkotó ezernyi kis részletben ugyanezt a nagyfokú változást tapasztalta, amire nem tud magyarázatot adni, mert nagyon jól tudja, hogy teljesen ártatlan. Amíg még élt az édesanyja, rögtön felkelés után át szokott menni előbb az ő szobájába, azután az édesapjához, akinél sokáig ott maradt, hagyva kényeztetni magát. Most már vége ezeknek a látogatásoknak, vége a kedveskedő szavaknak, vége a nevetésnek, amelyet mindenféle kis mókás megjegyzésével varázsolt a férfi arcára, aki immár a szemébe sem néz. Ő sem mer az édesapja szemébe nézni azóta, hogy olyan hidegséget pillantott meg benne, amely lelke legmélyéig megbénítja. Nem mer közeledni hozzá és megfogni a kezét, hogy megcsókolja, mióta egyszer hevesen visszarántotta tőle, amikor bátorságot véve magán megsimogatta a kezét, amely hajdanán egyfolytában a göndör haját vagy az arcát simogatta. Érzékeny gyerekként hiába tesz erőfeszítéseket arra, hogy a kisasszonynak ne

legyen oka megszidnia, buzgalmát soha egyetlen jó szóval sem jutalmazták, s úgy tűnik számára, hogy édesapja igazságtalansága átragadt mindenkire a környezetében, kezdve a testvéreitől, akik annyira durván bánnak vele, egészen a kisasszonyig, aki egyre gyorsabban elveszíti a türelmét... Ugyan kinek panaszkodhatna? A versailles-i nagymamája már olyan magatehetetlen, ráadásul szinte sohasem látja. Az édesapjának? Vele szemben egyféle bénító félelmet érez, amelyen nem képes úrrá lenni. Hajdanán volt egy barátja, Aydie úr, a keresztapja. De már ő sem jön soha a házukba. Néhanyszor találkozott vele a Champs-Élysées-n; mindössze intett köszönésképpen a kisasszonynak, ám nem beszélt velük — pedig látta, hogy még sokáig nézett utánuk. Miért hagyta ő is cserben, amikor látta jól a tekintetében, hogy ugyanúgy szereti, mint régen. Olyan szomorúság van a kis Simone-ban, mint egy idegenek közé keveredett gyerekekben, aki elhagyatottnak, szinte megvetettnak érzi magát. Hallgatja a szél zúgását, a távolodó és közeledő lökések hangjait, amint a csukott ablaktáblákat fessegeti a vihar, s azon gondolkodik, vajon mindenki alszik-e már a házban?

Ugyanis van egy nagy terve... Mivel a Jézuska ma éjszaka eljön, hogy megtöltse cukorkákkal és játékokkal a kandalló mellé helyezett cipőket a tanulószobában, miért ne kérné meg őt, legyen segítségére abban, amitől annyira szenved? A Jézuska az égben lakik, és azt mondták Simone-nak, hogy az édesanyja is ott van. Így jutott az eszébe, hogy ír neki. Odateszi majd a levelet a cipőjére. A Jézuska biztosan észreveszi, magával viszi és átadja az édesanyjának. Ezért aztán az elmúlt két-három napban alkalmat talált arra, hogy megírja a levelet, amelyet gondosan borítékba tett és remegő kézzel ráírta a címet: „Édesanyjának, az égben...” De nem merte a cipőjére tenni a testvérei és a kisasszony előtt... Most mindannyian alszanak. Semmilyen zaj nem hallatszik jobb oldalról, Pierre és Armand szobájából, sem balról, a kisasszonyéból. Simone lassan kimászik az ágyából. A levelet a kis szekrény legalsó fiókjába rejtette... Most a sötétben tapogatózva kézbe veszi... Hevesen ver a szíve, mert attól fél, hogy beleütközik valamelyik bútorba. Óvatosan jár, nehogy beleakadjon a lába hosszú hálóingébe... Kinyitja az ágya végénél lévő, folyosóra nyíló ajtót. Éppen ebben a pillanatban erősebben fúj a szél, így nem lehet hallani az ajtó enyhe nyikorgását. Már a folyosón van. Még két ajtó és odaér a tanulószobába. Középen van egy nagy asztal, balra egy könyvespolc. Kinyújtja a kezét, eléri a márványkandallót, lehaol. Egy magas szárú cipő, és még egy... ezek a testvéreie. Ő inkább az esténként viselt kis cipőjét tette ki, mert úgy gondolta, azon könnyebben megáll majd a levél. Ráteszi a borítékot cipője felső részére, hogy egészen jól látható legyen, majd szinte remegve megy vissza szegényke a szobájába, bebújik az ágyába, amelynek a melege jóleső érzéssel tölti el. Most már szakadhat a hó, fújhat a szél és fessegetheti az ablaktáblákat, a szívében ott él egy melengető kis reménység. Az nem lehet, hogy az édesanyja ne védelmezze meg!

Éjjel egy óra. Csak Eyssève gróf dolgozószobájának ablaka világít a sötét éjszakában. A gróf ott ül a kandalló tüze mellett, alvás helyett gondolataiba merülve. Egy éve — még csak egy éve! — együtt volt a feleségével ugyanebben a helyiségben, ilyen tájt végezhettek a gyerekeknek szánt ajándékok elkészítésével. Mennyire szomorú és lesújtó, ha egy olyannyira szeretett halott emléke egyúttal egy árulás emléke is! A házat ostromló szél zúgása, amely álomba ringatja a végre némi megnyugvást lelt kis Simone-t, keserves nyögésre emlékeztető hangként szinte az örülettel határos melankóliával tölti el a férfi lelkét... Újra maga előtt látja a feleségét, mintha még mindig itt lenne, látja finom vonásait, barna szemeit és kissé mindig tétova mosolyát büszke arcán. És e csodás arc, szemek és mosoly a házasságtörés szörnyű titkát rejtegették?! Olyan tiszta volt a felesége tekintete, hogy már akkor jobban érezte magát, ha csak találkozott vele. Mégis megcsalta... Éveken át megcsalta, pedig ő szégyellt volna pusztán gyanakodni is rá. Ugyan mi a valódi, az igaz ebben a nyomorúságos világban, ha másokhoz hasonlóan Alice, a felesége is hamisnak bizonyult? Ó, hogyan vigasztalódhatna meg valaha is amiatt, hogy ez a szája, amelynek anynyira imádta a mosolyát, olyan sokat hazudott neki? Milyen szép volt, amikor először látta, még egészen fiatal lányként egy bálban, és micsoda szemérem sugárzott belőle! Már aznap este belészeretett. S amikor megkérte a kezét, mély meghatódottságot érzett, és még szégyenkezett is a legénykori emlékei miatt! Aztán feleségül vette... Micsoda magasztos érzés járta át a szívét, amikor az oltárhoz mentek! Hatalmas volt a tömeg a templomban. Ő azonban csak egy valakit látott, Alice-t a fehér fátylában, akiből olyan átható kellem és szépség áradt, hogy alig tudta elhinni saját boldogságát! És mindez hazugság volt! Hazugság volt nemes arcának tisztasága, a szemérem, amit még a legintimebb pillanatokban is megőrzött... A gróf újra maga előtt látja a hitvesi szobát, felesége szűziesen naiv arcát a párnán, dúsan leomló göndör haját. Borzalmas belegondolnia, hogy valaki más is érintette ezeket a finom hajtincseket, simogatta ezt az arcot, a szájával érintette ezt a száját; s még borzalmasabb a megcsalás szörnyű és gyűlöletes érzése. Miféle anyagból van az asszonyi szív, hogy képes madonna-arcot mutatni a férjének, miközben még egész testében ott érzi egy titkos találka csókjainak izgalmát? Ha legalább nem lett volna ilyen angyali az arca, akkor talán nem szenvedne anynyire. De ilyen szép szemekkel hazudni, ilyen mennyei szépségű szemekkel, amelyeket még most is csak csodálni tud!

Több hónap eltelt már azóta, hogy a gróf megtudta a gyászos igazságot. Egy reggel kilovagolt a feleségével. Szinte esztét veszve kétségbe esett, amikor a szeme láttára bekövetkezett a tragikus baleset. Saját kezűleg, elsőként próbált segíteni a haldoklónak. Aztán amikor a bálványozott asszony temetésének estéjén, az elvesztésétől rettenetesen szenvedve bement az elhunyt szobájába, hogy még jobban átadja magát az emlékeknek, szinte rögtön beleütközött a vitathatatlan, szörnyű bizonyítékba. Kihúzta az egyik szekrényfiókot, amely-

ben Alice a számára legkedvesebb kis tárgyakat tartotta. És talált egy levélköteget, amiből mindent megtudott... Szeretője volt! Ráadásul kinek a csábításának engedett? Annak a férfinak, akinek mindenki másnál érinthetlenebbnek kellett volna tartania, annak az Aydie márkinak, aki az ő ifjúkori barátja volt... A levelek egy csapásra mindent feltártak előtte, az első találkozásait, Aydie tétovázását, aztán újbóli próbálkozását, Alice bűnös gyengeségének körülményeit és lelkiismeret-furdalását, s ami a legrosszabb, Simone születésének szörnyű titkát. Igen, a gyermek, akit a gróf mind közül a legjobban szeretett, a kislány, aki iránt a legnagyobb gyengédséggel viseltetett, nem az övé. Mennyire ostoba és vak volt! Hát nem kellett volna magától is rájönnie, hogy ez a törekeny és kifinomult teremtmény nem őrá hasonlít, nem is az olyannyira robosztus fiaira, akiknek a testalkata egészen olyan, mint az Eyssève-éké, miközben ez a kislány... Éppen a kifinomultságot szerette nagyon a gyermekben, az édesanya képét. Miután Alice hét évig hazudott neki, miért nem hazudott mindvégig, örökre? Miért őrizte meg a szeretője leveleit? Bizonyára szerette a férfit, és számított az ő bizalmára is! Legelőször arra gondolt: „Megölöm az árulót...” Aztán nem tett semmit a gyerekek miatt. Talán nem akarta, hogy a fiainak egy nap ugyanazt kelljen gondolniuk az anyjukról, mint amit ő gondol most? Így hát lelkében a fájdalomával élt tovább. Megelégedett annyival, hogy kitiltotta a házából hitszegő barátját, és nem nyújtott többé kezet neki. A fiait öelve ezt mondta magában: „Mindent feláldozok értük, még a bosszúmat is...” Élt tovább lelkében a fájdalomával, miközben gyötörte a gondolat, hogy ez a kislány, a másinak a lánya minden reggel a közelében ébred. Jóllehet számtalanszor eszébe jutott: „De hiszen ártatlan szegényke...”, képtelen volt megbocsátani neki az édesanya árulását, az árulást, amely miatt ezen a gyászos és magányos karácsony éjszakán is úgy zokog megbántott férfiként, mintha csak ma tudta volna meg a kegyetlen, kitörölhetetlen igazságot.

Kettőt ütött az óra. A gróf letörli könnyeit. Már szégyenkezik amiatt, hogy sírt. A gyávaság szó jut az eszébe. Feláll. Arca a szokásosnál is komorabb. A féltékenység kegyetlen fényei csillognak a szemében. Megcsalatása szinte fizikailag is megjelenik előtte, és akaratlan képzettársítással szokás szerint Simone-ra gondol. Nem, soha nem fog megbocsátani neki. Az asztalon ott vannak a játékcsoomagok, amelyeket ő maga fog mindjárt a tanulószobába vinni, hogy odategye a gyerekek kikészített cipőjéhez. Borzalmat kelt benne, hogy meg kell érintenie a kislánynak szánt tárgyakat. Úgy érzi, mélységes gyűlöletet érez iránta. „Ugyan miért is ne gyűlölném?”, gondolja magában, elfojtva ezzel a gyakran rátörő lelkiismeret-furdalását. Egyébként nem teljesítette vele szemben minden kötelezettségét? Mi más lehetne még elvárni tőle? Ezek a gondolatok járnak a fejében, miközben felmegy a lépcsőn és belép a tanulószobába, egyik kezében lámpát, a másikban pedig a kis csoma-

gokat tartva. Észreveszi a kandalló sarkánál a levél fehérlő borítékját. Felveszi, megnézi rajta a címzést. Kibontja és ezt olvassa:

„Drága anyukám!

Azért írok neked, hogy lásd, milyen szépen formálom már a betűket, és hogy elmondjam neked, jól viselkedem, mióta elmentél. De a szalonba már nem megyek. Apuka azt mondja, a lányoknak a kisasszony mellett van a helyük. A kisasszony nagyon kedves velem, viszont Renée-t, tudod, azt a szép babát, amelyiket te ajánlékoztál nekem, nagyon unom már, és a többi játékot is. Semmi sem szórakoztat, mióta nem vagy itt.

Armand göndör tincseit levágták, nekem pedig van egy fekete ruhám és úgy fésülik a hajamat, ahogy te nem szereted. Pierre-nek van egy hosszú nadrágja, meg mindig piszkál, amikor sírok. De Armand megvéd, s azt mondja, csúnya dolog tőle. A kisasszony azt mondta, hogy az égben vagy, és boldog vagy ott. Miért nem vittél magaddal? Jól viselkedtem volna.

Mivel az égben vagy, kérd meg a Jézuskát, aki mindent meg tud tenni, intézze el, hogy apuka ugyanúgy szeressen engem, mint amikor te még itt voltál. Eltol magától, ha át akarom ölelni. Pierre és Armand mindig vele vannak a lecke után, engem viszont a kisasszonyhoz küld, hogy ne csapjak zajt. Nem merek ránézni, félek a szemétől. Pedig elhíheted nekem, hogy tényleg nem füllentettem semmit.

Esténként bemegy a testvéreimhez és megöleli őket. Hallom, ahogy becsukja az ajtót. Én úgy teszek, mintha aludnék, de közben a kezemet összeszorítva várom, hogy hozzám is bejőjön; ám soha nem jön be, és sírva alszom el.

Drága anyukám, te még szeretsz, mondd meg a Jézuskának, hogy apuka nem akar engem többé, és nagyon szeretnék meghalni! Teljes szívemből öllelek.”

S az aláírás: „A te kis Simone-od, aki annyira szeret téged.”

A gróf újra és újra elolvasta a papír mindkét oldalát betöltő sorokat. Vajon milyen gondolatok járhattak a fejében? Netán megszólalt az igazságérzete? Minden gyermeki fájdalomban van valami nagyon szomorú. Szegény kis lények, akik nem kívántak megszületni! Vagy pedig a régi szerelem gyengédsége éledt fel újra benne? Mert annak az asszonynak a gyermeke, akit egykor szennvedélyesen szerettünk, tulajdonképpen még maga az asszony!

Egy órával azután, hogy elolvasta a kislány levelét, amelyben az elmondta minden fájalmát, a gróf ott volt Simone szobájában és nézte, ahogy alszik. S amikor másnap reggel felébredt a kislány, nem tudta, vajon csak álmodott, vagy pedig a férfi, akit édesapjának nevezett, tényleg bejött hozzá és sírva megölelte az ágyában, mint hajdanán. De legyen bármily csodás és hihetetlen, azon a karácsonyi órán nem volt a világon olyan gyermek, akit jobban szerettek volna, mint a kis Simone-t a gróf.

Martin Attila fordítása

HOGY ÉRINT BENNÜNKET A BETLEHEMEZÉS?

Kérdőív segítségével középiskolások, felsőfokon tanulók és diplomások, három különböző nemzedékhez tartozók és különböző világnézetűek körében azt vizsgáltam, hogy a) mikor és milyen formában találkoztak betlehemezéssel, b) mennyiben és milyen formában tartják a betlehemezést itt és most fontosnak, mennyiben tarják a karácsonyi ünnep fontos részének, c) milyen fajta betlehemes játékot fogadnának szívesen, mennyire ragaszkodnak a hagyományos parafrázisokhoz, milyen mértékben fogadják el az innovációkat, d) a hagyományos szereplőkön¹ kívül még milyen szereplőket képzelnék el a betlehemes játékba beleillőnek, e) részt vettek-e és részt vennének-e betlehemes játékban; és ha igen, milyen szerepben? Feltételeztem, hogy a válaszok megoszlását befolyásolni fogja a nem, az életkor, az iskolai végzettség, a humán² vagy reál³ foglalkozás és a világnézet.

224 választ gyűjtöttem össze, a nők aránya 58, a férfiaké 42 százalék. A harmadikos-negyedikos gimnazisták⁴ aránya 33, a 20–35 éveseké 15, a 36–60 éveseké 37, a náluk idősebbeké 15 százalék. A válaszoló felső fokon tanulók és diplomások 75 százaléka a humán, 25 százaléka a reál foglalkozásúakat képviseli. Világnézetüket tekintve 30 százalékuk egyházasan (vagyis egyházi keretekben és rendszeresen) gyakorolja vallását, 30 százalékuk a maga módján vallásos,⁵ 22 százalékuk nem tartja magát vallásosnak, de hisz Istenben, vagy másféle természetfeletiben hisz, 14 százalékuk semmiféle természetfeletiben sem hisz.⁶

Mikor és milyen formában találkoztak betlehemezéssel? Csak nagyon kevesen vannak azok (a különböző nemű, életkorú, iskolai végzettségű, foglalkozású és világnézetű csoportok tagjainak mindössze 1–7 százaléka), akik még sohasem találkoztak betlehemezéssel semmiféle formában. Többen vannak azok (4–20 százalék), akik csak televízióban láttak ilyet; legnagyobb arányban a reál foglalkozásúak (20%), legkisebb arányban a nők (8%), a humán foglalkozásúak (6%) és a maga módján vallásosok (4%). Másképpen, az általam kérdezettek valamennyi csoportjának minimum négyötöde, maximum 95 százaléka találkozott életében betlehemezéssel.

Gyermekkorukban a legtöbben az iskolában részesültek a betlehemezés élményében. Legnagyobb arányban a középiskolások (49%) és a 20–35 évesek (32%). A hatvan évesnél idősebbeknek azonban csak 3 százaléka, ami azzal magyaráz-

ható, hogy ők az ötvenes-hatvanas években voltak kisiskolások, amikor ilyesmi nem fordulhatott elő állami iskolában. Templomban érthetően legnagyobb arányban az egyházasan vallásosak találkoztak betlehemezéssel (31%), valamennyi korosztályban nagyjából egyenlő arányban. A maguk módján vallásosoknak 21, a különféleképpen⁷ nem vallásosoknak 15 százaléka, ami egyértelműen utal arra, hogy a világnézet ebben a tekintetben meghatározó tényező. Természetesen jóval kevesebben fogadhattak otthonukban betlehemezőket: legnagyobb arányban a legidősebbek (37%), de a 36–60 éveseknek már csak 11, a 21–35 éveseknek pedig mindössze 3 százaléka, a középiskolások közül senki.⁸ A betlehemezésnek ez a formája már — legalábbis a nagyvárosban — alig-alig él. Kérdés, hogy újraéleszthető-e.

A betlehemezéssel ma is rendszeresen találkozóknak legnagyobb arányban iskolában és templomban láttak ilyet. Iskolában a legnagyobb arányban nők (37%), a középkorúak (26%) és a humán értelmiségiek (25%) találkoztak betlehemezéssel, legritkábban a reál szektorhoz tartozók (10%), a középiskolások (8%), a férfiak (5%) és az idősek (1%). Templomban láttak legnagyobb arányban betlehemezést az egyházasan vallásosok (33%), a középkorúak (26%) és a humán foglalkozásúak (22%). Legnagyobb arányban a legidősebbek (15%), a humán foglalkozásúak (15%) és az egyházasan vallásosok (16%) fogadnak otthonukban rendszeresen betlehemezőket, a nem egyházasan vallásosoknak csak 2–6, a 21–35 évesek csak 6, a középiskolásoknak mindössze 1 százaléka.

Az általam kérdezettek közül legnagyobb arányban a legidősebbek (52%) szerepeltek betlehemes játékban, legkevésbé pedig (35%) a 21–35 évesek, náluk valamivel nagyobb arányban a középiskolások (42%), a férfiak valamivel nagyobb arányban (48%), mint a nők (34%). Ezek azért viszonylag magas arányok. Egyértelmű összefüggés tapasztalható a világnézet és az aktív betlehemezés között, ugyanis a különféle nem vallásosoknak csak 27, a maguk módján vallásosoknak 29, az egyházasan vallásosoknak viszont 56 százaléka vállalt szerepet betlehemezésben. A nők leggyakrabban angyalt (11%) vagy Máriát (9%), a férfiak pásztor (16%), királyt (9%) vagy Józsefet (5%) alakítottak. Rajtuk kívül néhányan (1–5%) az Úristent, bárányt, szamarat, csillagot, narrátort alakítottak.

Arra a kérdésre, hogy a jövőben szándékozik-e részt venni betlehemezésben, az egyházasan vallásosok válaszoltak legnagyobb arányban igennel (70%), legkisebb arányban a maguk módján val-

lások (32%). A 20–35 évesek és a középkorúak nagyobb (56 és 51%), a legidősebbek és a középkorúak kisebb (44 és 42%) arányban vállalkoznának. Elég nagy a különbség ebben a tekintetben is az erre sokkal inkább vállalkozó férfiak (58%) és a nők (37%) között. Figyelemre méltó, hogy a nem vallásos kérdezetteknek is csaknem a fele részt venne betlehemes játékból, ami arra utal, hogy ez az eredetét tekintve vallásos szokás számukra is értéket képvisel. A nők közül legtöbben Máriát (9%) és angyalt (5%) alakítanának, a férfiak királyt (9%), Józsefet (6%) és pásztorot (6%). Szervezést, betanítást vagy rendezést vállalna a 20–25 évesek 9, a legidősebbek 7, az egyházián vallásosok 5 százaléka.

Mire szolgálhat itt és most a betlehemezés?

A kérdezettek nagyobb része inkább elfogadóan, mint elutasítóan viszonyul a betlehemezéshez. Ami az elutasítókat illeti, nagyon kevesen tartják valamennyi csoportban gyermek dolognak, ezt jól érzékeltetik az 1-től 5-ig terjedő skálán mért 1.14 és 1.97 közötti értékek. Ebben a tekintetben leginkább elutasítók a középkorúak (1.97), a 20–35 évesek (1.62) és a különféleképpen nem vallásosok (1.68). Ennél többen tartják a városi élettől idegen falusi szokásnak. Leginkább a középkorúak (3.19), a nem vallásosok (2.96) és reálfoglalkozásúak (2.67); legkevésbé az egyházián vallásosok (1.98) és a vizsgáltak közül legnagyobb arányban vallásos legidősebbek (2.00). Náluk valamivel kevesebben vannak azok, akik szerint a betlehemezés nem illik bele a mai világ karácsonyi szokásai közé. Legnagyobb arányban a különféleképpen nem vallásosok (2.47), a nem vallásos istenhívők (2.12) és a középkorúak (2.18) gondolják így, legkevésbé pedig a vallásosok (1.54 és 1.48), a 20–35 évesek (1.50) és a középkorúak (1.60). Náluk valamivel többen gondolják azt, hogy ez csak a vallásos emberek számára való. Bár a vallásosok között is található egy ily módon vélekedő kisebbség (1.83), de érthetően jóval nagyobb arányban látják így a különféleképpen nem vallásosok (2.48). Sokkal inkább így vélekednek a középkorúak (2.50), mint a diplomások (1.80), jóval inkább a férfiak (2.32), mint a nők (1.79), ami az iskolázottság és a nemi hovatartozás befolyásoló szerepére utal.

Az általam kérdezetteket a betlehemezéssel kapcsolatban összességében pozitív beállítódás jellemzi. De mit is jelent ez árnyaltabban? A döntő többség kedves régi szokásnak tartja, amit érdemes megtartani. Legnagyobb arányban a különféleképpen vallásosok (4.52), a 36–60 évesek (4.54) és a humán foglalkozásúak (4.51) képviselik ezt, legkevésbé a középkorúak (4.05), a különféleképpen nem vallásosok (3.90). Mindegyik csoportban még ennél is többen és az egyes csoportokban nagyjából azonos arányban (4.30 és 4.74 közötti értékekkel) gondolják azt, hogy a betlehemezés a nem vallásos emberek közé is elvihető a karácsonyi örömhírt.

Azt is vizsgáltam, hogy a betlehemezés megítélésénél mennyiben vesznek figyelembe vallási és teológiai kritériumokat. Csupán a legvallásosabb legidősebbek (3.72) látják úgy, hogy a betlehemezés az egyházi liturgiához képest másodlagos jelentőségű. A reál foglalkozásúak inkább látják így (3.1), mint a humán foglalkozásúak (2.62). Az egyházián vallásosoknál is csak a fele (3.07) gondolkodik így. Legkevésbé a különféle nem vallásosok (2.58), a humán foglalkozásúak (2.62) és a középkorúak (2.68) alakítanak ki erről ilyen véleményt. Ezzel szemben náluk nagyobb arányban ítélik úgy, hogy a betlehemezést nyugodtan bele lehet illeszteni az egyházi liturgiába. Ebben a tekintetben várható volt, hogy a leginkább kompetensebbek, az egyházián vallásosok bizonyulnak legszigorúbbnak (3.06), ugyanakkor az ebben a csoportba tartozók negyedrésze teljesen, ötödrészüket nagyobb részben egyetért azzal, hogy a betlehemezés szerves része lehet a liturgiának. A kérdést érthetően semlegesebb pozícióból mérlegelő maguk módján vallásosok (3.70) vagy a kérdést kívülről megítélő különféleképpen nem vallásosok (3.81) természetesen jóval megengedőbbek ebben a tekintetben. Viszonylag kevesen értenek egyet azzal, hogy kizárólag bibliai (evangéliumi) hitelességű betlehemes játék fogadható el. Ebben a tekintetben is az egyházián vallásosok — noha felerészben ők sem nem értenek ezzel egyet — a legszigorúbbak, ha tetszik, a legkonzervatívabbak (2.68), legkevésbé a 20–35 évesek (1.71) és a nem vallásosok (1.84). Jóval többen voksolnak amellet, hogy a betlehemes játékot bátran hozzá lehet alakítani a mai kor igényeihez és ízléséhez, mint ez ellen. Ezzel némi meglepetésre nem a középkorúak (3.48) és a 21–35 évesek (3.30), hanem a legvallásosabb (ám ebben a tekintetben nem a legkonzervatívabb) legidősebbek (4.08) értenek egyet leginkább. Az már kevésbé meglepő, hogy a humán foglalkozásúak jóval inkább vannak ezen az állásponton (4.10), mint a reál foglalkozásúak (3.37). Ebben a tekintetben nincsenek érdemi eltérések a különböző világnézetűek között.

Mennyire fogadható el a hagyományostól eltérő parafrázisok?

Az evangéliumi történethez képest a legrégebb betlehemezési tematika is parafrázis, hiszen a betlehemes játékból három király szerepel, miközben az Evangéliumban bölccsel találkozhatunk, és sem számuk, sem nációnk nincsen említve. Kérdőívemben a bibliai alapszövegtől

különböző mértékben eltérő parafrázisokat képviselő betlehemes változatokat soroltam föl, és arról kérdeztem a kérdeztetteket, hogy „Ha szívesen fogadna betlehemezőket otthonában, közösségében, intézményében, melyeket leginkább,⁹ és melyeket semmiképpen sem?”

Várható volt, hogy a hagyományos népi betlehemezés angyalokkal, pásztorokkal és királyokkal talál majd legmelegebb fogadtatásra: az általam vizsgált csoportok tagjainak 77-től 100 százaléka fogadná őket szívesen. Figyelembe véve a pozitív viszonyulás két fokozatát is¹⁰ (0-tól 2-ig terjedő skálát használva), a fogadtatás mértéke már erősebb szórású mutató. Jelentősebb elutasítás csak az egyértelműen nem vallásosok¹¹ körében volt tapasztalható (77% és 1.16), átlagosnál kisebb mértékű volt a középiskolások (83% és 1.25) és a 21–35 évesek (87% és 1.41), valamint az istenhívó nem vallásosok (89% és 1.38) körében. Legszívesebben fogadtatásra a legidősebbek (100% és 1.85), az egyházasan vallásosok (97% és 1.75), a humán foglalkozásúak (97% és 1.70) és a 36–60 évesek (100% és 1.69) körében talált a hagyományos betlehemes játék. Az életkor és a világnézet attitűdöt befolyásoló szerepe eléggé egyértelmű.

József Attila *Betlehemi királyok* című verse hazánkban sokak számára már ismertebb, mint a hagyományos betlehemes játék. Ezért parafrázis-kínálatomban a *Betlehemi királyok* megjelenítése is szerepelt. Bár fogadtatásának százalékos és „tetszés-index” jellegű mutatói valamivel elmaradtak a hagyományos betlehemes játék mutatóitól, a kérdeztettek többsége ezt is nagyon szívesen fogadta, de másfajta különbségek alakultak ki a különböző vizsgált csoportok között. Először is jelentős különbség volt a nők (89% és 1.38) és a férfiak (81% és 1.08) között, ami jól magyarázható a nők nagyobb mértékű költészet iránti fogékonyságával. A különböző korosztályokat illetően csak a középiskolások (78% és 0.97) beállítódása tért el a többiekétől. A humán foglalkozásúak valamivel kedvezőbbben (96% és 1.34) fogadták ezt a változatot, mint a reál foglalkozásúak (83% és 1.24), amit eléggé jól magyaráz a férfi–nő arány, mely a humán csoportban a nők javára billen. Bár azt lehetnének, hogy József Attila úgyszólván mindenké, és a *Betlehemi királyok* nem kifejezetten vallásos mű, mégis jelentősek az eltérések a különböző világnézeti csoportok között, ugyanis az egyházasan vallásosok fogadták legjobban ezt a változatot (92% és 1.15), a különféleképpen vallásosok kevésbé (83% és 1.08), a maguk módján vallásosok még kevésbé (71% és 0.88).

A közismert parafrázisoktól eltérők közül legjobban a következő modernizált változatot fogadták az általam vizsgáltak: „Amelyben a háromkirályok egy nagyvárosi lakótelepen keresik

az Istengyermecket, akire végül egy panelház hatodik emeletén lakó jólelkű, idős, magányos hölgy lakásán találnak rá, ugyanis ő fogadta be cigányember-Józsefet és a várandós cigányasszony-Máriát, aki éppen karácsonykor szülte meg gyermekét, akiben a királyok a Megváltót ismerik föl.” Ennek a szociografikus parafrázisnak a fogadtatása azonban korántsem volt annyira homogén, mint a két hagyományos változaté, és ebben feltehetően szerepet játszott a cigányasszony istenanya is. Már a nemek között is jelentős az eltérés: a nők körében jóval alacsonyabbak (42% és 0.50) a fogadtatást jelző mutatók, mint a férfiak (59% és 0.70) körében. Talán azért, mert utóbbiak nehezebben tudtak azonosulni a cigányasszony Máriával. Jelentős volt a különbség a különböző korcsoportok esetében: legkevésbé a 21–35 évesek (23% és 0.32) és a középiskolások (40% és 0.48), leginkább a legidősebbek (61% és 0.91) fogadták szívesen ezt a változatot. Jobban fogadták a humán (61% és 0.91), mint a reál (54% és 0.65) foglalkozásúak. A különböző világnézetiük közül az egyházasan vallásosok (49% és 0.69) és a mindenféle természetfeletti elutasító nem vallásosok (47% és 0.60) erősebben szimpatizáltak ezzel a változattal, mint más világnézetiük.

„Amelyben Átlagosék átlagos karácsonyát megzavarják angyalok, pásztorok és háromkirályok, akik a Jézust keresik, és Átlagosék meglepetésére meg is találják a karácsonyfa tövében.” Ennek a leginkább köznap, „átlagos” változatnak a fogadtatása jóval kisebb eltéréseket mutatott, mint az előbbié. Nem volt jelentős eltérés a nők és férfiak beállítódása között, a különböző korosztályok közül is csak a középiskolások viselkedtek másképpen: ők utasították el ezt a változatot leginkább (36% és 0.44). Csak kis eltérés mutatkozott a humán (66% és 0.72) és a reál foglalkozásúak (53% és 0.6) között.

Hasonlóképpen (vagyis nagyjából fele-fele arányban pozitívan és negatívan) fogadták a következő, immár nem hazai színhelyű, eléggé egzotikus színezetű, ugyanakkor világpolitikai szemponttól eléggé aktuális betlehemes változatot: „Amely egy szétbombázott szíriai város lerombolt állatkertjének viszonylag épségben maradt elefántházában berendezett szükségmenhelyen játszódik, ahol az Ökumenikus Szeretetszolgálat által gondozott árva gyermekek számára egy életben maradt hárompúpú teve mint egykori szemtanú kezdi elmesélni a betlehemi történetet, és eközben betoppannak az igazi háromkirályok.” Ez a változat a „tetszésindexek” alapján hasonló fogadtatásra talált, mint az előbbi, de jóval inkább megosztotta a vizsgált csoportokat. Ez a meglehetősen egzotikus, ugyanakkor eléggé aktuális változat legkevésbé a középiskolásoknak (39% és 0.50) és a

21–35 éveseknek (44% és 0.38) tetszett, legjobban a 36–60 éveseknek (59% és 0.80) és a humán foglalkozásúaknak (64% és 0.77). A különböző világnézetűek között ez esetben nem mutatkozott jelentősebb eltérés.

A másik négy változat mérlege valamivel inkább negatív volt, mint pozitív. Közülük a következő kapt a legjobb osztályzatokat. „Amelyben Legalsószentbenedeken születik meg a Megváltó, aki előtt egyfelől igazi helybéli pásztorok, másfelől a mai világ igazi királyai, királynői, szultánjai, emírei és nagyhercegei hódolnak.” Talán társadalmi üzenete miatt jóval kedvezőbben fogadták a férfiak (47% és 0.55), mint a nők (32% és 0.38). Legkevésbé a legidősebbeket (28% és 0.32), a nem vallásos istenhívőket¹² (28% és 0.40), legjobban a humán foglalkozásúakat (52% és 0.45) és a mindenféle transzcendenst elutasító nem vallásosokat (52% és 0.62) fogta meg.

„Amelyben egy osztályon felüli szentföldi társasutazás úgazdag résztvevői az igazi betlehemi barlangistállóban kötnek ki, előbb tehetetlenkednek, majd pásztorok és más jóakarátú emberek segítségével magukra találnak az istengyermek színe előtt.” Ennek a változatnak a fogadtatása volt a legeggyöntetűbb, mindössze a humán (54% és 0.46) és a reál foglalkozásúak (30% és 0.31) között volt komolyabb eltérés.

„Amelyben a fővárosi hajléktalanok számára a Máltai Szeretetszolgálat a karácsonyi ebéd mellé kérésükre betlehemes játékokat szervez. Imre atya teljesíti a hajléktalanok kívánságait: ők alakíthatják a pásztorokat, legyenek igazi tevék, a három királyt pedig a miniszterelnök, az államelnök és az ellenzék vezére alakítsák. Meg is történik békében.” Ezt a belpolitikai vonatkozású változatot ugyancsak eléggé eltérően ítélték meg a különböző csoportokban. Feltehetően politikuma és ironiája miatt jóval inkább tetszett a férfiaknak (52% és 0.68), mint a nőknek (32% és 0.42). Ami az életkort illeti, legkevésbé értékelték a 21–35 évesek (30% és 0.36) és a középiskolások (39% és 0.51), leginkább a legidősebbek (50% 0.72). A különböző világnézetűek közül ezt is a legerőteljesebben nem vallásosak (55% és 0.74) részesítették előnyben.

Hasonlóképpen meglehetősen aktuálpolitikai töltetű volt az összes közül leghűvösebben fogadott változat, amely ugyanakkor jócskán megosztotta a kérdezetteket: „Amelyben miután a hajléktalan Szentcsaládot beviszik a főkapitányságra, előlött jelenik meg a betlehemi csillag, és ide sereglenek az angyalok, a pásztorok és a királyok.” Politikuma miatt ez is a férfiaknak tetszett jobban (38% és 0.47), mint a nőknek (25% és 0.35). Rendkívüli mértékben elutasították a 21–35 évesek (23% és 0.16) és eléggé erősen a különféle nem vallásosok (25% és 0.32) és a maguk módján vallásosok (27% és 0.34).

Legjobban a legidősebbek (47% és 0.68) és a humán foglalkozásúak (44% és 0.45) fogadták.

Az összes változatot figyelembe véve a nem hagyományos betlehemes tematikákkal szembeni nyitottság tekintetében a következőképpen alakult a sorrend: legidősebbek (58% és 0.84), humán foglalkozásúak (64% és 0.74), 36–60 évesek (56% és 0.77), egyházasan vallásosak (56% és 0.75), férfiak (56% és 0.73), határozottan nem vallásosok (55% és 0.70), reál foglalkozásúak (51% és 0.70), nők (50% és 0.69), maga módján vallásosok (51% és 0.60), nem vallásos istenhívők (45% és 0.62), 21–35 évesek (46% és 0.60), középiskolások (47% és 0.59).

Ugyancsak a nyitottságot vizsgáltuk a következő kérdéssel: „Mit gondol, beleillik-e a betlehemes játékba (Márián, Józsefen, a Kisdeden, az angyalokon, a pásztorokon, a három királyokon, a tevéken, a bárányokon, az ökrön és a számáron kívül) Heródes, Heródes kémei, Augustus császár, Betlehem polgármestere, az agg Simeon, népszámlálási biztos, csillagász, védőnő, a Szentlélek galamb képében, Assisi Szent Ferenc, bűnbánó Magdolna, hárompúpú teve, kacsacsőrű emlős. A felkínált szereplők között Heródes és Augustus császár az evangéliumi történetben is szerepel. Valamennyire illeszkednek még az evangéliumi történethez Heródes kémei, a betlehemi polgármester, az agg Simeon. A többi már sokkal inkább kakukktójás. Közülük még leginkább a vak koldus képzelhető oda a betlehemi istállóba érkező pásztorok közé, vagyis a szegény ember a szegénységbe született istenember közelébe. A betlehemi csillaghoz asszociálható a csillagász,¹³ a „boldogságos kis mamához” a védőnő, a három királyhoz egy hárompúpú teve. Ebben a történetben a Szentlélek is meglehetősen kakukktójás, hacsak nem vesszük figyelembe, hogy a betlehemi történet főszereplője, a kisgyermek Jézus tőle fogantatott. A még inkább kakukktójás Assisi Szent Ferencnek van azért némi köze a betlehemezéshez, hiszen nevéhez fűződik az első karácsonyi betlehemállítás, csakhogy nem valószínű, hogy a kérdezettek többség tudna erről. A leginkább kakukktójások egyike bűnbánó Magdolna, ha csak az nem köti őt is a betlehemi témakörhöz, hogy az emberré lett Jézus az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit. A kacsacsőrű emlős kétségkívül nem kifejezetten betlehemi állat, még akkor sem, ha engem benne egyszerre madársága és emlőssége — már bocsánat! — Jézus Krisztus „köztességére”, vagyis istenemberségére emlékeztet.

A felajánlott kiegészítő szereplők elfogadásának sorrendje¹⁴ így alakult: Szentlélek, galamb képében (55–63%), Heródes (50–56%), vak koldus (50–53%), Heródes kémei (49–38%), hárompúpú teve (38–42%), agg Simeon (35–41%), csillagász 36–40%), népszámlálási biztos (32–35%),

Augustus császár (26–39%), Assisi Szent Ferenc (26–28%), Betlehem polgármestere (20–29%), kacsacsőrű emlős (20–27%), bűnbánó Magdolna (17–22%), védőnő (13–22%).

Sokakat meglephet a galamb képében megjelenő Szentlélek ilyen nagyarányú felvállalása, ezen belül külön az is, hogy legnagyobb arányban a középiskolások (71%), a felerészben nem vallásos istenhívők (68%), a férfiak (63%) és a 21–35 évesek (62%) fogadták be betlehemezésükbe. Ráadásul azok a 21–35 évesek, akik legerőteljesebben utasították el az összes többi felkínált szereplőt. A 35 évesnél idősebbek (47%), a humán foglalkozásúak (50%) és a teológiailag legképzettebb egyházi-isan vallásosak (55%) a leginkább szkeptikusak abban, hogy beleillik-e a galamb képében megjelenő Szentlélek a betlehemes játékba. Azon kívül, hogy sokak számára a galamb jól odaképzeltető volt a bárányok és tevék közé, a Szentlélektől való fogantatáson kívül nemigen találók megnyugtató magyarázatot erre a választásra.

Sokkal könnyebb az alaposabb bibliaismerettel magyarázni azt, hogy Heródest és kémeit legnagyobb arányban az egyházi-isan vallásosok (61%), a 36–60 évesek (60%) és a legidősebbek (70%) érezték beilleszthetőnek, ettől kisebb arányban a 17–35 évesek (31%) és a különféle nem vallásosak (33%).

Egészen hasonló volt a helyzet Augustus császár és a népszámlálási biztos esetében. Az agg Simeon is szerepel a betlehemi történet folytatásában, ezért nem véletlen, hogy őt is a leginkább vallásos legidősebbek (47%) és az egyházi-isan vallásosok (44%) ítélték legnagyobb arányban a betlehemezésbe beilleszthetőnek, legkevésbé a 21–35 évesek (19%) és a leghatározottabban nem vallásosok (24%).

A vak koldust a legkevésbé vallásos középiskolások (61%) és a semmiféle természetfeletti-iben sem hívó nem vallásosok (70%) képelték oda legnagyobb arányban a betlehemi istállóba, a vallásosok (49%) jóval kevésbé. A hárompúpú teve már többszörös parafrázis, de azért éppen odaképzeltető a három királyhoz. Ettől főleg a leginkább szkeptikus 21–35 évesek (25%), a legvallásosabb legidősebbek (28%) és a teológiailag legműveltebb egyházi-isan vallásosok (31%) tartózkodtak. Legnagyobb arányban a középiskolások (44%) és a felerészben középiskolás nem vallásos istenhívők (52%) szimpatizáltak vele. Más volt a helyzet a csillagász esetében, őt a 35 évesnél idősebbek (54%) és „szakmai alapon” a reál foglalkozásúak (58%) választották be a szereposztásba, legkisebb arányban a 17–35 évesek (26%). Ezzel szemben a védőnőt a reál foglalkozásúaknak mindössze 5, a humán foglalkozásúaknak viszont 20 százalékba választotta. Assisi Szent Ferencet a nem vallásos istenhívők támogatják a legnagyobb arányban, de az egyházi-isan vallásosok (25%) is nagyobb mértékben, mint a határozottan nem vallásosok. Bűnbánó Magdolnát

a legvallásosabb legidősebbek illesztik be legnagyobb (35%) arányban a betlehemes játékba, leginkább a középiskolások (17%), a határozottan nem vallásosok (14%) és a 21–35 évesek (10%) utasították el, a nők jobban (17%), mint a férfiak (22%). Kérdézhetnénk, hogy egy fantáziadús és játékos betlehemes parafrázisban miért nem lenne helye akár a kacsacsőrű emlősnek is. A kérdezettek közül többen gondolhatták így, hiszen ez a „csodálány” is kapott szép számmal támogatót. Legnagyobb arányban a leghatározottabban nem vallásosoktól (34%), a leginkább játékosnak bizonyuló középiskolásoktól (28%) és a férfiaktól. De még az egyházi-isan vallásosok ötöde is bevette a szereplők közé, csupán a leginkább szkeptikus 21–35 évesek (4%) és az ebben a tekintetben konzervatív módon gondolkodó legidősebbek (6%) utasították el feltűnő mértékben.

A nem hagyományos betlehemes parafrázisok fogadtatása az általam vizsgált csoportokban eléggé nagymértékű nyitottságról tanúskodik mind a nem vallásos, mind az egyházi-isan vallásos rétegekben. Legnagyobb mértékben a legidősebbek, az átlagosnál nagyobb mértékben a 36–60 évesek, a humán foglalkozásúak, az egyházi-isan vallásosak és a határozottan nem vallásosok körében.

Úgy tűnik, hogy a betlehemezés hazánkban — legalábbis az iskolázottabbak körében — a különböző nemű, korú, foglalkozású és világnézetű rétegek közötti valamiféle konszenzust képező érték, afféle kulturális legnagyobb közös osztó, lehetőség egy össznemzeti társasjátékra és a karácsonyi ünneplés keretében megszülető együttes élményre.

KAMARÁS ISTVÁN

¹Mária, József, Kisdéd Jézus, angyalok, pásztorok, három király, tevék, bárányok, ökrös és szamar.

²Tanító, humán szakos pedagógusok, könyvtárosok, művészek, humán tudományokkal foglalkozók.

³Reál tárgyakat tanító pedagógusok, mérnökök, közgazdászok, orvosok.

⁴Állami gimnáziumba járók.

⁵Vagy csak laza szálakkal kapcsolódik egyházához, vagy nem tartozik semmiféle egyházi közösségbe.

⁶Észelví, gyakorlatias, agnosztikus vagy ateista.

⁷A nem vallásos isten- és transzcendenciahívők, a közömbösök, az ateisták, az agnosztikusok, ez észelvíek, a nem vallásos humanisták és a szeretetben hívők.

⁸Igaz, valamennyien fővárosiak.

⁹Többet is megjelölhettek.

¹⁰ = semmiképpen sem fogadni, 1 = fogadni, 2 = legszívesebben (többet is megjelölhettek).

¹¹A semmiféle természetfeletti-iben sem hívők.

¹²Akik felerészben középiskolások.

¹³Ha csillagász tudtommal nem is, csak Csillagfor-
gató szerepel magyar betlehemesben.

¹⁴Az elfogadottság mértékét az egyes szereplőket elfogadó nők és férfiak arányával érzékeltetem.

TYÚKANYÓ MESÉI 62. Vízállásjelentés – a Duna Paksnál

A 2011-es nagy pécsi kiállításon és az akkor megjelent súlyos könyvkatalógusban végre alkalom nyílt arra, hogy Halász egész addigi tevékenységét áttekinthessük. Ott függtek a hatalmas falakon a festmények, a korai zománc-kompozíciók, a magasles-variációk, sziklaként zúdultak alá a taposott képek monumentálisra növekvő lábnyomai, ott sorakozott a geometrikus munkák és söröspalackok kimért, elegáns rendje. Installációk bontották meg a teret, a pöttyös vásznak moccanatlanul fénylő nyugalma békésen fogadta be a Duna menti kisvárosok életének házián kopott használati tárgyait, a kerek kosarak, bádögödörök, csónaklapátok magától értetődő természetességgel billegtek a kompozíció makulátlan rendjében. A néző, a szemlélődő, a művészettörténész-látogató meg mintha valami magaslatfélére érkezett volna, ahonnan jobban látszik az egész. Vagy mintha a festő löszpartra felkapaszkodó kertjéből figyelte volna a Dunát. Kinyíló és végeérhetetlen távlatokba siklott tova a szem, a képzelet, a gondolat, és fokozatosan egyre tisztább lett a képekkel, színekkel és formákkal telített „táj”. Innen nézve jól lehetett látni, hogy ez a magányosnak ismert világ mennyi szállal kötődik magyar kortársainak, nagyjából nemzedéktársainak törekvéseihez, s hogy nyitottsága, új ismeretek nyomában tapogatózó kíváncsisága hogyan vezette el az egyetemes művészet nagy geometrikus tradíciójához. A legfontosabb azonban mégis az volt, hogy élesen és tiszta körvonalakkal kezdett kirajzolódni az a két, egymástól nagyon különböző, egymást olykor mégis harmonikusán ellenpontosító, vagy kiegészítő elem: a natúra és a geometria tagadhatatlan jelentősége.

A vizuális ábrázolásnak ez a kétféle tartománya mindvégig jelen van Halász eddigi életművében és meghatározza azt. Egyfelől a natúra: a korai fotóktól a performanszokon át a későbbi titokzatos testrészletekig és a rejtelmesen melanholikus modell-portrékig a természet teremtményeinek és képződményeinek elvensége és ereje hatja át a műveket; a tájakat, de az installációk elvászott, fényüket veszített tárgyaiban is a természet energiái és formái lüktetnek. Másfelől a geometria: a magasles-képek különös rövidüléseit, a pöttyök egyszerű szikár és vidám ütemét, a színes sávok meg a fekete-fehér hasábok

esőszerű zuhogását a geometria fogja keretbe, aminthogy a geometria éles és pontos ábrái terelték egykor rendbe a tv-képernyőn nyüzsgő, amőbaszerűen mozgékony, kiegyensúlyozott formációkba nehezen kényszeríthető, esetleges és esendő valóságot. Halász „nyitott geometriának” nevezte el azt a törekvését, hogy a natúrát és a geometriát egyetlen kompozíción belül ütköztesse, hogy egységbe fonja művészetének két olyan különböző, de egyformán meghatározó szálát. Nem könnyű feladat ez, a természet — leggyakrabban az emberi test — organikus formái és a geometria kristályosan tiszta törvényei megütköznek, megharcolnak egymással, ugyanakkor csillapítják, nyugtatják is egymást; ebből a küzdelemből születik a kompozíciók belső feszültsége.

A természet és a geometria kettőssége olyan erő, amely ott is jelen van, ahol egy szép fej tekintete vagy az emberi test dallamosan hajlékony formája önmagában tölti be a képmezőt. A geometria ilyenkor láthatatlan, észrevétlenül szabja meg a motívumok elrendezését, arányt és ritmust ad a részleteknek; ez jelenti a mértéket.

Ami most itt látható, nem több, de persze, nem is kevesebb, mint afféle minta, amelynek karakterét a körülmények, az adott pillanat, a véletlen történések és a célratörő gondolatfutatok együtt adják meg. De ez a minta magába foglalja, cseppként, vizsgálati anyagként magába sűríti Halász művészetének legfontosabb eredőit és eredményeit. Többnyire inkább csak jelzik azokat a gondolatokat, a kép/világ-teremtés, a természet és a geometria problémáit, amelyek Halász tevékenységének fókuszában állnak. Olyan jelzőbójáknak tekinthetjük őket, amelyek hűségesen mutatják az utat (vagy a veszélyeket) a méltóságteljesen haladó uszályoknak.

A rádióbemondók általában álmosítónan monoton hangon hadarják el a vízállásjelentés adatait, de amikor most ahhoz a mondathoz érnek, hogy „a Duna vízszintje Paksnál magas”, megrezzen kezükben a papír. Felrémlik előttük a paksi mester valamelyik műve, arra gondolnak, Halász művészetét nem sodorja el a gyorsuló idő, nem viszi el a víz. Nem viszi el a víz.

KOVALOVSKY MÁRTA

Elhangzott Hopp-Halász Károly kiállításának megnyitóján 2013. október 15-én a Fészek Galériában.

A KÖLTÉSZET STIGMÁI

Takács Zsuzsa: *Tiltott nyelv*

Takács Zsuzsa 2013-ban megjelent új verseskötete a nyelviség, nyelvben való lét határait fessegeti. A szó belső alakulása a tudatban vagy a lélekben az elhallgatással szorosan összekapcsolódva jelenik meg a költőnő verseiben. A szó és az azon túli valóság ellentéte egybeolvad a költeményekben; a csendben formálódó és alakuló szavak megszületésének lehetőségét tanúi, mintha a vajúdás fájdalmában osztoznánk a versekben megszólaló lírai énnel. Lehet-e a fájdalomnak nyelve? Meg lehet-e szólalni egy, a nyelvitől különböző, azon túlmutató tapasztalat átélésekor? Ki lehet, és ki szabad-e mondani a kimondhatatlant? Meg kell-e őrizni, zárt tojásként, a „titkot”? Vagy csak hallgathatjuk, ahogy „a gépek lélegzenek”, „égszín zsámolyra” ereszkedve a szenvedés misztériuma előtt?

A kötetet a négy cikluson kívül elhelyezkedő *Tiltott nyelv* kötetcímadó vers vezeti be. A nyelvben való gondolkodás, és az abból fakadó kétségbeesés lehúzó „kőtojása” kerül ellentétbe a növényi lét szabad, burjánzó, fölfelé törekvő létállapotával. Az élet teljességének megtapasztalása utáni vágy, amely az „Élthettünk / volna úgy, mintha éltünk volna” lemondó perspektíváját megállapításában fejeződik ki, az elszakadás gesztusához is kapcsolódik, amely megelőlegezi a kötetben szereplő versek beszélőinek attitűdjét. A vers kijelöli azt a vertikális dimenziót („...fényérzékeny növények”; „fölfelé törekedve”), amely a messzeség, a távolság perspektíváját nyitja meg előttünk, egy transzcendens dimenzió felé irányítva tekintetünket, amely a hétköznapi valóságon keresztül mutatkozik meg. A fölfelé törekvés mozdulata így rámutat arra a szavakkal le nem írható valóságra, amelyből maga a nyelv és a költészet is források: a szótlanság mezejére von bennünket.

A kötet első ciklusában, az *Emlékezés gyakorlatban* helyet kapott versek emberi sorsok személyes tragédiáiban bontják ki a szenvedés motívumát, amely újra és újra ráíródik „az” egyetlen passiótörténetre. Az *M. emlékére* című versei képei, motívumai vezetnek be azt az egész kötetet végighúzó *metanarratívát*, amely az utolsó, *India*-ciklus során, Krisztusban teljesedik be. „Ágyhoz szögezve élek.” és „A Jóisten végleg itt felejtett.” — olvassuk a kötetnyitó ciklus első versének sorait. A megfeszítettség létélménye és a magány tapasztalata sűrűsödik össze ezekben a mondatokban, amelyek megelőlegezik a kötet későbbi

részeiben felbukkanó hasonló motívumokat. Így például *A gyász előérzete*-ciklus lírai beszélője egy kórházi ágyhoz szögezett valaki mellett „viraszt”; az *India*-ciklus lírai énje pedig Krisztus hangjának elhallgatásában szenved („Mióta utamra engedett a Rend, néma vagy. / Faltól-falig verődik denevér-szívem.” — *Virágvasárnap*). „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46) — visszhangozhatnak bennünk az evangéliumi szavak az *M. emlékére* című vers olvasásakor. A szenvedés azonban itt, ellentétben Jézus gyötrelmeivel, önmagára zárul, hiszen már a vers kezdetén is megjelenik az egyedüllét fájdalmas tapasztalata. „Egyedül maradtam...” — kezdődik a lírai én visszaemlékezése, amelyet még háromszor ismételt az első versszakban. Mintha a verszáró sorok sem a feltámadás reményét sugallnák: „Én el akartam dobni magamtól a világot, / *de enyém-e a világ, hogy eldobjassam azt?*” Keserű beletörődésként is olvashatóak az ágyhoz szögezett beszélő perspektívájából megszólaló hangok, ám a beletörődés mellett, az „örök sötétség” tapasztalatával párhuzamosan (amely az *India*-ban köszön vissza: „Eljön a Nagyhét, félek, nem jön vasárnap, / osztozik Krisztus az örök halálban velünk”), mintha az ember önmagáról való lemondásának gesztusa is megjelenne. Az ott-felejtettségben a szenvedésre való igent mondás lehetősége nyílik meg. Ebben az igenben pedig ott rejtőzhet a nyelvben való lét kínjába való beleegyezés is: „enyém-e a nyelv, hogy eldobjassam azt?”

A verset át- meg átszövő, a lírai én beszédébe ékelődő idegen hangok mélyítik el az emlékezés terét, behívva a „más” dimenzióját. „...kann ich Ihnen irrgendwas helfen?": a közbeékelődő német szavak a másik beszédére való emlékezés gyakorlatára is reflektálnak, amely ugyanakkor elidegeníti a lírai én személyes hangjától. Ennek a fájdalom szintén tetten érhető a kötetben, amelyet az igeidők alkalmazása még inkább megterhel. A kötetnyitó vers lírai énjének időbeli megszólalásai váltakoznak: „Egyedül maradtam...” — kezdődik a múltra reflektáló visszaemlékezés, amely később jelenre vált a „sietek haza” és „sárga napfény a zsalugáter rései közt” mondattöredékekben. A „mesélem másnap” múltbeli jövő ideje pedig a történet jelenben való elmondását érzékelteti, amely az ötödik versszakban ismét elbeszélői múltra vált. Ezek az időbeli elcsúszások a vers kezdetén meghatározott konkrét időponthoz viszonyítva („Egyedül maradtam negyvenötben negyven- / három évesen.”) válnak izgalmassá, hiszen így a visszaemlékezés ideje

minden konkrét időpillanatról leválik. A szenvedésre való visszaemlékezés ezáltal nincs időhöz és térhez kötve, mégis időben és térben valósul meg, teljeseedik ki a szenvedésben való lét (értelme vagy értelmetlensége).

A kötet nyelvi megszerkesztettségén keresztül, és különösen azáltal, hogy a lírai én egyes beszédébe beilleszkednek más szölamok (lásd *Báli szezón*), illetve hogy az E/3 személy perspektíváját az E/1 személyű beszélő látattja, az olvasó eltávolodik a versek terétől, miközben befogadóként szembesül a gyötrelmekkel. Mégis ebben a távolításban tört tükörből szemlélteti csupán a tehetetlenség képeit. Ugyanilyen idegen hangként tűnnek elő a versek szövegében Pilinszky, József Attila költeményeinek képei („kinn feledt nyugágy”, „kiálló szög”, „alvadt vérdarabok”), amelyek finoman teremtenek kapcsolatot a korábbi költeményekkel. Ahogy a versek nyelvi egységét idegen hangok törnek meg, úgy ékelődik a halál is a szövegek közéjébe. A „néma H” (lásd *Skarlát betű*), amely tulajdonképpen a kötet verseit átjárja, az ismeretlent hozza közel oly módon, hogy az mégis érinthetetlen távolságban marad. Hiába a kórházi ágy valósága, a másik szenvedésének látványa és elviselése, az idegenségtapasztalat mindvégig megmarad; a lírai én legmélyebb tapasztalatává válik önmagával (ehhez lásd később az *India*-ciklus nyitó versét), embertársával és a külvilággal szemben.

Igy Takács Zsuzsa kötetében a szenvedés a másik és a saját magunk halálától való idegenségben, és ugyanakkor annak közelségében is tetten érhető. Az idegenségmotívum a kitzasztottsággal együtt jelenik meg, illetve a másiktól való elválás fájdalomában, a szerelem és szeretet lehetetlenségének, vagy épp lehetőségének maró kínjában ölt testet. Olyan ellentmondások mentén bontakoznak ki tehát Takács Zsuzsa lírai alkotásai, amelyek az evangéliumi misztériumot hordozzák. A *Történet* című vers a jelenben ábrázolt kertvendéglővel, a fűre kitett asztallal nemcsak Pilinszky *Egyenes labirintusát* idézi meg, hanem azon keresztül ismét a jézusi történetet evokálja. Olyan „visszaröpülés” ez, amely folyamatosan keresi a történet magját, „a fókusz lángoló, közös fészkét”. Az ebéd képe, amely a verset szervezi, az Utolsó vacsora eseményét jeleníti meg; a negyedik sorvégi „kenyér” szó a pár sorral lejjebb található „megtört” szóval alkot gondolatrímét, így utalva Krisztus személyére. A megtörttség motívuma magával hozza a már korábban említett „ágyhoz szögezett” élet tapasztalatát, azonban a kert kora tavaszi képe, a váratlanul kisütő nappal, a fűvel, az óntányérok és kupák ragyogásával időtlen szépségűvé nemesíti a múltó pillanatot. Így már ebben a

versben megelőlegezésre kerül a majdani kórházterem szépséges, fekvő teste („Te vagy / a legszebb a kórteremben!” — *A gépek lélegzenek*. Itt gondolhatunk Mantegna vagy Holbein Halott Krisztus-ábrázolásaira is.) A szenvedés esztétikája bontakozik ki előttünk, amely mégsem a testi fájdalmak megjelenítését állítja középpontba, hanem emellett lásd „fekélyes lábak”) a belső, láthatatlan sebekről próbál beszélni. A másik szenvedésének elviselése talán ebben a versben alakul át a másik hordozásának gesztusává: „elfogadni / ellenségünk vállunkra terített kabátját”.

A költői képek folyamatos kibontásával a *Történet*ben megjelenő „kupa” majd a későbbi, *Izolda szerelmi halála* című versben nyeri el teljes értékét: „Szomjúságunk ellen a pohár bor, / a karimáig érő, remegő ostya.” A szomjúságban összpontosuló vágy képe minduntalan feltör a későbbi versekben is. Az éjszakában bóklászó, vagy az éjszakával szembenező, abban szüntelenül kutató, vagy annak súlyától megtört versbeszélő egyrésztől egyfajta búcsúzó perspektívából szólal meg, a világot elhagyni készüló ember szemszögéből, illetve a másiktól való búcsúzás helyzetéből; másrésztől pedig a megtaláltság fájdalomából fakadó hiány átélését hordozza magában. Külső és belső éjszaka ez, amelyben a lírai én megmerül. „Vágy egy éjszakai / sétára a katasztrófásújtott városon át” (*Vizitáció*). Az éjszakai utca képe vissza-visszaköszön *A gyász előérzete*-ciklusban is, amelyekre majd az utcákat járó, *India*-ciklusbeli versbeszélő élményei rímelenek: „Holdverte árnyék, a fényverte / utcán állok, hogy beengedjenek” (*Ha érintene bárki*), „Az orrom vére eleredt, meztelen talpam / csupa seb. A kertek páváí velem zokogtak” (*Bejártam újra*). Ebben a kínokkal teli éjszakában nem lehet nem felidézni az Énekek éneke menyasszonyát, aki az utcákat, tereket bejárva keresi, akit lelke szeret (Én 3,2). A szerelem sebetől úzve, annak állandó lüktetésében Takács Zsuzsa lírai beszélőinek sincs más lehetősége, mint az állandó úton levés, ébrenlét és virrasztás, várakozás a Kedvesre. Bár az éjszaka tapasztalata mindennél áthatóbb, az általa tapasztalt gyöngeség és fájdalom felejtésének gesztusa is megjelenik, amely egyébként keretbe foglalja a kötetet („Egyedül a fájdalomcsillapítókkal, az érzéstelenítőkkal, a morfiúmmal.” — *M. emlékére*; „Beveszem én is szokásos altatómat.” — *Utóirat*).

A lelki értelemben vett megsebzettség gondolata átjárja a testben elszenvedett kínokat: a *Mesterek, akiknek* című versben megjelenő „vérző kézfej” és „kiálló szög” motívumai, illetve a már fent idézett *Bejártam újra* című vers „meztelen, vérző talpa” mind csupán külső kifejezései egyfajta belső szó általi sebesülésnek. Ahogyan a

Vizitáció soraiban olvashatjuk: „Isten / lett megszólalásunk színpadi apropója.” Ez a versben kimondott gondolat már a korábbi, *A test imáddása* kötetben is felbukkan, a *Betűid vagyunk* című versben: „Pedig a betűid vagyunk mindannyian, / Bárány. Könyvedből léptünk elő, és / megsemmisülni oda igyekszünk / vissza.” Így a megszólalásnak egyfajta belső aktságával találkozunk, egy, az embertől függetlenül kimondott Szó létesülésével. A költészet stigmái, amelyek a *Mesterek, akiknek* című versben az emberi testen eltakarva vannak jelen, a szóban való létrejövés, a Szó általi megformáltság vérző nyomaira utalnak. Ahogy a korábbi versekben a szenvedés és áldozat valamilyen „földöntúli” szépségben tündökölt, úgy itt is olyan fogalmak és képek utalnak erre a megközelíthetetlen dimenzióra, mint „elragadottság”, „úszó bálterem”, „rózsával telehintett út” — amelyre az *Indiában* már csupán tövisek hullanak (*Virágvasárnap*). Az előbb idézett költői képek tehát a hétköznapi valóságból kiragyogó, vagy abban felragyogó pillanatokra utalnak, amelyek az ünnep előérzetét hordozzák; a valóságban keletkező átvérzések pedig megnyitnak egy számunkra ismeretlen területet a kötetben.

Erre az átvérzésre, felszakadásra, sérülésre utalhatnak a *Gyász előérzete*-ciklus verseinek motívumai is: a csörömpölés, szilánkok, amelyek a külső és belső tér összetörését és törekenységét idézik meg, valamint utalhatnak a már korábban idézett testi szépség általi megsebzettség-tapasztalatra is. Az *Utóirat* című vers rövid tagmondataival, egy-egy képbe sűrűsödött mozzanataival a szenvedés legmélyebb dimenzióiba vezet az olvasót, amelyet az utolsó sor emel ki: „A hó szilánkosra fagyott.” A vers képi világát szervező éjszaka és hó a József Attila-i *Téli éjszaka* létélményét elevenítik fel; a vers rejtett halál-tapasztalata pedig tovább vezet bennünket az *India*-ciklushoz, amelynek első versszakában a következő sorokat olvashatjuk: „Biztosra vette, rég halott vagyok. / Nem írtam meg — nem tévedett nagyot. / Ámbár a túlvilágban reménykedő halott” (*Notesz*). A Kalkuttai Teréz perspektívájába he-

lyezkedő versbeszélő léttapasztalatát vezetik be az első vers sorai, amelyek a magunkban hordozott halálra irányítják figyelmünket. Így egy haladékló látószöge tárul elénk, a búcsúzásban való lét korábban említett élménye, amely az utca motívumában a köztesség állapotával teljesedik ki. A Takács Zsuzsa költészetét szervező motívumok tehát átjárják egymást, és a költői képek rétegzettségével létünk mélysége felé vonzzanak. Így az utca egyszerre a kitaszítottság, a magány, az egyedüllét, az idegenség tere, és egyben a keresés és vágyakozás (színpadi) közege is, ahogyan az éjszaka a beteljesült szerelem ígértét is hordozza, a félelem és a kilátástalanság, az eltévedés tapasztalata mellett.

A kötetben szereplő versek beszélői minduntalan az elmondhatóság kérdéskébe ütköznek, amelyet a fent idézett, a kötetet keretbe foglaló álom-motívum fejez ki. A szerzett család elvesztésének örjítő fájdalmát hordozó lírai én, a hajléktalanok, leprások és nyomorultak közönyét és reményvesztettségét látó, és abban teljesen elmerülő (azzal hasonló) terézi versbeszélő eggyé forr a magány által. Már nem tudjuk, ki beszél valójában; a megszólalás lehetőségé egyetlen pontba sűrűsödik: a fájdalom minden kiáltása Krisztus kiáltásában találkozik. A „szokásos altatók” bevételével azonban elnémul a „Hang”, és a költészet visszahull fészkebe. Úgy érezhetjük, végső soron nincs kilépés abból a kőtojásból, amely a kötet eleji borítón megjelenik; mégis, bezárt létünk kiáltása, a „Te” megszólítása a kötet borítójának hátulján, mintegy a héj feltörésének gesztusaként is értelmezhető. És ahogy az Énekek éneke menyasszonya mondja: „Aludtam, de szívem ébren volt” (Én 5,2), úgy emberi esendőségünk tudomásulvételében, a fájdalom terhének hordozásában való megfáradtságunk átélésekor, amikor a „sötétségben” elengedünk mindent, és csupán ráhagyatkozva kérjük, lelkünk vágyódásával: „mégis boldogok legyünk”, ott tanúi lehetünk a születés titkának. (*Magvető*, Budapest, 2013)

VÁRKONYI BORBÁLA

SOMMAIRE

- GYULA TAKÁCS: Le mystère de Noël
 NOTKER WOLF: Méditations sur Noël
 ISTVÁN PÁKOZDI: La spiritualité de „Stille Nacht“
 ISTVÁN KAMARÁS: Une ancienne tradition populaire de nos jours: le cortège des petits déguisés représentant la Nativité

Sur la pauvreté

Réponses de personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

INHALT

- GYULA TAKÁCS: Das Mysterium von Weihnachten
 NOTKER WOLF: Impulse zur Weihnachtszeit
 ISTVÁN PÁKOZDI: Die Spiritualität von „Stille Nacht“
 ISTVÁN KAMARÁS: Das Krippenspiel heute

Über die Armut

Antwort auf die Umfrage der Vigilia bei bedeutenden ungarischen Persönlichkeiten

CONTENTS

- GYULA TAKÁCS: The Mystery of Christmas
 NOTKER WOLF: Meditations about Christmas
 ISTVÁN PÁKOZDI: The Spirituality of "Silent night"
 ISTVÁN KAMARÁS: The Nativity Play Today

About Poverty

The Answers of Outstanding Hungarian Personalities to the Inquiry of Vigilia

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Gyomai Kner Nyomda Zrt. Felelős vezető: Fazekas Péter vezérigazgató

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekkszámja száma: OTP.

V. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: egy évre 5.640,- Ft, fél évre 2.820,- Ft, negyed évre 1.410,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál

(H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 18.000,- Ft/év vagy 100,- USD illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 525 Ft

VIGILIA

SZEMLE

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket
kívánunk!*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A szülő felelőssége az élet kezdetén
- A magyar holokauszt és az egyház
- Szenvedő ember
- Házasság, család
- Aszalós János, Cseke Ákos,
Kovács Gusztáv, Nóda Mózes,
Patsch Ferenc és Szebik Imre tanulmánya
- Fecske Csaba, Halmai Tamás,
Iancu Laura, Lackfi János,
Petróczi Éva, Turczi István,
Vasadi Péter és Villányi László írása

20 éves az nka

9 770042 602128